

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 63.

Lördagen den 29 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Vennersten* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 210, angående tilläggs pension åt konstruktören och ritaren hos lotsstyrelsen *L. F. Lindberg*;

nr 218, angående anordnande av en örlogsdepå vid Göteborg;

nr 219, angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande;

nr 215, angående förvärfvande för svenska statens räkning av Mora—Vänerns järnvägsaktiebolag tillhöriga bandelar m. m.;

nr 216, angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena, samt Västergötland—Göteborgs järnvägsaktiebolag, å andra sidan, angående vissa förutsättningar för eventuell framtida inlösen för svenska statsverkets räkning av bolagets järnväg mellan Torved och Gullspång m. m.;

nr 221, med förslag till ny förordning angående villkoren för postbefordran av tidningar och andra periodiska skrifter;

nr 211, angående eftergivande av en kronans fordran på grund av borgen för betalning av från kronoskog sålt virke m. m.;

nr 217, angående försäljning av kronohäktet i Svanesund;

nr 170, med förslag till lag om ändrad lydelse av sista stycket i övergångsbestämmelserna till lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg;

nr 214, angående konstnadsfri ledighet åt förste kontrollörerna vid sockerraffinaderierna i riket; och

nr 213, angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter banvakten *Martin Andersson Andrén* från *Smedsbo* i *Holms församling* m. fl.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 2.

Ordet lämnades nu på begäran till

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet *Mörcke*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med andra kammarens till-

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 63.

Svar & interpellation.

Svar & interpellation. — stånd har dess ledamot herr Johan Jönsson till mig framställt följande spörsmål:

(Forts.)

1:o) Anser statsrådet att, från övningssynpunkt sett, Södra skånska infanteriregementets nuvarande förläggning är tillfredsställande ordnad?

2:o) Om så icke är, vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för avhjälpande av de missförhållanden, vilka förefinnas?

Innan jag ingår på besvarandet av de sålunda framställda frågorna tillåter jag mig erinra därom, att Kungl. Maj:t redan den 21 juni 1907 förordnade, att Södra skånska infanteriregementet skulle förläggas till Lund, så snart kasernetablissemang för regementet blivit därstädes uppfört, varjämte Kungl. Maj:t, med antagande av ett utav stadsfullmäktige i Lund avgivet anbud i fråga om upplåtelse av mark till *kaserntomt, handexercisfält och skjutbana*, bemyndigade arméförvaltningens fortifikationsdepartement att i enlighet därmed sluta avtal med staden. Dylikt avtal slöts den 15 och 22 november 1907.

I och för beredande av *övningsfält* för regementet har Kungl. Maj:t och kronan den 27 juni 1907 inköpt egendomen Arendala i Hardeberga socken med en areal av omkring 223 hektar för ett belopp av 289,900 kronor.

Med anledning av riksdagens i skrivelse den 27 maj 1911 därom gjorda framställning gjordes emellertid frågan om regementets förläggning till föremål för ny utredning. Denna utredning, vilken först nästlidet år avslutades, gav till resultat,

att av de såsom förläggningsplats för regementet ifrågasatta orterna — Lund, Revinge hed och Malmö — Lund vore den ur militär synpunkt lämpligaste förläggningsorten;

att de svårigheter, som mött för anordnandet av regementets skjutbana, kunde helt och hållet undanröjas, därest densamma förlades till den kronan tillhöriga, under stuteriöverstyrelsens förvaltning stående intill regementets blivande övningsfält belägna ouppodlade ängsmarken Kungsmarken;

att ett ur alla synpunkter tillfredsställande övningsfält skulle kunna erhållas, därest Kungsmarken i sin helhet för sådant ändamål upplåtes till regementet, en anordning som jämväl skulle möjliggöra, att en avsevärd del av egendomen Arendala skulle kunna avskiljas från övningsfältet och fortfarande bibehållas under kultur; samt

att ett hävande av det med Lunds stad träffade avtalet rörande regementets förläggning skulle för staten medföra avsevärda kostnader utöver de för förläggningen beräknade.

På grund av vad utredningen sålunda givit vid handen, fann Kungl. Maj:t vid ärendets föredragning den 16 oktober 1915 icke skäl att göra ändring i sitt den 21 juni 1907 meddelade beslut om Södra skånska infanteriregementets förläggning till Lund.

Så länge frågan rörande regementets förläggning var svävande, kunde några åtgärder givetvis icke vidtagas för iordningställande av regementets kasernetablissemang och övningsfält. Sedan emellertid förläggningsfrågan numera blivit avgjord, hava åtgärder i angivet

syfte blivit vidtagna, och kommer kasernetablissemang att uppföras, så snart riksdagen beviljat de härför erforderliga medlen. Beträffande övningsfältets iordningställande har jag för avsikt att, när den förberedande utredningen därom blivit slutförd, föreslå Kungl. Maj:t avlåtande av proposition till riksdagen om överlämnande till lantförsvaret av Kungsmarken för att användas såsom övningsfält för regementet. Frågan hinner dock icke föreläggas innevarande års riksdag, men torde densamma tillsvidare kunna av Kungl. Maj:t provisoriskt ordnas, enär nyttjanderätten till Kungsmarken redan är lantförsvaret tillförsäkrad. Kungsmarken är nämligen av stuteriöverstyrelsen enligt kontrakt den 1 november 1912 upplåten på arrende till arméförvaltningens intendentsdepartement till den 30 september 1921 under förbehåll likväl att icke Kungl. Maj:t finner skäligt anorlunda disponera ifrågavarande ängsmark.

Sedan i och med den nya härordningens antagande beväringsskrytskolorna vid infanteriet från och med år 1915 skulle taga sin början omkring den 1 november, uppstod fråga, huru vinterförläggningen skulle ordnas för de regementen, som ännu icke fått sina kaserner färdiga. Den närmast till hands liggande utvägen, som också enligt 1914 års härordning var avsedd att tillgripas, var givetvis att under vintermånaderna förlägga dessa regementen i någon kasern, tillhörande ett redan kasernerat regemente. Utan tvivel medför emellertid detta för både befäl och trupp den personliga olägenheten, att de bliva förlagda på ett avsevärt avstånd från sina hem och därigenom bliva nödsakade att företaga långa resor, då de permitteras till hemmen. Vid flera av de ifrågavarande regementena sökte man därför ordna saken så, att truppen bereddes provisorisk förläggning å de orter, där kaserner vore avsedda att för regementena uppföras. Sedan regementscheferna kunnat visa, att anordningarna för en sådan förläggning icke skulle bliva för staten dyrare än de beräknade kostnaderna för förläggningen till ett kasernerat regementes etablissemang, har Kungl. Maj:t i flera fall beviljat framställningar som gjorts i sådant syfte. I dessa orter gällde det nu att ordna lämpliga förläggningslokaler med allt vad därtill hörer samt att bereda och iordningställa erforderlig övningsterräng, skjutbana o. s. v. Att på en gång från början få i allo fullt tillfredsställande anordningar i dessa båda hänseenden var emellertid givetvis icke möjligt.

Att under den kallare årstiden på ett tillfredsställande sätt ordna truppens inkvartering på de vanliga mötesplatserna kan icke låta sig göra utan att betydande kostnader nedläggas på vinterboning av därstädes befintliga byggnader m. m. Härtill kommer att generalfältläkaren bestämt avstyrker ur sanitär synpunkt varje längre förläggning vintertid till dessa platser. Givet är, att man vid en förläggning enligt nu angivna grunder på vissa håll måste till en början i någon mån eftersätta kravet på ett i alla avseenden fullt tillfredsställande övningsfält i förläggningssortens omedelbara närhet. Olägenheterna härav syntes dock i väsentlig mån kunna minskas

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

genom att, då sådant läte sig göra, förlägga övningarna tidvis eller delvis till mötesplatserna.

Sedan Kungl. Maj:t, efter därom av chefen för första arméfördelningen gjord framställning, i enlighet med nu angivna synpunkter, den 19 mars 1915 medgivit, att Södra skånska infanteriregementet finge provisoriskt förläggas till Lund under tiden från och med den 1 april 1915 till och med den 31 mars 1916, förordnade Kungl. Maj:t, efter förnyad framställning från arméfördelningschefen, genom brev den 23 september 1915, att regementet skulle från och med den 1 november 1915 tills vidare *under den kallare årstiden* förläggas i Lund, varjämte genom generalorder den 12 oktober 1915 uppdrogs åt arméfördelningschefen att närmare bestämma långvarigheten av denna förläggning.

Med anledning av den framställda interpellationen har jag inhämtat yttrande i ärendet av regementschefen och chefen för första arméfördelningen. Enligt vad dessa meddelat, erbjuder Lund, där regementet nu förfogar över visserligen provisoriska men dock icke allt för otillfredsställande kaserner, i flera avseenden betydande fördelar framför Revinge. Tillfällen till uppfostrande och utvecklande förströelser stå i vida högre grad till buds i Lund än å Revinge. Inom kasernerna ha kunnat beredas synnerligen goda, väl upplysta lokaler för undervisning och övningar inomhus, varjämte genom tillmötesgående från läroverks och skolors sida ytterligare sådana lokaler stå till förfogande. Truppens välbefinnande har tillgodosetts genom goda matlagningsanordningar och marketenterier, tillfälle till varma bad, torkning av våta persedlar o. s. v. I nu angivna hänseenden framträda vid Revinge endast olägenheter. I de trånga, mörka och ohygieniska barackerna, omöjliga att nöjaktigt kunna upplysa, finnas, då fråga är om större truppstyrkor, icke några lokaler för undervisning och övningar inomhus. Ej heller finnas annorstädes några lokaler för sådant ändamål med undantag av en som gymnastiksal inredd lägerhydda. Under regnig väderlek samt under den mörkare delen av dagen skulle övningarna följaktligen bliva i hög grad eftersatta och vissa utbildningsgrenar alldeles omöjliggjorda. Kokanordningarna äro otillfredsställande, tvättrum saknas inom barackerna. En långvarig vistelse å Revinge under höst och vinter eller under eljest ogynnsam väderlek skulle därför vara att kroppsligen och andligen nedsätta truppen.

Vad övningsterrängen beträffar, är det tydligt, att innan det för regementet avsedda handexercisfältet vid Vipeholm och övningsfältet vid Arendala blivit iordningsställda, Revinge måste tillerkännas företräde framför Lund. Därest den provisoriska förläggningen kunnat ordnas endast med hänsyn till övningsterrängens beskaffenhet, hade därför Revinge varit att föredraga. Såsom jag redan förut omnämnt, har emellertid detta icke kunnat ske, utan har vid förläggning måst tagas hänsyn till alla på densamma inverkan omständigheter. Den övningsterräng, som för närvarande står till regementets förfogande i Lund, utgöres av dels den ganska stora kaserngård, som blivit ordnad vid förra sockerraffinaderiet Öresund, dels

Svar å interpellation.
(Forts.)

två invid Bjerredsbanan belägna, av regementet arrenderade områden, dels ock av det blivande handexercisfältet vid Vipeholm. För formella övningars bedrivande har regementet dessutom haft att tillgå skolgårdar, stadsparken och andra platser. Att den terräng, som sålunda står till regementets förfogande, icke kan anses i allo tillfredsställande, torde ligga i öppen dag. Med hänsyn därtill, att det blivande handexercisfältet vid Vipeholm på grund av det svävande läge, vari regementets förlägningsfråga befunnit sig, icke kunnat iordningställas för sitt ändamål, har detsamma under regnig väderlek icke varit användbart för vissa övningar, utan hava dessa måst förläggas till dagar, då marken varit frusen eller eljest upptorkad. För bedrivande av vissa tillämpningsövningar i terräng ävensom för skjutövningars främjande har man därför tidvis förlagt delar av truppförbandet till Revinge och har denna anordning visat sig fördelaktig. Att härav draga den slutsatsen, att utbildningen skulle hava blivit bättre, om regementet förlagts till Revinge, torde däremot vara förhastat. Enligt vad regementschefen uppgivit och arméfördelningschefen vitsordat skulle, därest vistelsen vid Revinge utsträckts över långa perioder eller fortfarit under hela den gångna utbildningstiden, *utbildningsarbetet i dess helhet* därav kommit att röna ett *högst menligt* inflytande, alla andra olägenheter att förtiga. I den mån brister i regementets utbildning förefinnas, torde dessa hava sin grund mindre i övningsterrängens beskaffenhet än fastmera i bristande erfarenhet och rutin hos en del av befälet och underbefälet med avseende å ett pedagogiskt tillfredsställande handhavande av utbildningsarbetet under kasernerade förhållanden vintertid, vilka för en stor del av regementets fasta personal äro nya och oprövade.

I den mån tillämpningsövningar i kompani- och högre förband träda i förgrunden, gör sig givetvis behovet av ökad övningsterräng gällande. Det har därför jämväl varit avsett att i och med vårens inträde förlägga regementet i dess helhet till Revinge. Emellertid har en sådan anordning av flera skäl ansetts icke böra vidtagas.

Uti underdånig skrivelse den 21 januari 1916 framhöll sålunda regementschefen, att ett utrymmande i vår av de för regementet i Lund iordningställda lokalerna med alla anordningar, som därstädes blivit vidtagna, skulle leda till betänkliga konsekvenser icke minst av ekonomisk art. Därest dessa lokaler skulle kunna påräknas under kommando utbildningsår, måste hyror m. m. för dem oavkortade erläggas även för sommarhalvåret. Vidare vore numera regementets organiserande enligt den ständiga indelningen ävensom kompanihushållning med avseende på munderingsutrustning genomförd, verkstäder flyttade till Lund samt avsevärda förråd därstädes upplagda, vilka krävde bevakning och tillsyn. Kostnaderna för förflyttningen av sängar, skåp och all annan utredning skulle dessutom bliva högst avsevärda, varförutom materielen komme att fara synnerligen illa av dylika flyttningar. Härtill komme vidare, att förläggningen i Lund i varje fall behövde tagas i anspråk för en del (en bataljon) av regementet under innevarande års regementsövningar. Redan vid förra årets regementsövningar kunde hela styrkan

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

icke rymmas under tak å Revinge, utan måste en del av densamma förläggas i tält med alla därav följande olägenheter. Med hänsyn till storleken av årsklasserna 1914 äldre och 1915 komme styrkan under 1916 års regementsövningar att bli så stor, att om hela regementet skulle förläggas till Revinge, förläggning utomhus finge tillgripas i stor utsträckning, varförutom där befintliga kök icke skulle räcka till för födans tillredande. Det vore därför för undvikande av kostsamma flyttningar fram och tillbaka önskvärt, att den materiel för förlängning, som nu finnes i Lund och som nu vore tillräcklig för en bataljon under regementsövningarna, finge kvarbli orubbad därstädes och att Lund finge anses som förläggningssort för den i tjänst varande styrkan intill slutet av de värnpliktigas första tjänstgöring. Mot den sålunda föreslagna ordningen talade emellertid övningsterrängens beskaffenhet invid Lund. Denna fråga kunde dock på ett tillfredsställande sätt ordnas, därest förutnämnda, av stuteriöverstyrelsen till arméförvaltningens intendentsdepartement utarrenderade ängsmark, den s. k. Kungsmarken, ställdes till regementets förfogande. För bedrivande av vissa tillämpningsövningar kunde bataljonerna turvis under kortare perioder förläggas till Revinge. Detta kunde ske utan förflyttning av någon materiel, förråd, expeditioner m. m. Regementschefen anhölle därför om tillstånd att med arméfördelningschefens medgivande allt efter omständigheterna hava den i tjänst varande truppstyrkan förlagd i Lund eller helt eller delvis (tidvis) å Revinge ävensom att eventuellt hava en bataljon förlagd i Lund under innevarande års regementsövningar med undantag av de tider, då övningar i regementsförband påginge, då i varje fall andra terrängområden än de vid Lund och Revinge befintliga, vilka båda vore för ändamålet otillräckliga, måste uppsökas. Därjämte hemställde regementschefen, att åtgärder måtte vidtagas för Kungsmarkens omedelbara ställande till regementets förfogande åtminstone för innevarande år eller, om så skulle finnas önskvärt, för tiden intill slutet av de värnpliktigas första tjänstgöring samt eventuellt under regementsövningarna.

Genom nådigt beslut den 24 mars 1916 har Kungl. Maj:t bifallit regementschefens av arméfördelningschefen och arméförvaltningens fortifikationsdepartement tillstyrkta framställning i vad densamma avsåge regementets förläggning under innevarande år. Beträffande framställningen om Kungsmarkens ställande till regementets disposition har fortifikationsdepartementet ännu icke avgivit yttrande, varför denna del av ärendet ännu icke varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Enligt vad jag förvissat mig om, torde emellertid något hinder för en dylik anordning icke komma att möta.

Vad regementets skjutbana beträffar, är denna, såsom förut nämnts, avsedd att förläggas till Kungsmarken. Enligt vad jag inhämtat, kommer densamma att bli färdig till nästkommande utbildningsår, eventuellt tidigare.

Av vad jag nu anför, torde framgå,

att vid avgörandet av frågan angående Södra skånska infanteri-

regementets provisoriska förläggning hänsyn tagits till *alla* på densamma inverkan omständigheter;

Svar å interpellation.
(Forts.)

att Lund därvid befunnits vara den under förhandenvarande förhållanden lämpligaste förläggningsorten;

att även om den övningsterräng därstädes, som hittills stått till regementets förfogande, lämnat mycket övrigt att önska, utbildningsresultatet dock blivit avsevärt bättre än om regementet förlagts till Revinge; samt

att i och med Kungsmarkens ställande till regementets förfogande och skjutbanans därstädes anordnande de med den provisoriska förläggningen förenade olägenheterna måste anses vara i det väsentligaste undanröjda.

Såsom svar på de av interpellanten framställda frågorna får jag alltså såsom min mening uttala

1:o) att Södra skånska infanteriregementets förläggning är från övningssynpunkt sett ordnad på så tillfredsställande sätt som förhållandena för närvarande medgiva; samt

2:o) att efter vidtagande av de av mig i det föregående omnämnda anordningarna beträffande övningsfält och skjutbana några väsentliga erinringar icke kunna ur berörda synpunkt göras mot förläggningen.

Härpå anförde

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman, mina herrar! Jag har att först till herr krigsministern framföra mitt tack för interpellationssvaret; men förmodar dock, att han icke ens själv förväntar, att jag skall betyga någon större tillfredsställelse över innehållet i detta svar.

Herr krigsministern sade, med åberopande av chefen för Södra skåningarna, bland annat, att en långvarig vistelse på Revinge hed skulle både kroppsligen och andligen nedbryta manskapet. Ett sådant påstående förvånar mig verkligen, ty faktum är, att under hela vintern en del manskap varit förlagt till Revinge hed — däribland för övrigt ett studentkompani — och jag har aldrig hört talas om, att dessa därute blivit nedbrutna, utan tvärtom har hälsotillståndet varit mycket gott. I motsats härtill har sjukprocenten bland det i Lund förlagda manskapet varit avsevärt stor, och därifrån har man skickat konvalescenter just ut till Revinge, när de tillfrisknat så pass, att man kunnat föra dem dit ut.

Bland alla de förmåner, som en förläggning till Lund skulle medföra, anförde herr krigsministern särskilt, att man där kunde bättre sörja för manskapets nöjen, samt att man hade anordningar för torkning av våta persedlar o. s. v. Vad torkning av våta persedlar beträffar, ber jag att vördsamt få fråga, om icke detta likaväl skulle kunna ske på Revinge hed? Jag skall emellertid tillåta mig att ge en bild av militärövningarna i Lund för att visa, huru nödvändigt det är, att manskapet där-

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

städes har alldeles särskilda möjligheter att torka kläderna. Ett kompani kommer marscherande genom Lund på väg hem från en övning; de äro våta och översmorda från topp till tå av lera. Ankomna till den f. d. fabriksbyggnad, där kompaniet är förlagt, äro på kaserngården uppställda vattenhinkar, och med tillhjälp av skurborstar tvättar man först uniformerna, blötande ned sig än värre än förut, och då är det mer än nödvändigt, att man sedan har tillfälle att torka kläderna.

Av vad herr krigsministern yttrade framgick emellertid — jag tänker särskilt på, vad översten för Södra skånska infanteriregementet anfört — att den militära sakkunskapen kan, när den vill visa den sidan, vara synnerligen anspråkslös i sina fordringar. Nämnde överste vill ju rent av göra gällande, att Lund skulle vara om icke en idealisk, så dock en ganska bra förläggningsplats. Detta vittnar om en mycket stor anspråkslöshet, därest man skall se saken ur övningssynpunkt, och förmodligen är det endast en sådan anspråkslöshet som kunnat hålla till godo med vinden till ett gammalt färgeri för uppvisning av kompanier, vid slutet av en utbildningsperiod, inför regementschefen. Detta vittnar, synes det mig, om synnerligen blygsamma anspråk med avseende å utrymmet beträffande en sådan uppvisning.

Av de kommissioner, som sysslat med denna förläggningsfråga, har ju också den första av år 1906 utdömt Lund såsom förläggningsort, och detta absolut enhälligt. Den senare kommissionen, till vilken herr krigsministern refererade, hemställde ju, att det s. k. handexercisfältet måste, innan det bleve användbart, grusas. Detta tycker jag verkligen var ett synnerligen genialiskt påhitt, att man skulle grusa ett exercisfält för att göra detsamma användbart.

En av de olägenheter, som vidlåda övningsfältet vid Lund, är, att det icke finnes skog, ja inte ens en buske därstädes, men den nuvarande regementschefen har löst den bristen på ett ganska knepigt sätt. Jag iakttog nämligen häromdagen, när jag hade min väg förbi exercisfältet, hurusom man kastat upp små jordvallar och i dessa stuckit ned kvistar; och på det sättet hade man gjort ett skogbevuxet fält ute vid Vipeholm. Samma skogbrist vidlåder för övrigt Kungsmarken, varför jämväl på densamma särskilda anordningar måste vidtagas.

Vad beträffar chefens uppfattning, att det skulle vara olämpligt att för sommaren förlägga hela regementet till den gamla mötesplatsen, talar däremot den omständigheten, att, enligt vad jag säkert vet, de mest intresserade kompanicheferna, som ha att svara för utbildningen, äro av en annan mening än chefen i detta avseende. Man måste ju nu i alla fall var tredje vecka förlägga en av bataljonerna till Revinge hed — de olika bataljonerna tura därvidlag om — men chefen säger, att det icke passar att förlägga hela regementet dit ut, därför att då skulle man behöva flytta materielen fram och tillbaka mellan

Lund och Revinge. Man skulle behöva ha en bataljon förlagd i Lund, jämväl under regementsövningarna, då det icke finnes tillräcklig plats för de årsklasser som inkallas, ute vid Revinge. Detta resonemang synes mig emellertid vara ganska märkvärdigt i så måtto, att om man har tillräckligt med materiel ute vid Revinge hed för att under regementsövningarna dit förlägga en styrka vida större än regementets nu ineliggande kontingent man inte skulle behöva transportera en enda säng från Lund. Ty är motsatsen fallet, kan omöjligen materielen under regementsövningarna räcka till för två bataljoner på Revinge hed och en i Lund.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Alla de personer, med vilka jag talat om denna sak, med undantag förstås av krogvärdar och kaféidkare i Lund, ha också varit ense om, att denna förläggning till Lund, därest övningsarna skola vara det huvudsakliga, vore fullständigt oriktig. Jag vill i detta sammanhang endast erinra om, att när man på en tomt som fått rang och värdighet av handexercisfält skulle ha anläggningsövningar, måste man använda sig av träbänkar, för att manskapet icke skulle fastna i gyttjan. Det skall då mycket stor anspråkslöshet till för att kunna förklara, att sådana fält äro från övningssynpunkt sett tillfredsställande.

Vi ha också sett av tidningarna, att t. ex. Norra skånska infanteriregementet, som varit förlagt till Kristianstad — och jag förmodar att övningsmöjligheterna åtminstone icke äro sämre där än utanför Lund — nu på sommaren flyttat ut till sin gamla mötesplats. Olägenheterna vid en förflyttning ha således enligt Kungl. Maj:ts mening, som ju givetvis är i sista hand bestämmande, därvidlag icke varit större, än att det mycket väl kunnat gå för sig med en förflyttning till Ljungbyhed, och då kan jag icke förstå, varför det icke likaväl skulle kunna gå för sig att göra på liknande sätt i fråga om Södra skånska infanteriregementet.

Jag tror verkligen, att det skulle vara ganska önskvärt, om de militära myndigheterna toge någon hänsyn till en så pass enhällig och stark opinion som den, vilken i detta fall finnes i Malmöhus län. Man skall nämligen icke tro, att den rent antimilitaristiska propagandan spelar någon som helst roll bland dem, det härvidlag är fråga om, men just den omständigheten, att man anser, att i fråga om förläggningen av Södra skånska infanteriregementet icke är övningssynpunkten, som kommit i betraktande, skapar ett misstroende för försvaret, som är långt ifrån önskvärt för dem, som verkligen äro försvarsvänner. Därför kan jag icke annat än beklaga det svar, som herr krigsministern här har givit. Jag tror, att det för försvaret självt hade varit nyttigt, om detta svar varit något annorlunda.

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke annat än beklaga, att denna fråga om förläggningen av Södra skånska infanteriregementet kommit i det läge, vari

Svar å interpellation.
(Forts.)

den nu befinner sig. Huru man än ser saken, kan jag icke i allt godkänna det svar, som herr krigsministern här lämnat och som ju gick ut på, att den plats, som det här är fråga om, vore fullt lämplig. Jag hade äran att vara med i den kommission, som i första hand skulle utse förläggningsplats för Södra och Norra skånska infanteriregementena och Kronobergs regemente. Vi hade till vårt förfogande tre regementschefer. Den första plats, som vi kommo till, var Lund, och alla de tre regementscheferna förklarade då, att den plats, på vilken vi fått anvisning, var olämplig. Jag tror, att denna min uppgift kan vitsordas av kommissionens övriga medlemmar. Även vi å vår sida, alltså den civila delen av kommissionen, ansågo att platsen var olämplig såsom övningsplats på grund av terrängens beskaffenhet. Marken var lerig, och det skulle kosta ofantligt mycket penningar att få i ordning ett övningsfält.

Jag kan således icke annat än beklaga, att frågan nu kommit i detta läge, och jag förstår icke annat, än att det är den dåvarande krigsministern, som får taga ansvaret på sig. Han bestämde nämligen, trots allt, att Södra skånska infanteriregementet skulle förläggas till Lund, och ingick en överenskomelse med Lunds stad, som det skulle förorsaka staten rätt stora kostnader att nu bryta. Detta är emellertid en sak för sig, och den svårigheten skulle ju kanske vara överkomlig. Men en annan sak är, att det går icke an att våra värnpliktiga skola ligga ute på det sätt, som de nu måste göra. Vi måste så snart som möjligt bygga kaserner åt dem, så att de få bo i hus och kunna ligga ordentligt. Det är, som sagt, ledsamt att frågan skall ligga så, som den gör, men vi äro verkligen nödsakade att så fort som möjligt skaffa lokaler för de värnpliktiga under den långa tid, som de nu skola vara ute på sina värnpliktsövningar.

Jag beklagar, som sagt, att frågan kommit i detta läge och att Lund skall vara den plats, dit detta övningsfält skall förläggas.

Herr Rydén i Malmö: Herr Hans Andersson i Skivarp har givit uttryck åt den erfarenhet i denna fråga, som han skaffat sig såsom medlem av den kommission, som skulle utse förläggningsplats åt Södra skånska infanteriregementet, och jag skulle vilja i anledning av vad som här uttalats från statsrådsbänken säga, att jag är övertygad om, att om man går utanför kretsen av yrkesmilitärer, skall man inte kunna söka upp flera människor från hela Skåne, än man kan räkna dem i en liten, liten flock, som inte äro fullkomligt på det klara med, att det är en ren skandal, att det har kommit att ske, som har skett ifråga om förläggningen av Södra skånska infanteriregementet. Detta i främsta rummet därför, att man har fått ett ytterst dåligt övningsfält — det har ju herr Hans Andersson här vitsordat, det har interpellanten gjort, och jag har själv varit i tillfälle att upprepade gånger se detta övningsfält, och jag vill

Svar å interpellation.
(Forts.)

bara säga, att det måste vara det sämsta man över huvud taget kan få; och om den frågan komme upp rätt snart, väckt från militärt håll, att man skulle förflytta regementet från Lund för att få ett övningsfält, som ur ren övningssynpunkt är tillfredsställande, skulle det inte förvåna mig. Men härtill kommer, att man har ett så förträffligt övningsfält med kringliggande lämplig terräng på Revinge hed, och vidare var det ju inte alls föränat med oöverkomliga svårigheter att låta regementet förbliva ute vid Revinge på grund av att man har en relativt kort järnvägsbit till Lund, vilken järnväg äges av Lunds stad, och det kunde ha ordnats mycket väl på sådant sätt med hänsyn till trafiken, att denna järnväg kunde ha tillgodosett de önskemål, som framställdes från militärt håll ifråga om snabba och goda kommunikationer med Lunds stad. Jag tror för resten, att krigsministern, om han varit den förste att avgöra detta ärende och icke haft föregångare, som gjort detta stora missgrepp, aldrig kunnat vara med om att föreslå någonting så barockt som här faktiskt blivit beslutat. Jag tror också, att åtminstone om krigsministern varit skåning, han skulle ha förstätt våra synpunkter härvidlag. Vad tror ni nämligen, att Skånes befolkning skall säga om att man tar den bästa jord, som finnes i hela vårt landskap, den yppersta åkerjorden, som ligger utanför Lunds stad, många hundra tunnland, till att trampas ned, när man det oaktat icke får ett ordentligt övningsfält utan därigenom endast ödelägger denna produktiva odlingsjord? Detta går en skåning till hjärtat, vare sig han tillhör ena eller andra partiet. Ni få icke undra på, att skåningarna bli förbittrade häröver, vare sig de tillhöra högern eller vänstern.

Felet är, det vill jag gärna medge, ytterst riksdagens, ty det misstaget begicks, att riksdagen i god tro och i något anfall av generositet avhände sig rätten att bestämma, var regementet skulle förläggas. Det gjorde den på sin tid, och det var ett stort missgrepp, som bör lära oss och kommande riksdagar, att riksdagen aldrig skall avhända sig något av den maktbefogenhet den har, ty så snart den gör det, får man bara sorgliga erfarenheter därav. Hade riksdagen fått behandla denna fråga och bestämma, var Södra skånska infanteriregementet skulle förläggas, är det min övertygelse, att bland alla skåningar, ända från biskop Billing, som när denna fråga avgjordes tillhörde riksdagens första kammare, och ut till socialdemokraterna, skulle rätt en fullständigt enhällig uppfattning om, att var man än skulle förlägga regementet, skulle man icke låta trampa ned den vackra, bördiga jorden utanför Lund.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Möreke: Herr talman, mina herrar! I anledning av de båda sista talarnas yttrande, vari de berört frågan om förläggningen till Lund, sådan den av mig föredragits, vill jag säga ett par ord

Svar å interpellation.
(Forts.) till försvar för att jag, i det läge frågan låg, när jag fick den om hand, valde Lund.

Den andra kommissionen, som hade att yttra sig om dessa förläggningsplatser, hade undersökt tre förläggningsplatser, nämligen Revinge hed, Lund och Malmö. Revinge hed förkastades med detsamma, man tog aldrig med den i räkningen, utan valet stod för denna kommission mellan Malmö och Lund. Jag hade således dessa båda platser att välja på. Gentemot förläggningen till Malmö, som för resten av kommissionen så gott som förordades såsom den gynnsammaste, hade jag den invändningen att göra, att jag icke ansåg mig kunna föreslå Kungl. Maj:t att förlägga ett regemente till en öppen kuststad. Min företrädare i ämbetet yttrade år 1907, när denna fråga var före:

»Därest man icke av alldeles särskilda skäl därtill nödgades, borde man icke till förläggningsort välja vid öppen kust belägna städer. I fredstid vore man ofta benägen att underskatta vikten därav, att mobiliserings- och depåorterna hade ett i möjligaste mån tryggt läge. Fordran härpå borde såvitt sig göra låte tillgodoses. Atminstone borde man vid valet av förläggningsorter tillse, att etablissemang icke kunde från havet nedskjutas eller mobiliseringen genom en överrumplande landstigning så gott som omelbart störas. Dessa frågor borde icke bedömas och avvägas efter fredsförhållandena, utan måste ses i belysningen av krigets allvar och krav och därmed sammanhängande omständigheter. Det föreslagna läget vid Malmö av Södra skånska infanteriregementets etablissemang talade avgjort mot att utse denna stad till förläggningsort för regementet.»

Jag kunde för min del icke ha annat än samma uppfattning som denne min företrädare, men i alla händelser vidtogs den åtgärden, när den nya kommissionens förslag inkom, att detta remitterades till generalstabschefen i och för yttrande, huruvida ändå icke Malmö skulle kunna användas. Vidare gjordes en utredning om huruvida den plats, där kasernetablissemanget där skulle ligga, kunde beskjas från havet, och det visade sig, att så skulle kunna ske, varför man icke vågade lägga det där. Jag hade således icke annat att välja på än Lund, hur ogynnsamt det i många hänseenden än är, särskilt med hänsyn till det dåliga övningsfältet och med hänsyn till denna mycket ledsamma omständighet, som den siste ärade talaren mycket skarpt framhöll, att man måste taga Skånes bästa jord i anspråk. Jag hade då icke annat att göra än att försöka i möjligaste mån förringa dessa olägenheter, och detta har skett, då man får den s. k. Kungsmarken och gör densamma till övningsfält, varigenom man sedermera i stället kan avsöndra en stor del av Arendala för att återläggas under kultur. Men som frågan stod, när jag fick den om hand, hade jag inte något annat val än att gå den väg jag gått.

Herr Thorsson: Då herr Hans Andersson i Skivarp här uppträdde och beklagade, att frågan om förläggningen av Södra

skånska infanteriregementet kommit i det läge som den nu har kommit, får jag uttala ett beklagande för min del av att han just är skulden till att så har skett, ty när vi 1906 behandlade frågan om anslag till kaserner, framställde jag just det yrkandet, att riksdagen skulle förbehålla sig rätten att bestämma förläggningssorterna. Men just på grund av herr Hans Anderssons medlingsyrkande beslöts, att bara vi finge den då ifrågasatta undersökningskommissionen, skulle riksdagen överlämna åt Kungl. Maj:t att bestämma förläggningssorterna. Nu se vi, på vad sätt hela denna fråga har lancerats. Man resonerar tydligen så här, att stadsförläggningarna skola komma till stånd, sedan må ske vad som helst. Det gör precis detsamma, om pojarna få ligga och krypa i lera och smörja upp till nacken, bara regementena bli förlagda till stad. Det har varit ledstjärnan i vår förläggningsspolitik under senare år. Och detta har gjort, att statsverket har måst med orimligt dryga kostnader anskaffa den bästa jorden i riket till förläggningsplatser, under det den jord, som därtill är mest passande, har fått ligga för fåfot. Det har rätt den uppfattningen sedan boerkriget, att ingen utav de gamla släta hedarna dugde till övningsfält. Nu lär väl denna uppfattning få göra åt sig något, sedan man inte längre uteslutande för kriget på jorden utan för det i jorden genom att gräva ned sig, och om det programmet skall utvecklas, så kan man ifrågasätta, om inte Revingejorden skulle vara lika bra att gräva gropar i, som Arendalas feta lermarker.

Vad jag emellertid för min del tycker är det mest bekymmersamma uti detta nu speciellt föreliggande fall är, att man till och med anser sig icke kunna använda Revinge ens för sommarutbildningen utan att man även under sommaren skulle vara tvungen att ha en eller flera bataljoner förlagda i Lunds stad och på det sättet fördela regementets utbildning och ha en del på Revinge och en del i Lunds omedelbara närhet. Det kan jag inte förstå. Den förskräckelse, som man under agitationen för att få till stånd förläggningarna i städerna hyst för de gamla förläggningssorterna och för de gamla träbarackerna, den upphörde plötsligt, när vi fingo 365 dagars övningsstid med skyldighet att utbilda trupperna för vintertjänstgöring. Då blevo på flera av våra lägerplatser de gamla utdömda lokalerna brukbara på nytt, då behövde man bara ombona dem, och nu äro de till och med i vissa fall mera överbefolkade än de varit någonsin förut. Detta visar, hur uppfattningarna gå fram och tillbaka, hur man den ena dagen motiverar det ena med utomordentlig övertygelse, och den andra dagen det andra, och folket skall bara betala och släppa skinnet till. Statsutskottet var alldeles enigt, när vi sist behandlade detta ärende, och vi föreslog då riksdagen att skriva om speciellt *detta* regementes förläggning, men man har icke tagit den ringaste hänsyn till denna riksdagens då uttalade önskan.

Nu anför det nuvarande statsrådet, att han egentligen icke

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation.
(Forts.)

har handlat annat än i full överensstämmelse med den tankegång, som var vägledande för hans radikale företrädare i ämbetet. Jag minns mycket väl, att när det gällde diskussionen, huruvida Kalmar regemente skulle förläggas till Kalmar eller till Eksjö, drog man även då fram den där historien om vådan utav att förlägga ett regemente till en kuststad, och det framhölls nödvändigheten av att förlägga det inne i landet, för att kasernerna icke skulle kunna beskötas från sjön. Det skall bli intressant att se, om denna uppfattning om några dagar fortfarande hävdas av statsrådet. Om det vore så farligt att förlägga ett regemente till kusten, varför har man då förlagt ett regemente i Hälsingborg, varför har man utvidgat Skånska dragonregementets förläggningsplats i Ystad, varför vet inte den ena handen i Kungl. Maj:ts regering vad den andra tar sig till? Är det svårare att skjuta ned en kavallerikasern än att skjuta ned en infanterikasern? Jag kan inte begripa detta resonemang. Här står mitt förstånd stilla. Jag hörde nyss herr Åkerman begära ordet, och kanske vi av honom kunna få höra de ledande motiven, varför man ur militär synpunkt handlar så, som nu har skett någon följd av år. Det är påtagligt, att denna envisa strävan från befälets sida att till varje pris förvärva den dyraste och bästa jorden — man skulle väl helst vilja ha stadstorgen — till övningsfält, blir till nackdel för försvaret, ty det sunna bondförståndet reagerar mot en sådan politik, och det blir försvaret, som får sitta emellan. Det riktigaste statsrådet kunde göra vore att fortast möjligt ge order om att man förflyttade de kontingenter av Södra skånska infanteriregementet, som nu äro förlagda till Lund, tillbaka till sin gamla övningsplats, Revinge hed.

Herr H a m i l t o n: Herr talman! Då jag var ordförande i den kommission, som hade till uppgift att utarbета förslag rörande förläggningen av de skånska regementena, ber jag att få understryka det beklagande, som av min kamrat i kommissionen herr Andersson nyss framfördes. Det väckte en stor förvåning hos oss, att regeringen förlade Södra skånska infanteriregementet till Lund. Vi voro eniga i kommissionen, såväl civila som militärer, att ur militär synpunkt Lund var den sämsta av de föreslagna regementsförläggningarna, och vi fingo därför en egendomlig uppfattning om de militära myndigheterna, då vi erforo, att Lund blev utvalt. Man hade svårt att fatta, efter vad som förut från militärt håll uttalats, att uteslutande hänsyn tagits till försvaret.

Jag begärde ordet närmast på grund av herr statsrådets uttalande, att han hade att välja endast mellan Malmö och Lund. Kunde icke herr statsrådet tagit någon hänsyn till vad den *första* kommissionen, som bestod av såväl civila som militärer, hade sagt? Herr statsrådet har uteslutande hållit sig till den sista kommissionen. Den första kommissionen hade satt herr statsrådet i valet även mellan Eslöv och Revinge. Eftersom Revinge icke kunde godkännas på grund av att

det icke var stad, vilket skäl jag för min del underkänner, så kunde möjligen Eslöv varit att välja på. De militära männen, framstående sådana i kommissionen, framhöll, att övningsfältet i Lund var ur militär synpunkt såsom övningsfält fullständigt odugligt. De båda oss att marschera över lerbältet. Det gjorde vi och vi måste erkänna att såsom exercisfält var det synnerligen olämpligt. Nu är emellertid ingenting att göra åt den saken.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr Åkerman: Herr talman! Blott några ord med anledning av vad interpellanten nämnde angående Revinge. Det är ju ganska naturligt, att han såsom Revingebo håller på Revinge, men det är också glädjande att konstatera, att grannsämjan mellan militärer och civila är så stor, att de civila vilja ha militärerna kvar på Revinge hed.

Det har sagts av honom och andra, att Revinge hed är en förträfflig övningsplats. Jag har haft förmånen att tjänstgöra där och har haft tillfälle att pröva Revinge hed som övningsplats, och jag kan vitsorda, att den icke hör till de sämsta inom Sverige, men jag kan också vitsorda, att den ingalunda hör till de bästa. Till den allra bästa övningsterräng, som finnes i denna trakt av Skåne, är det från Revinge hed och från Lund ungefär lika långt. Den ligger nämligen i Dalbytrakten.

Någon fullt saklig jämförelse mellan Revinge hed och de omtalade Kungsmarkerna är jag icke i stånd att göra, då jag icke deltagit i övningar på Kungsmarkerna, men jag har många gånger ridit och åkt förbi Kungsmarkerna, och jag vågar påstå, att det övningsfältet bleve bättre än Revinge, därför att Revinge, som vid ett första ytligt betraktande ser utomordentligt bra ut genom sin stora vidd o. s. v., till sitt värde såsom övningsplats inskränkes högst betydligt genom de sumpmarker, vilka finnas där och som herr Jönsson nog känner till.

Interpellanten försökte att förlöjligen regementschefen genom att anför, att denne på något sätt skulle försökt göra skog på den öppna övningsplatsen. Jag undrar, om han icke misstagit sig och om det icke varit fråga om fältbefästningsövningar med s. k. maskering.

Av herr Thorsson har det talats skarpa ord om, att vi militärer skulle helst se, att vi finge Sveriges dyraste jord, helst stadstorgen, att exercera på. Jag vet icke, vad han stöder detta påstående på. Jag har haft tillfälle att träffa åtskilliga officerare vid Södra skånska infanteriregementet, sedan det kommit i de nya förlägningsförhållandena, och jag kan försäkra, att de icke längta efter stadstorgen och icke heller efter den dyra jorden vid Arendala. Jag har med glädje hört herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet säga, att det är fråga om att utbyta jorden vid Arendala mot Kungsmarkerna, ty det är till Kungsmarkerna, som officerarna vid Södra skånska infanteriregementet vilja förlägga övningarna och varken till stadstorgen i Lund eller till den dyra jorden på Arendala.

Svar å inter-
pellation.
(Forts.)

Vidare har det sagts, att det fanns en tid, då militärerna med allt geweld ville ifrån de gamla hedarna och in till städerna och att man nu vill från städerna och ut till hedarna igen. Vi få lov att skilja på vad det är som försiggår nu och vadsom har försiggått. Det som det förut varit fråga om har varit den egentliga förläggningen av regementena, d. v. s. den plats, där regementet bor och befinner sig i regeln och, framför allt, där regementet skall mobilisera, där det har sina förråd. Icke minst mobiliseringssynpunkten har varit bestämmande för militärerna att få förläggningen till städerna, och jag vågar påstå, att i närvarande stund skulle det vara omöjligt för många regementen i svenska armén att, om de icke vore förlagda i en stad, effektuera de krav i fråga om mobilisering, vilka böra ställas på dem och nu också ställas på dem. Vi kunde icke vintertiden mobilisera såsom nu sker, om regementena vore förlagda långt från städerna, så att man finge sprida ut mobiliseringsförläggningen miltals omkring för att få tak över huvudet åt de värnpliktiga. Hur det i sådant fall skulle vara möjligt att göra det vid mobilisering erforderliga organisationsarbetet och att förpläga de värnpliktiga, det går över min förmåga att fatta, och jag kan säga, att även när man är förlagd i en stad, kan detta arbete vara förenat med mycket stora svårigheter, till och med om staden har ganska stora resurser. Men vi måste mobilisera hastigt och taga ut full valuta av vad vi kostat på i fred. Det är en av de viktigaste orsakerna, varför man från militärt håll varit så angelägen om att komma i närheten av städer eller tätare bebyggda orter. Att det dessutom finnes andra skäl, behöver jag icke tala om.

Nu, säges det, vill man åter ut till hedarna. Ja, man vill ut till hedarna dels under vintern, men endast till de hedar, som ligga längst i norr, och endast för några veckor, dels under tillämpningsövningarna för att få omväxling i terrängen. Däri ligger icke något ont. Men jag har icke hört någon militär, som önskat, att förläggningen, förråden, mobiliseringen skulle flyttas från städerna och till de gamla hedarna. Man måste skilja på dessa saker.

Vad beträffar den fråga, som nu närmast varit före, nämligen var Södra skånska infanteriregementet skall ha sina övningsförlagda under övergångstiden, så kan jag icke av personlig erfarenhet yttra mig i den frågan. Jag har icke provat på stadsförläggningen i Lund och de ogynnsamma förhållandena där runtomkring, men jag tror mig kunna instämma i vad herr Hans Andersson sade, att det bästa medlet nu att vinna förbättring i förhållandena det är att så fort som möjligt laga, att regementet får kaserner. Kan sedan någonting åtgöras för att regementet får Kungsmarkerna till övningsplats i stället för Arendala eller att åtminstone så stor del som möjligt av Arendala utbytes mot Kungsmarkerna, så tror jag man gjort det

mesta möjliga som kan göras för förläggningen av ifrågavarande regemente.

Svar & interpellation.

(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Den debatt, som förts i anledning av den framställda interpellationen och det svar, som i dag lämnats därå, har rört sig omkring två väsentligen olika punkter, nämligen dels om Södra skånska infanteriregementets *provisoriska* förläggning under övergångstiden och dels om regementets *ständiga* förläggning. Jag skall tillåta mig att yttra några få ord i vardera av dessa punkter.

Beträffande regementets provisoriska förläggning synes det mig framgå av herr statsrådets svar, att hans uppfattning var den, att *förläggningen* vid Lund vore bättre än vid Revinge, under det att *utbildningen* skulle kunna bättre tillgodoses vid Revinge än i Lund. Om jag har rätt fattat innebörden av herr statsrådets svar, kan jag icke hjälpa, att jag kommer till en annan slutledning än herr statsrådet gjort. Jag ställer härvidlag själva utbildningsbehovet, *utbildningssynpunkten* såsom det *avgörande*. Jag har dessutom den uppfattningen, att nog skulle man kunna ordna förläggningen av truppen provisoriskt vid Revinge, så att alla de krav, som man rättvisligen bör kunna ställa på en *provisorisk* förläggning, kunde tillgodoses med de lokalteter, som finnas dels omkring Revinge och dels på själva lägerplatsen. Jag ber att i detta avseende endast få anföra, att det förefaller mig mycket egendomligt, att man ansett sig kunna flytta lägerhyddor från andra lägerplatser till Vaxholm och där i Vaxholm ordna förläggningen i dessa flyttade lägerhyddor, men att man anser det vara omöjligt att kunna på Revinge hed ordna förläggningen i de redan därstädes varande lägerhyddorna, då därtill kommer, att lägerhyddorna vid Revinge hed, d. v. s. de lokaler, som finnas vid Revinge hed, i icke ringa utsträckning äro uppförda av sten. Detta var nu om den provisoriska anordningen.

Nu sade emellertid herr statsrådet, att i det läge frågan förelåg, då det gällde för herr statsrådet att taga ställning till problemet om regementets ständiga förläggning, hade herr statsrådet endast att välja mellan Malmö och Lund, och därvidlag var det den omständigheten, att det i Malmö skulle bliva en kustförläggning, som för herr statsrådet var den avgörande. Det förefaller mig emellertid, att problemet icke egentligen borde vara så enkelt. Det kan hända, att det varit så enkelt, om utgångspunkten endast varit vad den *senaste* kommissionen yttrat; men om man annars i allmänhet med visst fog kan göra gällande, att förläggning i tätare bebyggda samhällen erbjuder vissa fördelar, som också herr Åkerman anlytt, så tror jag, att vad Skåne beträffar med dess goda kommunikationsförhållanden och så tätt bebyggt som Skåne i varje fall är, hänsynen till dylika förläggningsförhållanden icke bör spela någon avgörande roll. Det synes mig därför, att vad Skåne angår, man borde taga i allvarligt övervägande, om man icke kunde på bättre sätt utnyttja de förutvarande lägerplatserna än man hittills gjort. Jag kan i detta fall i viss mån grunda mitt omdöme på egna iakttagelser. Jag har själv varit på

Svar å interpellation.
(Forts.)

Arendala en gång, och jag vill giva de skåningar rätt, som känna sig upprörda i sin själs innersta över att detta fält tages i anspråk för det ändamål, som här ifrågasatts, och jag kan, sådant läget är, icke annat än uttrycka min varmaste önskan, att man allvarligt måtte taga i övervägande om man icke skulle kunna rädda åtminstone Arendala åt den verkliga produktionen.

Jag kan icke annat än sluta ungefär på samma sätt som en föregående ärad talare slutade, när han framhöll vikten av att riksdagen på alla punkter bevakar sin rätt, och här till bör enligt min uppfattning förefinnas ett givakt för riksdagen särskilt nu. Det är ju så, att här bokstavligen strömma in kungl. propositioner, och vi ha knappast möjlighet att ordentligt läsa igenom propositionerna än mindre pröva deras sakliga innehåll. Vill riksdagen bevara och bevara sin rätt, så bör nog riksdagen också övertänka, vad riksdagen skall göra i detta nu med alla de stora och vidlyftiga propositioner, som strömma in på riksdagens bord 15 dagar före den tid, då riksdagen grundlagsenligt bör åtskiljas.

Herr Andersson i Skivarp: Herr talman! Jag skall icke alls inlåta mig på vad herr Thorsson här yttrat om militärerna, då han i detta fall redan erhållit ett svar på sina frågor från annat håll. Men herr Thorsson yttrade något, som jag nästan trodde var en fullt medveten osanning — han har emellertid nu förklarat, att så icke var fallet — nämligen att det var på mitt yrkande, som regementet kom att förläggas till Lund. Jag har aldrig yrkat, att regementet skulle förläggas till Lund. Den första kommissionen, av vilken jag var medlem, var, som herr Hamilton redan nämnt, enig om att föreslå alternativt två platser, nämligen Eslöv och Revinge hed, i första rummet Eslöv och i andra rummet Revinge hed. Då kunde varken jag eller någon annan av kommissionens ledamöter tänka, att tvärt emot såväl den militära sakkunskapen inom kommissionen som det sunda lekmanaförståndet regementet skulle förläggas till Lund.

Herr Thorsson: Herr talman! Det blivande protokollet får avgöra, huru jag verkligen yttrat mig. Jag har den känslan, att jag i mitt förra anförande sade, att det var på grundvalen av herr Hans Anderssons yrkande, som Kungl. Maj:t ägde rätt att bestämma förläggningsorten; det var åtminstone vad jag ville säga. Det kunde naturligtvis icke falla mig in att säga — jag skulle i så fall uttryckt mig mycket illa — att herr Hans Andersson yrkat, att Lund skulle bli förläggningsorten, då kommissionen uttalat sig för två olika förläggningsorter.

När jag nu har ordet, skall jag be att få yttra något med anledning av vad herr Akerman nyss anförde. Han sade, att det egentligen var ur mobiliseringssynpunkt, som städerna erbjöde vissa fördelar, och därför talade han så varmt för städerna. Då förvånar det mig, att tio skvadroner kavalleri i Ystad i nära 20 år varit förlagda 10 mil från sin verkliga mobiliserings-

ort. Först innevarande år har man beslutat ändra mobiliseringsorten för ifrågavarande regemente, men icke på det sättet att man förlagt mobiliseringsorten till den plats, där regementet är förlagt, utan till en plats två mil därifrån.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr Christiernson: Herr talman! Visserligen har jag äran att representera staden Lund, men det är icke för att på något sätt föra staden Lunds talan, som jag begärt ordet, utan för att erinra omen sak, som under diskussionen icke påpekats. Man har med styrka framhållit, att skulden till den olämpliga förläggningen uteslutande är Kungl. Maj:ts. Jag tror, att en av de förnämsta anledningarna till att regementen blivit förlagda på ur många synpunkter olämpliga platser, är det s. k. auktionssystemet. Det är bekant, att för åtskilliga år sedan infördes den metoden, att man skickade ut förfrågningar till samhällena: vad vill ni giva för att regementet skall förläggas hos er? Då fick man anbud, och med dem vände man sig åter till anbudsgivaren och frågade: vill ni icke öka något litet på anbudet, då få ni större utsikter? Det är naturligt, att härigenom de militära synpunkterna skulle bli skjutna åt sidan och de ekonomiska eller kvasi-ekonomiska synpunkterna de avgörande. På detta sätt infördes det systemet, att man köpte regementen. Jag tror, att detta system mer än något annat bidragit till att förhållandena blivit sådana de äro, ty det är givet, att man kunde icke komma till ett mindre samhälle med utsikt att få lika mycket av detta som av ett större samhälle, ty detta hade överstigit det mindre samhällets förmåga, även om det ur militär synpunkt kunde varit lämpligt att få en mera koncentrerad förläggning av regementen av olika vapenslag på samma ställe. Nu ha vi i Skåne fått så lyckliga förhållanden, att nästan varje stad fått litet av militärerna. Vi hörde nyss av herr Åkerman, att de militära skälen icke fått komma så mycket till tals, då det gällde Södra skånska infanteriregementets förläggning. Då det framhållits att utbildningen vid detta regemente ofta måste ske under stampande i lera, så vill jag erinra, att Norra skånska infanteriregementet befinner sig i ungefär samma läge, fast kanske leran under vissa tider befinner sig under vatten, så att det måhända blir lättare att företaga marscherne. Jag vill vidare erinra om ett sådant förhållande som att vid Hesselholm har placerats en trängkår alldeles för sig själv, jag höll på att säga utkastad i världen som ett barn utan föräldrar, militärt sett åtminstone. Jag tror icke, att herr Åkerman skall förneka, att i Skåne har denna förläggning skett något huvudlöst. Jag är icke motståndare till att regementen förläggas så, att regementets personal kommer om icke i omedelbart åtnjutande av universitetskultur så åtminstone av stadskultur, men om man velat kompromissa mellan dessa synpunkter och de militära synpunkterna, så skulle man i Skåne kunnat åstadkomma goda förläggningar och kunnat erhålla goda övningsfält, medan man

Svar å interpellation. nu endast erhållit tak över huvudet och knappast något mera, och det är nog ett dåligt resultat.

(Forts.)

Jag ber att få instämma i vad en talare på Skånebanken sade, att nu har man intet annat att göra än att bygga de kaserter, som äro behöfliga, och då bör man ha hämtat lärdom till en annan gång. När det gäller dessa arbeten, bör man åtminstone vara ytterst försiktig, innan något avgörande fattas, så att de sakliga skälen bliva de bestämmande.

Herr A k e r m a n: Herr talman! Efter den siste talarens anförande kan jag fatta mig kort. Han sade, att beträffande många regementens förläggning ha de militära skälen *icke* varit de avgörande, och jag tror, att han har rätt i sitt påstående. Beträffande till exempel Skånska dragonregementets förläggning till Ystad vill jag säga, att det enligt min mening var ett fel att förlägga detta regemente till en kuststad.

Herr Thorsson påpekade en sak, som kan synas kammaren rätt så egendomlig, nämligen att Skånska dragonregementet, som ligger i en stad, icke mobiliserar i den staden. Jag förmodar, att hans uppgift om mobiliseringsorten är riktig och utgår från detta antagande.

Jag kan icke här i kammaren fullständigt utreda detta till synes egendomliga förhållande, men jag vill nämna, att det är en högst avsevärd skillnad mellan att mobilisera ett kavalleriregemente och att mobilisera ett infanteriregemente. Dessa olika regementen ha icke vid mobilisering samma behov av utrymme vid sidan av det i fred tillgängliga utrymmet på grund af orsaker, som herr Thorsson nog känner lika bra som jag, men som jag icke här kan närmare inlåta mig på.

§ 3.

Herr statsrådet *Mörcke* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande.

Denna proposition blev på begäran bordlagd.

§ 4.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionerna:

nr 199, angående folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt inrättande av preparandkurs vid samma seminarium; och

nr 200, angående ytterligare anslag till uppförande av byggnader för en vårdanstalt, avsedd för blinda med komplicerat lyte;

till lagutskottet propositionen, nr 201, med förslag till lag in-

nefattande tillägg till lagen om reglering av prästerskapets avlöning den 9 december 1910;

till statsutskottet propositionen, nr 159, angående särskild ersättning till vissa flottan tilldelade värnpliktiga under mobiliserings-tjänstgöring.

Vidare föredrogs propositionen, nr 207, angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden; och yttrade därvid

*Vid remiss av
propositionen
nr 207.*

Herr vice talmannen D. Persson: Herr talman! Jag får härmed hemställa, att denna kammare för sin del måtte besluta, att ej mindre Kungl. Maj:ts proposition nr 207 angående förvaltningen av pensionsförsäkringsfonden än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor, skola överlämnas till ett särskilt utskott, nämligen det av riksdagen tillsatta utskottet för behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 111, med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m., och att första kammaren måtte inbjudas att förena sig med denna kammare i detta beslut.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

Kammaren beslöt härpå att hänvisa nu förevarande proposition till statsutskottet; dock under förbehåll att, därest det av kammaren för sin del fattade beslut om propositionens hänvisande till det av riksdagen tillsatta särskilda utskottet för behandling av Kungl. Maj:ts proposition, nr 111, med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete m. m. komme att biträdas av första kammaren, propositionen nr 207 skulle överlämnas till sistberörda utskott.

Propositionen, nr 208, angående tilläggspension åt f. d. provinssiäläkaren L. O. Svenonius, remitterades härefter till bankoutskottet.

Vidare föredrogs propositionen, nr 209, angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.; och hänvisades nämnda proposition, i vad densamma avsåg lagen angående rätt till pension för tjänstemän vid statens järnvägar, till bankoutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Härpå överlämnades:

till jordbruksutskottet propositionen, nr 198, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

till statsutskottet propositionerna:

nr 176, angående byggnad för en statens provningsanstalt m. m.;

nr 178, angående användande av överskott i djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid Ulriksdals, Haga och Drottningholms slott m. m.; och

nr 179, angående användande av överskott i djurgårdskassan till vissa restaureringsarbeten å Ulriksdals slott;

till jordbruksutskottet propositionen, nr 180, angående upplåtande av änkesäte åt Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessan;

till statsutskottet propositionerna:

nr 205, angående förstärkning av arbetskrafterna hos kammarkollegiet; och

nr 206, angående bidrag till Sveriges allmänna exportförening.

Vid nu skedd föredragning av propositionen nr 212, angående krigstidshjälp under år 1916 åt befattningshavare i statens tjänst, hänvisades densamma, i vad den angick pensionsväsendet, till bankoutskottet, såvitt den rörde under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Slutligen remitterades

till statsutskottet propositionen, nr 188, angående förstärkning av arbetskrafterna hos kammarrätten;

till bankoutskottet propositionen, nr 202, angående pension å allmänna indragningsstaten åt förra förestånderskan för Norrbottens regementes persedelreparationsverkstad Margreta Johanna Sandström; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 203, angående anläggning av skjutbana för Norrlands dragonregemente; och

nr 204 angående verkställande av vissa ändringsarbeten i Skånska dragonregementets skosmedjelokaler.

§ 5.

Vidare fördrogos var efter annan de på kammarens bord ligande motionerna; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionen nr 277, av herr *Holm*; samt

till lagutskottet motionerna:

nr 278, av herr *Cederborg*; och

nr 279, av herr *Palmstierna*.

§ 6.

Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.

Till avgörande förelåg nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion angående omorganisation av riksdagsarbetet.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 244, hade herr *Molin* i Dombäcksmark hemställt, att riksdagen för sin del (efter av konstitutionsutskottet utarbetat förslag) måtte omorganisera riksdagsarbetet genom för-

ändringar i riksdagsordningen och därav påkallade ändringar i regeringsformen på sätt i motionen föreslagits.

Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte förändra till någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtagandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Clason* i fråga om utskottets motivering;

av herr *Ljunggren*, som ansett, att i motiveringen bort uttalas det önskemålet, att en parlamentarisk kommitté måtte tillsättas i syfte att — när frågan ånyo komme före — riksdagen skulle äga större möjligheter att bringa densamma till en praktisk lösning;

av herr *Ericsson* i Vallsta beträffande motiveringen;

av herr *Tengdahl*, som ansett, att utskottet bort föreslå, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville på sätt syntes Kungl. Maj:t lämpligt verkställa utredning angående omorganisation av riksdagsarbetet samt för riksdagen framställa de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning; samt

av herr *Bogren*.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst yttrade:

Herr *Tengdahl*: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig påtagligt, att en så viktig fråga som denna icke kan i längden få behandlas såsom här har skett. Den, som för närvarande mest motionerat om ändring i riksdagsarbetets organisation är vår vän *Molin* i Dombäcksmark. Det har han nu hållit på med i flera år. Det har slutligen blivit så, att herr *Molin* i Dombäcksmark år efter år klipper och klistrar sina gamla motioner, utökade för vart år med några sidor nya erfarenheter. I denna vällovliga, men måhända i längden något schablonartade verksamhet har folkskolläraren *Molin* emellertid funnit villiga lärjungar och efterföljare i flertalet medlemmar av konstitutionsutskottet, som också klippa och klistra sina gamla utlåtanden, utökade med några få nya rader med anledning av herr *Molins* nya erfarenheter under det senaste året. Då denna procedur upprepas år efter år, måste detta med tiden innebära ett högst väsentligt och till sin nytta tvivelaktigt belastande av riksdagstrycket. Tiden går, och ingenting blir uträttat i denna högviktiga fråga. Man får bara veta från konstitutionsutskottets sida — som ändå är skyldigt att av eget initiativ göra någonting i denna viktiga fråga — att den är svår, invecklad och omfattande, allt saker som för oss andra endast äro lika många skäl för att snarast möjligt söka komma till rätta med frågan.

För övrigt är ju icke den för konstitutionsutskottet tilläventyrs mer eller mindre misshaglige herr *Molin* i Dombäcksmark den ende som

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

motionerat i frågan. Bland annat erinrar jag mig, att herr Palmstierna motionerat i frågan om riksdagens arbetssätt särskilt ur synpunkten av budgetsbehandlings bättnad — flera andra motionärer att förtiga. Bland övriga, som grubblat över denna fråga, är även undertecknad, ehuru jag icke torts väcka någon motion, sedan jag under hand blivit avrådd därför. Jag tillåter mig emellertid — för att visa, att rätt många olika synpunkter kunna läggas på saken — att uppläsa några rader ur mitt utkast, som jag för dagen dragit fram ur skrivbordslådan för att snart ånyo begrava det däri. Det heter i detta utkast bland annat:

»Enligt mitt förmenande böra bestämmelserna av grundlags natur angående riksdagens arbetssätt vara så få som möjligt och medge den elasticitet, som kan behövas för att lämpa sig efter nya uppstående förhållanden. Grunden för det hela bör vara ett resonemang, att riksdagens utskottsväsende bör avspegla departementsindelningen. Utskottsarbetet bör med andra ord röra sig kring samma intressesfärer som departementen. För närvarande är det icke så annat än närmelsevis vad beträffar jordbruksutskottet och statsutskottets avdelningsindelning. Men inga utskott omfatta ett helt departements intressesfär eller ens avskilda delar av ett sådant, utan ärenden hörande till samma intressesfär äro delade på de mest skilda håll. Tag t. ex. skolfrågor eller andra ecklesiastikärenden! Om jag intresserar mig för ett visst läroverk — antag att det ligger under ecklesiastikminister; inte alla läroverk göra det — så skall det visa sig, att

1:o) om jag vill ha en utredning hos Kungl. Maj:t angående detta läroverks organisation, dess inträdesfordringar eller dylikt, så hänvisas mitt förslag till tillfälligt utskott;

2:o) om jag vill ha en ny lärarplats eller nybyggnad för samma läroverk eller möjligen skulle falla på den idén att vilja nedsätta eller borttaga ett anslag till läroverket, torde mitt förslag bli hänvisat till statsutskottet;

3:o) om jag vill ha någon ändring i bestående lag, som berör detta läroverk, torde mitt förslag hänvisas till lagutskottet;

4:o) om jag anser, att ecklesiastikministern i något hänseende förfarit oriktigt med avseende på detta läroverk, torde jag få försöka hålla mig väl med konstitutionsutskottet, så att det ser upp med ärendet i fråga vid statsrådsprotokollsläsningen; samt

5:o) om det i övrigt är något att anmärka angående förhållandena vid läroverket i fråga, torde jag få göra påstötning hos statsrevisorerne.»

Jag har läst upp detta lilla utkast ur en motion, som aldrig blev väckt, bara för att visa, att många olika synpunkter kunna läggas på saken och att det därför är så mycket angelägnare att snart taga itu med densamma. Jag vill visst icke påstå, att jag har funnit det rätta, lika litet som utskottet naturligtvis vill medge att herr Molin i Dombäcksmark har funnit det rätta, eller att herr Palmstierna här om året gjort det med avseende på den detalj han upptog. Men just därför att frågan är så ytterst svår och så många synpunkter kunna läggas på densamma, förefaller det mig vara så mycket angelägnare,

alldeles oavsett vem som först eller sist börjat röra i denna fråga, att söka få en verklig lösning av densamma.

Det är visserligen sant, att första kammaren redan tagit utskottets förslag så gott som utan vidare, men det hindrar icke, att denna kammare — låt vara endast som en demonstration — antager mitt förslag om skrivelse, till vilket jag, herr talman, tillåter mig att yrka bifall.

*Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.
(Forts.)*

Herr Hildebrand: Den senaste talaren har som reservant i utskottet framhållit, att man kan läsa mellan raderna i vad utskottet skrivit, att utskottet icke älskar herr Molins i Dombäcksmark motioner och speciellt ej dessas motiveringar. Jag tror, att det där är ganska riktigt. Jag tror, att man inom utskottet har svårt att få fram någon särskild kärlek i detta fall, och jag tror icke heller, att det är den som motionären åsyftar med sina förslag. Det är ju tämligen klart, att ett utskott vilket som helst måste känna sig rätt besvärat av att en motionär kastar fram en konturteckning till en ny organisation, utan att man riktigt kan taga på vad han avser med detta och utan att man riktigt kan göra sig en bild av det. Då skall utskottet, såvitt jag kan förstå, antingen befatta sig med frågan rätt kort och framhålla svårigheterna att komma till något resultat, eller också skall utskottet lägga ned ett betydande arbete på saken, genomarbета hela frågan och sedan komma fram med sitt betänkande. Jag vill nu nämna, att inom utskottet var det en ledamot, en högerman från första kammaren, som ansåg, att utskottet borde tillsätta en liten delegation för att närmare gå in på de av motionären berörda frågorna. Men vi andra i utskottet höllo före, att motionen hade kommit fram så sent under denna riksdag, att det icke fanns någon möjlighet för utskottet med eller utan delegation att tränga in i frågans kärnpunkt och pröva de olika förslag, som motionären framställt. Därtill kommer också, att vi ju förra året hade en motion av herr Palmstierna, som berörde även utskottets arbete, och att man hade svårt, om man nu skulle överblicka hela frågan, att icke taga hänsyn även till detta.

Med anledning av att motionen kom fram så sent och med anledning av det förslag som inom utskottet har framställts, skulle jag villa hemställa, att motionären, som helt säkert återkommer med sitt förslag nästa riksdag och då antagligen utökat med några nya detaljförslag, måtte ha vänligheten framlägga sitt förslag så tidigt som möjligt under riksdagen. Jag tror då, att utskottet kommer att ha tid och möjlighet att underkasta det en helt annan prövning än som varit möjlig vid denna riksdag, när motionen framkommit så sent. Och då jag redan hört, att det läven vara herr Palmstiernas mening att förnya sin motion i någon form, är det så mycket större skäl för utskottet att då taga saken under omprövning.

Nu föreslog reservanten, den föregående ärade talaren, att kammaren skulle gå med på hans yrkande om skrivelse endast

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

som en demonstration. Jag skulle vilja fråga: vad skulle den demonstrationen tjäna till, vad betyder den? Jo, den betyder endast ett misstroendevotum mot utskottets sätt att behandla saken och ingenting annat. Och jag tror, att om herrarna vilja tänka på hur sent motionen framlades och tänka på dess omfattande karaktär, så kunna litet var av herrarna vara ense med utskottsmajoriteten därom, att det har icke varit möjligt att åstadkomma en allvarlig och ingående granskning av vad motionären föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets avslagsyrkande.

Herr Lindhagen: Jag är icke så säker på att herr Hildebrand skulle kommit till något annat resultat, om motionen väckts någon av de första dagarna under riksdagen. Förra året väcktes denna motion i god tid, och då avstyrkte utskottet den på samma grunder som nu. Jag föreställer mig därför, att anledningen till utskottets avståndstagande är icke den sena tiden, som herr Hildebrand gör gällande, utan det är helt enkelt att utskottet anser sig på samma grunder som i fjol icke vilja vara med på saken i år heller. Och det säger ju utskottet uttryckligen.

Nu kan det icke gärna tänkas under något förhållande, vare sig motionen kommer tidigt eller sent under en riksdag, att konstitutionsutskottet någonsin kan under riksdagen hinna framlägga ett fullt tillfredsställande förslag. Utan denna fråga måste ordnas på det sätt, att mellan ett par riksdagar sitter en kommission av sakkunniga, som verkligen tager denna fråga under allvarlig behandling. Jag vill även återropa, vad jag erinrade förra året. Som herrarna veta var det redan 1913 en stor principiell debatt här i kammaren, där man allmänt var ense om att en omorganisation måste komma till stånd. Och den dåvarande liberale statsministern lovade därvid, att han under hösten skulle sammankalla en parlamentarisk kommission för att utreda saken. På denna kommission vänta vi fortfarande. Och huru länge skola vi vänta? Jag skulle vilja fråga herr Hildebrand, om han verkligen tror, att konstitutionsutskottet kan i denna sak framlägga ett grundligt förslag, eller om icke det är nödvändigt att mellan riksdagarna bilda en sådan kommission. Denna kan ju icke kammaren själv utnämna på grund av vårt lands författning, utan det måste Kungl. Maj:t göra. Och vad man då närmast har att göra är att gå till Kungl. Maj:t och begära att få en sådan utredning sig förelagd.

Nu har visserligen herr Tengdahl skrivit i sin reservation »på sätt synes Kungl. Maj:t lämpligt», men mitt förslag, som jag väckte i fjol och som samlade 62 röster, innehöll följande hemställan: »Att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte genom tillkallade sakkunniga låta undersöka, vilka åtgärder må kunna lämpligen vidtagas för undan-

röjande av förefintliga olägenheter i riksdagens arbetsorganisation, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.» Jag tror att det var en lämpligare kläm, men för att icke nu komplicera saken skall jag icke yrka bifall till denna, utan tolka herr Tengdahls yrkande just på det sättet, vartill han nu också nickade bifall.

För övrigt gick herr Hildebrand som sagt, hela tiden på med att motionen kommit så sent fram. Jag tror att jag tillräckligt bemött det skälet. Men vad skall man då säga om alla de Kungl. propositioner, som kommit ännu mycket senare än detta förslag? Är det herrarnas mening att avfärda även dem såsom för sent framkomna? Ja, icke har jag något mot det och sannolikt icke heller många av kammarens övriga ledamöter, ty det blir ju alldeles omöjligt att i rimlig tid sluta riksdagen med så stor arbetsbörda. Vad som här kräves, är att riksdagen och isynnerhet konstitutionsutskottet tager hand om saken, ty det kan väl icke gå an, att riksdagens ordinarie arbetstid av fyra månader på detta sätt gång på gång förlänges, utan att man vidtager en enda åtgärd för att antingen enligt grundlagens avsikt inskränka arbetstiden till fyra månader, eller, om detta är omöjligt, införa andra bestämmelser, som göra att det längre tidsöndade arbetet kan få äga rum under laga former. Det är icke lojalt mot denna kammars ledamöter och allra minst mot representanterna från landsbygden och dem, som representera de fattiga klasserna, att alldeles hänsynslöst vräka på riksdagen en sådan massa arbetsmaterial och låta det gå på lösa boliner, så att riksdagen får hålla på, som man förutspår i år, en hel månad utöver sin ordinarie tid. Hur tror herrarna, att dessa representanter för arbetareklassen och landsbygden skola kunna hålla ut med att representera svenska folket för 10 kronor om dagen under fyra månader och därunder försörja sig själva och sin familj därhemma och sedan utan arvode ligga kvar vid riksdagen under ytterligare en månad? Finnes det icke något hjärta i konstitutionsutskottet, så att man där kan förstå, att vi måste taga itu med detta? Skall högerpartiet alltid sätta sig emot en sådan rimlig ändring i enlighet med grundlagens anda och mening, att representanterna för svenska folket skola kunna väljas även bland de obemedlade klasserna? Det nuvarande förfaringsättet innebär ett hänsynslöst kringgående av grundlagen, och det går icke an att fortfara på detta sätt längre. Jag tror, att vad jag här sagt har stöd i de erfarenheter, som gjorts av en stor mängd av andra kammarens ledamöter, och det utgör under alla förhållanden ett tillräckligt direktiv för en riksdags-skrivelse. Hur länge skall här behöva motioneras i denna kammar för att det äntligen skall gå upp för konstitutionsutskottet och för riksdagens majoriteter, att det är nödvändigt, att det göres något, och att det göres något *snart*?

Ur dessa synpunkter och utan att ingå på detaljerna i övrigt skall jag be att få yrka bifall till herr Tengdahls reservation.

Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.
(Forts.)

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Hage, Sävström, Berg* i Munkfors, *Johansson* i Sollefteå, *Vennerström, Stenudd, Wikström, Sjöberg, Juhlin, O. Nilsson* i Örebro, *Bogren, Lundgren, Winberg, Söderberg* i Stockholm och *Liljedahl*.

Herr Hildebrand: Herr talman! Herr Lindhagen har an gripit högern här och undrat, om icke högermännen inom konstitutionsutskottet kunna behjärta behovet av förhandlingarnas förkortande i riksdagen. Därvid tycks han emellertid ha förbi-sett, att det endast är en av utskottets ledamöter, som kommit med ett yrkande om skrivelse, medan alla andra varit ense om, att det icke går för sig att så sent under denna riksdag genom-tänka och genomarbeta den mångfald frågor, som i motionen berörts.

Herr Lindhagen riktade en direkt fråga till mig, och det är för att besvara denna som jag tillåtit mig att ännu en gång begära ordet. Han frågade, om jag trodde, att utskottet, även om motionen kommit tidigare, skulle kunnat frambära ett till-räckligt genomtänkt förslag, och om det icke vore bättre, att en del personer finge arbeta på saken mellan riksdagarna. Jag vill därpå svara alldeles bestämt, att jag visst icke tror, att utskottet kunnat komma med ett bestämt formulerat förslag, men jag anser, att om riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en reform av riksdagens eget arbetssätt, så bör riksdagen angiva något direktiv för hur man önskar få sakerna ordnade, och jag har icke, lika litet som utskottets stora majoritet, funnit att motionärens förslag erbjuder sådana direktiv, att man bara kan skicka över dem i en skrivelse till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t måtte utreda saken efter de linjer motionären framdrager, utan vi ha ansett, att motionen mera lämpar sig som en utgångspunkt för ett noggrant övervägande av spörsmålet, och att riksdagen för att kunna besluta en skrivelse i detta fall, då det angår riksdagens eget arbete, måste få från ut-skottet några linjer uppdragna, och det är detta som utskottet naturligtvis bör försöka. Men detta är saker, som draga tid, och det är därför som, om man skall få fram några reformer, detta arbete bör ske mellan riksdagarna. Däremot vore det synnerligen betänkligt, om riksdagen nu skulle skriva i en fråga, som är så litet utredd som denna för närvarande är.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Jag kan ju medgiva, att den motion, som nu är väckt, på grund av sin formulering och åtskilligt av vad den innehåller kanske icke är den allra lämp-ligaste utgångspunkten för att få till stånd ett positivt beslut från riksdagens sida om vidtagande av förberedande åtgärder för omarbetning av riksdagens arbetssätt. Men å andra sidan har debatten nu, särskilt genom herr Lindhagens utmärkta an-förande här, kommit upp på ett sådant plan, att jag för min del är villig ansluta mig till ett yrkande, som kan medföra ett positivt beslut av kammaren.

Det är ju envar bekant, att jag år 1913 framställde en interpellation här i riksdagen i anledning av de ledsamma erfarenheter vi då hade haft beträffande anhopande av ärenden vid riksdagens slut och över huvud de svårigheter beträffande vårt arbetssätt, som vi ha att dragas med och som herr Lindhagen nu talat om. Då blev det ju från statsministerns plats ett jakande svar på min framställning; han ställde nämligen i utsikt, att vi skulle få en kommission, som skulle utarbета ett förslag. Men nu är det så, att om ingenting blir gjort här, så kommer det nödvändigtvis att gå en hel riksdagsperiod, innan man kan få några ändringar till stånd; vad som skall göras i saken, om den icke skall skjutas över tre år till, måste därför göras till nästa riksdag. Och jag tycker för min del, att den regering, som nu sitter — och det är icke minst den som syndat på nåden mer än någon annan i fråga om att lägga fram propositioner sent, det har aldrig varit så galet som i år — den regeringen skulle verkligen känna det som en plikt att, om det kommer fram en stark önskan från riksdagens eller andra kammarrens sida att få ett arbete igångsatt för detta ändamål, också medverka härtill genom ett initiativ.

Det förslag herr Lindhagen i fjol framlade och nyss läste upp, är enligt min mening mycket väl avvägt, och jag beklagar, att han icke lade fram detta förslag i sitt anförande såsom ett direkt yrkande. Nu vinkar han emellertid för att begära ordet och kommer kanske att taga upp det som sitt yrkande. Jag skulle vilja hemställa, att riksdagen måtte bifalla det förslaget, och jag tror icke det finnes något grundlagsenligt hinder, att vi samlas omkring detta yrkande, vilket kunde ske från olika håll. Härigenom skulle från andra kammarens sida ges ett uttryck för kammarens önskan att få förberedande åtgärder vidtagna för att komma ut ur det elände, som vi nu dragas med, ty de förhållanden vi nu ha, äro verkligen rent av olidliga. Jag tror icke, att konstitutionsutskottet, som jag mycket respektar, mitt under en bråd riksdag, även om vi få en motion väckt vid riksdagens början, skall få tid till detta stora och nödvändiga arbete, utan det måste föregås av förberedande åtgärder, det måste vara en utredning av riksdagsmän och på detta område särskilt erfarna personer, om man skall komma till något resultat.

Jag vill alltså vädja till herr Lindhagen att taga upp sitt yrkande från i fjol och till kammaren att bifalla detsamma såsom en opinionsyttring från kammarens sida, en bestämd önskan, att regeringen måtte taga ett initiativ — alldeles oavsett vad första kammaren har för ståndpunkt i saken — för att få till stånd förberedande åtgärder, så att vi vid nästa riksdag, den sista i perioden, kunna vidtaga nödiga ändringar och icke ännu en period behöva dragas med dessa sorgliga förhållanden.

Häruti instämde herrar *Olofsson* i Digernäs, *Jonsson* i Gumboda och *Jönsson* i Revinge.

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr Hildebrand har framhållit, hur svårt det var för utskottet att komma till något resultat. Jag skall därför be att få på rak arm framlägga ett förslag till utskottsbetänkande i denna fråga. Det skulle lyda på ungefär följande sätt:

»Herr Molin i Dombäcksmark har väckt en omfattande motion avseende att avhjälpa de missförhållanden, som obestriddligen enligt utskottets erfarenhet vidlåda det nuvarande riksdagsarbetets organisation. Särskilt måste utskottet betona, att det icke längre kan få fortgå som hittills, att avslutningen av riksdagens förhandlingar uppskjutes långt utöver den i grundlagen fastslagna tiden, varigenom olägenheter av för alla påtaglig art uppkomma. Utskottet kan också medge, att åtskilligt av vad herr Molin anfört i sina detaljerade förslag till ändring innehåller beaktansvärda saker. I andra fall förefaller det utskottet, som om man icke kan vara av samma mening som motionären. Hur som helst bör saken tagas upp till allvarligt beprövande, och den tål icke uppskov, ty det är alldeles klart, att vissa vitala delar, i all synnerhet första punkten i förslaget, senast nästa år — det sista under riksdagsperioden — måste behandlas för att kunna slutligt avgöras det därpå följande året. Detta kan omöjligen ske utan att riksdagen redan nu begär hos Kungl. Maj:t, att det måtte verkställas den omfattande utredning, som erfordras och vilken utskottet icke kan på grund av sitt mångsidiga arbete medhinna. Man skulle kunna tycka, att de speciella förslagen om hur denna sak skall ordnas borde ännu vidare än som skett av utskottet antytts, men då det är givet, att Kungl. Maj:t för sådant ändamål tillkallar en sakkunnig kommission med parlamentarisk erfarenhet, komma dess synpunkter där att på ett tillfyllestgörande sätt göra sig gällande, i all synnerhet om Kungl. Maj:t tillkallar representanter för olika meningsriktningar och icke bara håller sig till sitt eget parti.» — Ja, det sista kanske icke utskottet skulle ha sagt.

Jag skall sålunda, särskilt på grund av det utlovade stödet även av herr Rydén, be att få definitivt framställa det yrkande, som jag framförde förra året. Jag yrkar alltså på anförda skäl och med den motivering jag nu närmare formulerat, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte genom tillkallade sakkunnige låta undersöka, vilka åtgärder lämpligen må kunna vidtagas för undanröjande av förefintliga olägenheter i riksdagsarbetets organisation, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Herr vice talmannen, som under herr Lindhagens anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr E. A. Nilson i Örebro, som yttrade: Jag är till stor del förekommen av herr Rydén. I likhet med honom finner jag

herr Molins framställning synnerligen behjärtansvärd, och det synes mig angeläget att vidtaga åtgärder för att avhjälpa de missförhållanden inom riksdagsarbetet, som onekligen äro för handen. Om jag sålunda nu erkänner det behjärtansvärda *syftet* med herr Molins motion, skall detta likväl icke hindra mig från att här komma med en viss kritik av innehållet i hans motion. Jag gör det icke av någon som helst kritiklust utan endast för att framhäva en synpunkkt, som synes mig vara av så pass viktig beskaffenhet, att den vid detta tillfälle icke bör lämnas åsido.

*Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.
(Forts.)*

Jag utgår då från, att en av riksdagens allra viktigaste och främsta uppgifter är själva budgetbehandlingen. Den frågan var särskilt i fjol, såsom nu under debatten redan erinrats, föremål för riksdagens uppmärksamhet, men det föranledde icke till något resultat från riksdagens sida. Den största svagheten i riksdagsarbetets organisation ligger enligt min mening just på den punkten. Men nu är det så, att motionären har så långt ifrån genom den skissering av riksdagsarbetet, som han lämnat i motionen, kunnat råda bot för den svagheten, att man kan säga, att han snarare gjort de nuvarande svårigheterna större än vad de äro. Då statsverkspropositionen, såsom nu är förhållandet, utskiftas på *tre* utskott, nämligen statsutskottet, bankoutskottet och jordbruksutskottet, så skulle statsverkspropositionen enligt motionärens förslag skiftas på ej mindre än *tio* olika utskott, och därigenom skulle det enligt min mening bli alldeles omöjligt för det utskott, som skulle sammanhålla det hela och göra upp riksstaten, att göra detta med fullständig trygghet. Då beslut fattades om att dela statsverkspropositionen på tre utskott, såsom det nu är ordnat, i stället för att behandlas av ett, såsom det var förut, uttalades vissa betänkligheter däremot, och erfarenheten har givit vid handen, att de betänkligheterna icke voro fullständigt ogrundade, utan måste tvärtom anses så pass väl grundade, att jag måste resa den allra bestämdaste invändning emot att skifta statsverkspropositionen för behandling av tio olika utskott.

Men icke nog härmed: motionären uppdelar bevilningsutskottets arbete på två utskott. Därigenom kommer även det utskott, som har att uppgöra inkomstberäkningen, vilket är en ingående del av budgetbehandlingen, att icke kunna verkställa något enhetligt arbete. Vidare slår också motionären sönder huvudtitlarna och delar upp dem mellan olika utskott. Som ett litet kuriosum kan jag anföra, att ehuru motionären föreslår inrättande av ett utskott för utrikes ärenden, som bland annat skulle behandla tredje huvudtiteln — jag förutsätter nämligen, att motionären menar tredje huvudtiteln, ehuru han talar om andra huvudtiteln, vilken ju emellertid innefattar utgifterna under justitiedepartementet — likväl icke detta utskott skulle behandla alla de anslag, som lyda under utrikesdepartementet, ty han vill, att anslagen till konsulatväsendet skola handläggas

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

av ett annat utskott, nämligen handels- och sjöfartsutskottet. Nu är det emellertid så, att det finnes under tredje huvudtiteln en punkt, som rör beskickningar och konsulat gemensamt, och det måste vara så, därför att flertalet av beskickningscheferna också äro generalkonsuler. Nu menar naturligtvis icke motionären, att man också skulle skifta anslagen till generalkonsulerna, utan det är väl hans mening, att man skulle åtstadkomma ett sammansatt utskott för att behandla den saken. Emellertid har all erfarenhet givit vid handen, att det icke finns någon anordning mer ägnad att försinka riksdagsarbetet än just sammansatta utskott.

Med vad jag anfört har jag velat säga, att de linjer, som herr Molin dragit upp för riksdagsarbetets organisation, enligt min uppfattning icke innebära ett lämpligt ordnande av detta arbete, utan de innebära snarare en desorganisation av riksdagsarbetet. Men det oaktat har jag den uppfattningen, att herr Molin är värd allt erkännande för sina ihärdiga strävanden att komma till ett resultat på det område, varom nu är fråga. Och oaktat den kritik jag ägnat åt den skissering av riksdagsarbetet, som i hans motion är framlagd, kan jag icke annat än instämma i det yrkande, som blivit framställt av herr Lindhagen.

Vidare anförde:

Herr Sterne: När herr Lindhagen i sitt första anförande berörde den i grundlagen med hänsyn till riksdagens nuvarande arbetsbörda knappt tilltagna tiden för riksdagsarbetet och i sammanhang därmed vidrörde den brännande arvodesfrågan, är det alldeles självfallet, att en stor del, ja, större delen av kammarens ledamöter jämte mig finner detta tryckande på en mycket stor brist i riksdagsarbetets organisation vara fullständigt riktigt. Alla ha en känsla av att det är helt enkelt orimligt, att vår grundlag uppdrager så snäva gränser, att det saknas den anpassningsförmåga, som arbetet i vissa situationer kräver, och samtidigt fordrar, att det i övrigt knappt tillmätta arvodet även skall räcka för den tid, som skjuter över den 15 maj, då riksdagen skulle sluta. Detta är ett mycket beklagligt förhållande, och frågan om en ändring härutinnan har tidigare varit föremål för vår uppmärksamhet. Men dessa två saker, tiden för riksdagsarbetet ävensom frågan om arvodet, ligga enligt mitt förmenande alldeles utanför det ärende, varom debatten bör röra sig.

Här har herr Molin i Dombäcksmark uppdragit ett reformprojekt för riksdagsarbetets omorganisation, som den siste ärade talaren underkastade en ur saklig synpunkt fullt riktigt och en kritik, som helt säkert var fullständigt nedgörande för förslaget. Det finnes en reservant inom utskottet, herr Tengdahl, som gått på en annan linje och tänkt, att man skulle kunna dela upp utskotten efter departementen. Detta är emellertid en idé, som han funnit, att han vid närmare eftertanke icke vågat hålla på, ehuru han i sitt yttrande drog fram ett exempel på, huru behandlingen av en och samma fråga

stundom kan sönderfalla på flera av riksdagens nu verkande olika utskott. Det är sålunda en ofantligt svår sak att finna på ett sådant system, som skulle möjliggöra för oss att inom den anslagna tiden sluta vårt arbete. Och vad beträffar arvodesfrågan kan det icke anses, att de reformprojekt, som här föreligga, i någon mån lösa densamma. Reellt ligger saken för närvarande så, att första kammaren redan förut behandlat konstitutionsutskottets förevarande utlåtande, varvid dess avslagsyrkande blev bifallet. Någon skrivelse kan därför icke nu komma till stånd. Emellertid är att märka, att frågan om arvoden ingalunda kunnat påskyndas, även om konstitutionsutskottet varit i det läge — vilket jag starkt understryker, att det naturligtvis icke varit — att kunna taga upp den frågan i sammanhang med motionen, då nämligen ett beslut i denna riktning vid nästa riksdag leder till samma resultat, att det allra tidigast kan bli lag 1918.

*Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.
(Forts.)*

Det är dessa synpunkter, som gjort, att jag vid behandlingen av detta ärende inom utskottet måst stanna för majoritetens mening, att vi för närvarande ingenting kunna åtgöra. Emellertid var jag förhindrad att närvara vid justeringen av betänkandet, och jag måste därför säga, att jag ingalunda är förtjust över själva motiveringen till utskottets avslagsyrkande. Jag hade gärna sett, om vi i motiveringen fått inryckt någonting om att det är mycket berättigat, att, som här från olika håll sagts, man möjligen vid nästkommande riksdag på allvar tager upp frågan för att åtminstone på de punkter, där saken är mest ömmande och brännande, det må åstadkommas något verkligt resultat. Jag måste för övrigt säga, att jag icke känner mig tilltalad av den tanken, att man här bara skall gå till Kungl. Maj:t och förklara, att vi alldeles sakna möjlighet att bedöma vad som bör göras för att åstadkomma rättelse i en massa påpekade brister, varför vi anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, genom sakkunnige som Kungl. Maj:t må tillkalla, söka finna ut botemedel häremot. Jag tror, att det finnes möjlighet för riksdagen själv och för dess speciella utskott, som har saken om hand, att kunna visa på medel för avhjälpande av de värsta bristerna, försåvitt som, vilket jag livligt hoppas, det förslag, som i det här fallet bör ingå till riksdagen, kommer in i god tid till konstitutionsutskottet nästa år. Det är under uttalande av denna förhoppning, som jag, herr vice talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Edén: Som kammarens ledamöter torde finna av utlåtandet, har jag varit förhindrad att deltaga i detta ärendes behandling inom konstitutionsutskottet, och jag står därför icke direkt i något ansvar för utskottets beslut. Emellertid skall detta icke hindra mig att, när debatten mot all förmodan spunnit ut sig som den gjort, motivera, varför jag, om jag varit i tillfälle att deltaga i förhandlingarna, icke skulle ha kunnat finna någon möjlighet att komma till ett positivt resultat ifråga om herr Molins motion.

Det är synnerligen lätt att i denna kammare, och jag förmo-

Andra kammarens protokoll 1916. Nr 63.

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

dar över huvud i riksdagen, i ett ögonblick sådant som detta uppkalla en stark stämning av missnöje med den nuvarande organisationen av riksdagsarbetet och en livlig önskan att demonstrella för att få en bättre ordning, och det behöver icke alls användas det slags argument, som herr Lindhagen använde, för att få fram en sådan stämning. Jag kan uppriktigt förklara, att jag för min del — och jag skulle tro konstitutionsutskottets samtliga medlemmar — likaväl som herr Lindhagen eller herr Molin eller någon annan medlem av denna kammare känna det såsom hart när olidligt med den utveckling av riksdagsarbetet, som nu just under dessa dagar hotar att komma över oss. Herr Lindhagen har emellertid själv medgivit, att den viktigaste anledningen till den hotande förlängningen av denna riksdagsarbete ligger fullkomligt utanför vad som gäller själva riksdagsarbetets organisation, ty den anledningen är, alldeles som herr Lindhagen påpekade, Kungl. Maj:ts propositioner, som nu strömma in över kamrarnas bord i en mängd och med en tyngd, som efter mitt förmenande, jag säger det rent ut, är fullkomligt otillbörligt med hänsyn till gällande bestämmelser om, när riksdagen bör sluta. Då frågar jag: kan herr Lindhagen eller herr Molin eller någon annan tro, att en omorganisation av riksdagsarbetet i och för sig — ändrad utskottsindelning eller vad därtill kan höra — inverkar på avlämnande av Kungl. Maj:ts propositioner? Det är ju uppenbart, att det ena är en sak och det andra en annan sak. Likaledes är det, såsom föregående talare utvecklade, upprörande, att med den utveckling, som tenderar att bli mera och mera fast, det skall vara så ställt, att kamrarnas ledamöter skola ligga vid riksdagen vida längre, än grundlagen förutsätter, för ett arvode, som i och för sig är ytterst knappt och under sådana förhållanden blir fullkomligt otillräckligt. Men alldeles såsom herr Sterne framhöll, är även detta en sak för sig, den har ingenting att göra med herr Molins motion, och vill man ha den under behandling, så torde det få ske på annat sätt och i annat sammanhang. Det är icke riktigt, och det leder endast till förvirrande av hela läget, om man sammanblandar frågan om arvode för riksdagens ledamöter med frågan om organisationen av riksdagsarbetet på sätt, som här skett. Det är sålunda alldeles nödvändigt, att kammaren skiljer på de olika momenten för att lugnt betrakta vad saken gäller, om den skall komma till ett beslut, som är av värde för saken.

Då återstår sålunda den frågan, om det kan vara lämpligt och om det föreligger tillräckliga anledningar att på grundval av herr Molins motion nu taga initiativ i den speciella, ehuru i och för sig mycket omfattande frågan om riksdagsarbetets organisation. Det skall icke alls på något sätt ifrån mig möta något motstånd, när man, som herr Nilson nyss gjorde, vill ge herr Molin ett erkännande för hans strävan att taga upp det problemet. Det erkännandet är av konstitutionsutskottet givet redan vid motionens första framläggande och har sedan upprepats år

för år. I och för sig är detta arbete för att få en bättre organisation av riksdagsarbetet allt erkännande värt och skall gärna få det än en gång. Men det är alldeles påtagligt, att själva de positiva förslag, som herr Molin kommit med, icke äro av den beskaffenhet, att man åtminstone inom konstitutionsutskottet ansett sig av dem kunna göra ens en stomme till riktlinjer för en blivande omorganisation.

Vad beträffar dessa herr Molins positiva förslag, ha de icke förut debatterats, därför att man icke ansett skäl härför föreligga. Nu har emellertid herr Nilson i Örebro tagit upp en sida av den i motionen tänkta utskottsorganisationen, och jag tror, att var och en av de herrar ledamöter, som ha en smula erfarenhet av riksdagsarbetets art och som tänkt sig in i vad det vill säga att få en god och sammanhängande organisation, måste erkänna, att den kritik, som han i största hast levererade bara mot den sidan av herr Molins förslag, var i själva verket, man kan nog säga dräpande. Redan herr Nilsons anmärkningar voro av beskaffenhet, att detta förslag, hur intressant det i och för sig är, och hur aktningvärt det kan vara såsom alster av en motionärs konstruktiva förmåga, icke kan tagas upp som grundval för en blivande omorganisation. Det finnes andra sidor av herr Molins motion, som ha samma intresseväckande yttre i och för sig men också samma synnerliga svaghet i förverkligandet. Bland dem är en sådan tanke som att suppleantinstitutionen skulle avskaffas. Herr Molin skall icke tro, att när jag vänder mig kritiskt emot också den sidan av hans motion, detta sker ur den synpunkten, som han tycks i motionen vilja påberöra eventuella motståndare till projektet, nämligen att jag såsom partiordförande skulle särskilt älska suppleantinstitutionen för att däri stänga in motspänstiga partimedlemmar. Det är en synpunkt, som verkligen tryggt kan sägas vara främmande för dem som ha att ex officio syssla med riksdagsarbetets organisation. Men saken ligger på det sättet att avskaffar man suppleantinstitutionen, så blir hela grundprincipen i vår nuvarande utskottsinstitution uppriven. Då finnes ingen möjlighet att få den fixa siffran i utskottens medlemsantal alltid bibehållen, och därmed bröte man sönder förhållandet mellan kamrarna och komme in på konsekvenser, som man icke nu kan överskåda, för att icke tala om, att det skulle medföra förändringar i avseende på hela läggningen av utskottens arbete av den art, att uppslaget i och för sig icke torde ha möjlighet att gå igenom. Och allt detta utan att på något sätt kunnat styrkas, att utskotten därmed bleve arbetsdugligare än nu.

Här har jag dragit fram en andra sida av motionen för att visa, hur ofantligt svårt det är att på den motionens grundval komma fram till positiva resultat, och flera sådana skulle kunna belysas, vilka likaledes äro intressanta såsom uppslag eller hugskott men på samma gång äro av den art, att om man vill komma till praktiskt resultat, de befinnas mer, eller mindre

*Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.
(Forts.)*

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

oanvändbara. Under sådana förhållanden menar jag, att det icke är rimligt att begära av konstitutionsutskottet, att utskottet på grundval av denna motion skall utföra den trollkonsten att i hast konstruera upp ett nytt system för riksdagsarbetet. Konstitutionsutskottet har verkligen även många andra svåra ting att syssla med, och en av de talare, som allra starkast ivrat för initiativ från utskottets sida, den ärade talareren, som sitter längst ner på Stockholmsbänken, har själv i sin mån dragit försorg om att bereda utskottet en hel del arbete, som det efter sin bästa förmåga sökt utföra. Det är icke alls av brist på lust eller på grund av att utskottet drar sig för mödan, utan det är verkligen på grund av att icke nu äro framlagda sådana uppslag, varur vi kunna tro oss om att få fram ett gott resultat, det är på den grunden vi icke kunnat gå med på ett positivt yrkande.

Nu har man emellertid, som ibland är fallet, här i kammaren kommit in i en växande känslöstämning, som går på den bogen, att det må vara hur som helst med de positiva riktlinjerna för en ändring — ställningen är ändå så olidlig, att vi icke kunna finna oss däri utan att åtminstone göra en demonstration; vi måste säga ifrån, att vi icke äro nöjda med de förhållanden, som råda. Det är den tankegång, som ligger bakom herr Rydén's yrkande och herr Lindhagens framställning, att kammaren måtte begära att Kungl. Maj:t tillkallar sakkunnige för att undersöka, vilka åtgärder skulle kunna vidtagas för en förbättring av riksdagsarbetets organisation.

Jag skall emellertid i all vördsamhet hemställa, huruvida kammaren vid lugnare eftertanke kan finna det vara skäl i att demonstera i en sådan sak på ett sådant sätt. Vad är detta för en sak? Jo, en sak, som rör just riksdagens eget arbete. Det gäller icke alls förhållandet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen, och det rör sig heller icke om Kungl. Maj:ts handlingsfrihet. Det är den inre ordningen inom riksdagen, som här är fråga om att reformera. I en sådan fråga, som rör riksdagen själv i eminentaste mening, inbjuder man nu andra kammaren att demonstrationsvis, heter det, fatta ett beslut, som helt enkelt skulle innebära den förklaringen: snälla Kungl. Maj:t, den här saken rör ju egentligen oss själva, men vi veta rakt icke, hur vi skola kunna reda oss, för all del, Kungl. Maj:t, hjälp oss. Är det meningen, att denna kammare på det sättet tror sig komma någon väg, och skulle kammaren finna det lämpligt att gå en sådan väg på detta område? Skulle icke kammaren ändå känna, att på ett sådant område, där det gäller formerna för riksdagens eget arbete, är det alldeles speciellt en sak, som — jag använder ett uttryck, som jag reagerade mot i annat sammanhang — har en liten smula att göra med riksdagens egen värdighet, att kammaren själv tänker sig någonting i frågan, innan den vänder sig till Kungl. Maj:t. Vi böra icke tanklöst kasta från oss hela bekymret på Kungl. Maj:t utan

att på samma gång kunna säga ett enda ord om, i vilken riktning vi vilja att utredningen skall gå. Och för resten: tror kammaren att dessa sakkunnige, vilkas tillkallande herr Lindhagen begär, skulle ha stora förutsättningar att komma till ett gott förslag, om de tillkallas på grundval av en debatt, där över huvud icke ett enda positivt uppslag framkommit, förutom herr Molins positiva linje, vilken dock, såsom redan blivit nämnt, av herr Nilsson är fullständigt ihjälkritiserad? Det har visserligen inträffat, att herr Tengdahl antytt en annan linje, som han hittills haft förborgad i sin skrivbordslåda — där jag tror, att den lämpligen kunnat stanna — men den linjen är i sin ordning av den beskaffenhet, att också den kapitalt slår ihjäl herr Molins linje. Situationen är väl då så pass förvirrad, att det icke är att vänta, att dessa tillkallade sakkunniga skola i varje fall under den närmaste tiden hava utsikter att kunna uträtta någonting.

*Ang. omorganisation v
v riksdags-
arbetet.
(Forts.)*

Jag skall sluta med den antydning som jag började med. För min del — och jag tror, att jag kan i det fallet även svara för konstitutionsutskottet — är jag på det allra livligaste intresserad av att göra någonting på detta svåra område, och i den mån det är mig möjligt och utskottet möjligt komma vi ingalunda att draga oss för att lägga manken till så långt vår tid och våra krafter det medgiva. Men jag tror icke, att vi på minsta sätt vinna någonting genom att slå in på denna enkla, lättfattliga och lätt accepterade väg, att som det heter demonstera med en omröstning här i dag. Jag tror det är vida bättre, att vi se den sanningen i ögonen, att skall någonting vinnas beträffande riksdagens organisation, då är det nödvändigt, att man samlar sig på vida enklare linjer än herr Molin i Dombäcksmark kommit fram med, på vida anspråkslösare linjer och på sådana linjer, där man kan vinna någonting, utan att rubba och gräva upp grundvalarna för hela vår utskottsorganisation. Och det har vi ännu icke lyckats göra. Därtill har ännu icke något rimligt uppslag kommit.

Herr Rydén förordade i förväg det förslag, som han — sit venia verbo — provocerade fram från herr Lindhagen, på det sättet, att om man finge ett demonstrationsuttalande från andra kammaren, så hoppades han, att Kungl. Maj:t, ehuru första kammaren redan avslagit herr Molins motion, dock måste taga hänsyn till en sådan opinionsyttring och taga ett initiativ, d. v. s. tillkalla sakkunniga, samt att dessa sakkunniga skulle kunna komma fram med ett förslag till nästa riksdag. Det förvånar mig i hög grad, att en så erfaren och lugnt dömande man som denne gamle representant på Malmöbanken kan på allvar kasta fram en sådan förmodan, om det icke bara sker som ett led i argumentationen för att över huvud taget få en demonstration till stånd. Tror först och främst herr Rydén, att Kungl. Maj:t tillkallar sakkunniga på grundval av endast ett andra kammaren demonstrationsuttalande, när första kammaren så kapitalt

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

har underkänt det hela? Jag har icke den uppfattningen om nuvarande Kungl. Maj:ts ställning till riksdagen, och jag trodde icke, att herr Rydén hade den heller. Men tror vidare herr Rydén, att Kungl. Maj:t finner, att vad i saken förekommit varit av sådan art, att han anser det vara fruktbarande att tillkalla sakkunniga? Icke heller det kan jag tro. Jag skulle mycket bedraga mig, om så vore förhållandet. Och sist men icke minst: hur kan verkligen herr Rydén utan vidare förespegla kammaren, att, om det skulle ske, detta skulle medföra, att man kunde redan till nästa riksdag motse förslag till denna så svåra omorganisation? Det är nog tyvärr så, att det är bäst att se den sanningen också i ögonen, att vi ha föga förhoppning att från Kungl. Maj:t på den vägen eller över huvud taget på någon väg få fram ett omfattande organisationsförslag under denna riksdagsperiod. Även om sakkunniga tillkallades, skulle jag i hög grad bedraga mig, om de under nuvarande situation skulle kunna hinna fram till ett förslag i så god tid, att detta kunde av kamrarna antagas vid nästa riksdag.

Alla dessa skäl göra, att jag för min del icke kan finna anledning att deltaga i en sådan demonstration, som, hur rimlig den också kan synas ur den allmänna känslöstämningens synpunkt, dock till innehållet måste bli bra tom. När jag sålunda nu förenar mig i yrkandet på bifall till utskottets hemställan, så sker det med upprepande av den uttryckliga förklaringen, att det icke på något sätt kan eller får tolkas så att jag vore tillfredsställd med den nuvarande ordningen. Min hållning beror uteslutande därpå att jag för min del icke vill förena mig om en demonstrationsyttring, som är till bara för demonstrationens skull och som icke kan leda till något gott resultat. Jag kan endast vara med på en sådan, om jag har någon förhoppning att därmed vinna någonting och om jag tillika anser, att den överensstämmer med kammarens känsla för sin egen värdighet. Det fallet föreligger icke här. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tengdahl: Herr vice talman! Jag skall be att få förena mig med herr Lindhagen i hans yrkande, då ju detta på ett lyckligare sätt uttrycker vad som ungefär även föresvävade mig, och alltså återtaga mitt yrkande.

Jag ber att få göra några små randanmärkningar särskilt med anledning av herr Edéns anförande. Det talades däri om, att man endast resonerat om riksdagsarbetets organisation och icke om frågan om Kungl. Maj:ts ställning till riksdagen och att man alltså bara rör sig med halva frågan så att säga. Men det är väl ingenting som hindrar, att ett vidhjärtat Kungl. Maj:t tager upp frågan i hela dess vidd, eller att, om Kungl. Maj:t tillkallar sakkunniga och de genom sitt arbete komma att finna — vilket jag tror säkert blir fallet — att dessa frågor icke kunna skiljas åt, dessa då äro oförhindrade att taga upp båda

frågorna, även om Kungl. Maj:t icke givit dem direkt direktiv därom. Jag menar alltså, att den saken icke för närvarande bör vara så mycket att fästa sig vid.

Emellertid fick jag det intrycket av herr Edéns anförande, att en massa saker, som han här talar om, tjänar det icke mycket till att resonera om, därför att just alla dessa av herr Edén omtalade svårigheter ju skulle bli föremål för den blivande utredningens arbete. Herr Edén tycker, att det nästan är genant för riksdagen att gå till Kungl. Maj:t och säga: snälla Kungl. Maj:t hjälp oss i denna sak, ty det här överstiger våra egna krafter! Ja, men vi ha ju de mest lysande bevis på, att denna fråga verkligen överstiger våra krafter, då alla de lärda herrarna i konstitutionsutskottet — jämte de mindre lärda också för resten — år efter år skjuta frågan ifrån sig och bara säga: frågan är svår, invecklad och omfattande. Och den är lika svår 1913, 1914, 1915 och 1916. Ha vi icke då däri det mest lysande bevis för att riksdagen genom sitt mer eller mindre lärda grundlagsvårdande konstitutionsutskott säger ifrån, att frågan är för benig för att kunna lösas av riksdagen och att därför en hjälp av Kungl. Maj:t måste tillkomma.

Professor Edén säger, att utskottet vill hädanefter bättre lägga manken till för att lösa denna fråga. Ja, hur litet utskottet egentligen velat lägga manken till för att lösa frågan, visas väl bäst av detta som herr Hildebrand omtalade, nämligen att en av utskottets mera bemärkta konservativa herrar verkligen väckt förslag, att man skulle helt anspråkslöst tillsätta en delegation, som skulle förberedande titta på saken. Och det hade man haft tid med. Men icke ens det ville utskottet vara med på. Jag vill minnas, att denne konservative professor formulerade sitt yrkande så, att även om denna delegation icke nu skulle kunna komma till ett positivt resultat, kunde den ändå hinna med att göra åtskilliga förarbeten, som det skulle vara gott att ha undangjorda, tills frågan kommer upp ånyo nästa år. Men icke ens det ville utskottet vara med på. Utskottet är som sagt, såvitt jag kunnat bedöma, ganska likgiltigt för denna fråga. Vad tjänar det då till att här lova, att utskottet hädanefter skall bli bättre än nu? Jag vet icke, med vilken fullmakt professor Edén — med kännedom om utskottets obenägenhet i denna fråga — kan säga det.

I övrigt skall jag be att för min personliga del få reagera emot professor Edéns överlägsna tal om, huru mina små funderingar borde ha stannat i skrivbordslådan. Med den blygsamhet som kläder en ung man hade jag underställt dessa funderingar just professor Edén, och det var på hans inrådan som jag lät dem bli liggande i skrivbordslådan. Men då hade jag icke tänkt, att jag skulle bli direkt avhånad, då jag här dragit fram dem som ett diskussionsinlägg, när jag varit för blygsam att lägga fram dem såsom motion.

Jag har för ögonblicket ingenting vidare att säga, än att vi

Ang. omorganisation av riksdagsarbetet.
(Forts.)

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

behandla denna fråga för lättvindigt, om vi icke göra något som helst uttalande, även om det endast blir en demonstration.

Herr Räf: Herr talman! Då det icke precis gives någon överloppstid här i riksdagen, ber jag att få inskränka mig till att instämma i den sakliga delen av utskottsordförandens anförande. Det vore verkligen åtskilligt att säga till, men som sagt tiden är för knapp.

Her Rydén i Malmö: Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord till herr Edén. Han försökte göra ett sådant beslut, som man komme att fatta, om man bifölle herr Lindhagens yrkande, till endast ett demonstrationsnummer. Jag vill då säga herr Edén, att håller han på den uppfattningen, att så snart första kammaren fattat ett beslut i ett ärende och därvid intagit en annan ståndpunkt än den andra kammaren kommer att intaga, så är det bara en demonstrationsyttring från andra kammarens sida, ja, då har han naturligtvis rätt i sin uppfattning. Men så bruka vi icke se det. Jag säger ännu en gång, att jag förstår mycket väl, att konstitutionsutskottet icke funnit herr Molins motion vara en lämplig utgångspunkt för ett beslut. Men det förslag, som herr Lindhagen lagt fram här, är formulerat så att det skulle konstitutionsutskottet mycket väl kunnat komma med. Och det hade varit ett synnerligen viktigt beslut, som riksdagen hade fattat, om konstitutionsutskottet och sedan riksdagen velat taga det. Det är så formulerat, att det lämnar utrymme för den nödvändiga utredningen i föreliggande fall. Och det är därför, som jag dristat mig till att hemställa om att det förslaget skulle komma att bli antaget här.

Jag vill också säga herr Edén en sak. Vi sätta ju alla här i kammaren förfärligt stort värde på konstitutionsutskottet och framför allt dess ordförande, men icke kan man förneka, att ibland ser konstitutionsutskottet litet formellt på saker och ting. Konstitutionsutskottet är dock, mina herrar, det utskott, som ensamt förr hade rätt till att taga ett eget initiativ beträffande ändring i lagar, oberoende av om ens någon motion förelåg. Bevillningsutskottet hade förr sin initiativrätt i bevillningsfrågor. Men konstitutionsutskottet kunde av eget initiativ, utan att ens någon motion förelåg, framlägga vittgående förslag till riksdagen. Jag vill minnas, att när regeringsrätten kom, så kom den icke på grund av någon riksdagsmotion, utan på grund av att konstitutionsutskottet använde sig av denna sin initiativrätt.

Jag vill också säga herr Edén, att man skall icke vara så förskräckligt förnäm, att man säger, att det är närapå chikan att be Kungl. Maj:t om litet hjälp i denna sak. Sådan är ju dock vår författning. Vi stackars riksdagsmän, som lida under de nuvarande förhållandena och icke tillhöra konstitutionsutskottet, ha faktiskt ingenting annat att göra än att vänta, antingen att konstitutionsutskottet kan och hinner med att lägga fram ett förslag eller också att riksdagen vänder sig till Kungl. Maj:t och genom dess förmedling

får det nödvändiga utredningsarbetet igångsatt. Jag tror icke, att konstitutionsutskottet, även så framstående detta utskott är, med den arbetsbörda, det har att dragas med och som ju är oerhört stor, kan göra det ensamt, utan att Kungl. Maj:ts medverkan erfordras för detta nödvändiga förberedande arbete. Vi få nog gå den vägen. Sådana äro förhållandena.

*Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)*

Jag vill erinra konstitutionsutskottets ärade ordförande om att när den förra genomgripande ändringen i organisationen av riksdagsarbetet slutligen 1909 genomfördes, så användes den utvägen. Jag tror, att jag icke minns fel, om jag säger, att uppslaget till den ändringen kom genom några tidningsartiklar, som det liberala partiets dåvarande ordförande skrev i en Stockholmstidning och i vilka det påvisades, hur orimlig ställningen var. Detta föranledde att Kungl. Maj:t tillkallade en kommitté av utskottsordförande och andra framstående och erfarna riksdagsmän, som sedan framlade ett förslag, och på grundvalen därav kunde man vidtaga den förra ändringen.

Hur tänker sig herr Edén egentligen, att denna sak skall ordnas? Kommer det fram en motion, vari hemställes om en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om hjälp, så säger man: Nej, vi kunna icke anlita Kungl. Maj:ts hjälp, det vore en chikan. Och vidare: konstitutionsutskottet är för överhopat av arbete, i annat fall kunde det självt komma med ett initiativ. Alla äro vi ju medvetna om, att det är på tok, och det finns nog ingen annan utväg än att söka få Kungl. Maj:ts medverkan för att få det förberedande arbetet utfört. Och det vill jag säga såsom min bestämda mening, att om regeringen ville gå oss till mötes och tillsätta en kommitté av erfarna riksdagsmän, så skulle en sådan kommitté nu lika väl som förra gången kunna vara färdig med sitt förslag i god tid, så att vi till 1917 års riksdag kunde få fram ett positivt förslag till ändringar i detta avseende. Jag förstår väl att konstitutionsutskottet, med den stora ambition, som vi alla veta att konstitutionsutskottet med all rätt anser sig böra ha, anser sig böra lägga fram ett *fullständigt* förslag rörande de riktlinjer, efter vilka frågan bör ordnas. Ja, om utskottet kunde hinna med det, skulle det helt visst vilja göra hela det förberedande arbetet! Emellertid hyser jag för min del den uppfattningen, att det går fullkomligt lika bra att utreda denna sak, även om konstitutionsutskottet icke har sagt ett ord, nämligen ifall man anlitar några erfarna riksdagsmän. Ty jag får säga, att de äro dock icke mer än människor i konstitutionsutskottet heller. De sitta icke inne med all visdom. Om man tar några stycken riksdagsmän med erfarenhet från olika sidor av utskottsarbetet, och dessa komma tillsammans och rådföra sig med varandra, så kunna de lika väl som den förra kommittén draga upp riktlinjerna och framlägga positiva förslag till de ändringar, som böra åstadkommas.

Att jag anslutit mig till tanken, att detta ärende icke bör leda till ett rent negativt resultat under nu föreliggande förhållanden, det är helt enkelt därför att jag anser, att om andra kammaren efter den diskussion, som här förevarit med anledning av de förslag, som kommit fram, särskilt i reservationen, nu skulle avslå allt detta, så

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

kan ju regeringen helt enkelt betrakta detta såsom ett hinder för vidtagande av några åtgärder. Jag antar t. ex. att det kommer en riksdagsman och gör såsom jag gjorde 1913 d. v. s. interPELLERAR regeringen i anledning av anhopningen av arbete och frågar: är statsministern eller är regeringen beredd att medverka till att en utredning igångsättes i det syfte, som här är i fråga? Då skulle regeringen helt säkert i ett rent positivt avslag på alla de uppslag, som här kommit fram, se ett hinder för att vidtaga någonting. Ifall det däremot blir en positiv anslutning omkring det Lindhagenska yrkandet, så hyser jag den uppfattningen, att regeringen då måste se, att man här i andra kammaren dock starkt intresserar sig för att få ett slut på det nuvarande tillståndet. Jag säger för min del ~~äm~~ en gång, att jag aldrig vill vara med om någonting, som bara är ett demonstrationsnummer. Men jag ser icke detta så, och vi få väl icke gå på den linjen, att om första kammaren har fattat ett beslut och slagit ihjäl en sak, så är det bara en demonstration, om andra kammaren bifaller förslaget. Vi böra nu ansluta oss till ett förslag, som är praktiskt, och herr Lindhagens yrkande har det riktiga greppet på saken och tar frågan i hela dess vidd samt har kopplat ifrån den motionsmotivering, som finns här och mot vilken man med all rätt gjort en hel rad invändningar.

Sålunda, jag ber, herr vice talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Persson i Malmö: Herr talman! Jag har för min del biträtt det slut, vartill utskottet kommit, och jag ber med anledning därav att få säga några ord om min ställning i frågan.

Jag delar deras uppfattning, som anse, att motiveringen icke är sådan den borde vara. Vid överläggningen inom utskottet talades det om, att i motiveringen rikta en uppmaning till motionären att komma igen nästa år och då i så god tid, att utskottet kunde hinna vidtaga för ärendets behandling nödiga åtgärder och komma fram med ett positivt förslag. Jag ansåg, att en sådan mening borde vara med i motiveringen, men majoriteten ville det icke, och då var det ju icke någonting att hålla på vidare. Det har ju också i alla fall kommit fram. Därför har jag för min del icke reserverat mig, trots att jag var av den meningen, att motiveringen borde vara annorlunda.

När jag måst vara med om det slut, vartill utskottet kommit, så är det, för att vara kort, på de skäl, som anförts dels av herr Nilson i Örebro och dels av utskottets ordförande liksom också av herr Sterne. Jag anser icke att de uppslag motionären givit äro lämpliga i och för en omändring av riksdagsarbetet. De skulle icke leda till ett sådant resultat, tror jag, som andra kammarens ledamöter skulle vilja vara med om, eller till någon tillfredsställande reform i förevarande avseende. Detta har här redan genom framförda exempel visats, och det skall jag därför icke ytterligare gå in på.

När jag för min del icke anser, att man bör vara med om

det förslag till demonstration, som nu vunnit herr Rydén's understöd, så är det därför, att innan jag går med på en demonstration, så vill jag veta, i vad syfte jag skall demonstrera, vad man vill vinna med demonstrationen. Visserligen har herr Lindhagen under överläggningen nu framkommit med en motivering för sitt yrkande, en motivering, som jag icke kunde höra fullständigt och som jag därför icke kan yttra mig om, men som det dock, förefaller det mig, måste vara svårt för andra kammaren att på rak arm ansluta sig till. Och det uppslag, som ligger i motionen, liksom också det av herr Tengdahl skisserade, är icke av den beskaffenhet att det bör föranleda någon demonstration. Det föreföll mig, som om det känsligaste momentet eller det, som fick våra själar mest att vibrera under herr Lindhagens anförande, det var talet om att begränsa riksdagstiden till de i grundlagen fastställda fyra månaderna eller, om det icke kan ske, att åstadkomma en ändring av arvodesförhållandena. Men dessa frågor äro icke berörda i motionen och ha således icke kunnat komma under utskottets behandling på annat sätt än att utskottet skulle ha begagnat sin initiativrätt. Och därvidlag vill jag säga herr Rydén, som annonserade efter detta initiativ, att det ju dock är så, att utskottet är delat i tre partier och i två halvor, som äro jämnstarka, och följaktligen är det icke så alldeles säkert, att om den ena halvan, vänsterhalvan, kunna vi ju säga, skulle vara benägen att taga detta initiativ, det dock skulle lyckas att få fram saken ens såsom utskottsförslag. Kommer så därtill, att det kan hända, att saken ligger så, att de fattigare ledamöternas i kammaren intressen äro bäst betjänta med att den frågan icke föres fram nu och icke föres fram såsom en parti-fråga, så förefaller det mig, som om även det momentet försvinner såsom skäl för bifall till en demonstration.

Det är detta som gjort, att jag för min del ansett mig böra ansluta mig till det yrkande som utskottet har framlagt, och jag ber att få vidhålla detta yrkande.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Rune: Herr talman, mina herrar! Orsaken till att det, om jag så får säga, synes föreligga en viss håg eller stämning för att gå med på det förslag till demonstration, som här är ifrågasatt, är naturligtvis den, att vi nu tydligt se, att vi icke kunna sluta riksdagen i tid. Vi se, att vi aldrig haft det så dåligt ställt i den vägen, som vi ha det i år. Men vad är orsaken till detta mina herrar? Det har sagts här förut, men jag vill ytterligare understryka det: orsaken är *icke* den, att vi icke här under riksdagen redbart arbetat, utan orsaken är den, att vi icke av vår arbetsgivare, Kungl. Maj:t, fått arbetet i så god tid som vi ha rätt att begära. Jag vill nämna för herrarna, att vi hittills haft jämförelsevis litet att göra i bevill-

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

ningsutskottet. Vi ha mycket sysselsatt oss med att vänta på de skattepropositioner, som skola komma. Det är, såsom herrarna nog torde inse, några av de viktigaste förslag som skola komma. Vi ha icke fått dem än, men det säges nu, att vi möjligen skola få dem nästa vecka. Nu menar jag, att om vi begära hjälp av Kungl. Maj:t för att ordna riksdagsarbetet, så skulle vi därmed ha sagt, att vi icke rätt bedrivit vårt arbete. Men det tycker jag icke, att vi böra säga, utan vi böra i stället säga rent ut, att vi fordra av Kungl. Maj:t såsom en rättighet att få propositionerna i sådan tid, att vi kunna arbeta. Jag tycker icke att vi böra säga: Snälla Kungl. Maj:t, hjälp oss att sköta vårt arbete, utan jag tycker att vi skola säga: Vi begära och fordra såsom en rättighet hos Kungl. Maj:t att få arbetsmaterialet i tid, så att vi kunna sköta vårt arbete. Vi skola icke kasta skulden på oss själva, då den faktiskt ligger annorstädes.

Det är av denna anledning, som jag finner det i hög grad olämpligt att i denna situation vara med om en sådan demonstration, som här är ifrågasatt.

Herr Edén: Herr talman! När jag än en gång nödgas besvära kammaren med några ord, så känner jag ganska livligt, att den nu förda debatten icke står i riktigt god överensstämmelse med kammarens allmänna önskan att påskynda riksdagsarbetets avslutning. Men saken är verkligen av så pass stor betydelse, att när nu debatten från den andra sidan drivits upp till denna omfattning, så nödgas konstitutionsutskottet i lovligt självförsvar ovillkorligen också för sin del hålla på sin mening.

Jag skall då först be att få fråga herr Rydén, hur han kan med en sådan emfas förneka, att det är en demonstration, som han har föreslagit, när i själva verket debatten inleddes med ett yttrande av herr Tengdahl, som bokstavligen utmynnade i att han anhöll att kammaren »såsom en demonstration» måtte bifalla hans yrkande, och när vidare herr Rydén själv i sitt yttrande visserligen icke använde ordet demonstration men ett ord, som jag måste fatta såsom alldeles liktydigt därmed, nämligen »opinionsyttring». Det är såsom en opinionsyttring eller såsom en demonstration förslaget förordas, det tror jag vi icke kunna komma ifrån.

Herr Rydén anförde vidare, att jag skulle ställa mig på den bogen, att jag förkastade ett sådant förfarande, därför att första kammaren redan har avvisat förslaget. Det är alldeles felaktigt uppfattat eller kanske rättare oriktigt refererat, ty i mitt föregående yttrande framhöll jag alldeles direkt, att om här hade förelegat något innehåll i demonstrationen eller opinionsyttringen, då hade jag icke alls haft någonting emot den, ehuru första kammaren redan har beslutit rent avslag. Det är således av ett helt annat skäl och icke på grund av första kammarens hållning, som jag anser, att vid detta tillfälle en opini-

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

onsytrring icke är lämplig. Herr Rydén menade också, att konstitutionsutskottet — som han för övrigt överhöljde med artigheter på ett sätt, som gör, att utskottet känner sig alldeles förkrossat av tacksamhet — ser allt för formellt på saker och ting. Ja, alla ha vi ju mänskliga svagheter, men jag tillåter mig dock sätta en liten smula i tvivelsmål, huruvida det är riktigt lämpligt av en så betydande medlem av det betydande statsutskottet att beskylla konstitutionsutskottet för formalism. Annars har man nog inom riksdagen haft en viss uppfattning, att det finnes få institutioner, där behandlingen av motioner är så snäv och formell, som den är i statsutskottet.

Sedan anförde herr Rydén gent emot mig, att man icke skall vara så förnäm, att man säger, att det vore en chikan att skriva till Kungl. Maj:t och begära, att Kungl. Maj:t skulle ombesörja en utredning av frågan; till sådana skrivelser hänvisade dock hela vår författning. Riktigt så förnäm är varken jag eller någon annan av utskottets medlemmar, att vi skulle anse detta vara en chikan. Men en liten smula förnämhet kunna vi få ha kvar, nämligen den lilla smulan, att vi skola veta något om vad vi vilja, innan vi skriva till Kungl. Maj:t. Chikanen — om man skall använda det ordet — ligger i *det sätt*, på vilket man skulle skriva, ligger däri, att man skulle kasta hela bekymret på Kungl. Maj:t och för övrigt icke ha ett ord att säga själv.

Herr Rydén pekade på, att man gått den vägen förra gången en reform på detta område kom till stånd. Jag har ej papperen från det tillfället till hands, men det är möjligt, att så skedde, att då först en riksdagsskrivelse kom till stånd och Kungl. Maj:t sedan tillsatte sakkunniga. Det är en förträfflig väg i och för sig. Men jag vill svara herr Rydén, att vid det tillfället var från första början hela frågan, *vad* som skulle göras, begränsad på ett helt annat sätt än nu, och då höll man sig inom mycket blygsamma anspråk på en förbättring. Det hela gick egentligen ej ut på annat, än att man gjorde en omläggning mellan lag- och konstitutionsutskotten, att man sedan gjorde en uppdelning mellan statsutskottet och bankoutskottet samt slutligen tillsatte jordbruksutskottet. Om någon blott kommer fram — och det förblir kärnan av hela detta resonemang — med på det sättet begränsade praktiska uppslag av sådan art, att de ge en föreställning om, att det på den vägen är möjligt att vinna något, om man sålunda kan tillstyrka en skrivelse av *den* arten, då skall jag för min del icke det minsta hesitera att göra det. Då anser jag det vara rätta vägen att vända sig till Kungl. Maj:t. Men detta fall föreligger icke här.

Herr Rydén anmärkte, att det ginge lika bra, fast konstitutionsutskottet ej sagt ett enda ord. Ja, för all del, det är klart att så kan vara fallet — om nämligen någon annan sagt det ord konstitutionsutskottet ej förmått finna. Herr Rydén sade, att några erfarna riksdagsmän kunde reda upp den saken. Ingen-ting vore bättre. Herr Rydén själv och några andra erfarna

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

riksdagsmän kunde ju till nästa riksdag framställa en motion. i vilken deras omfattande och betydande riksdagserfarenhet tager sig uttryck, och som drager upp enkla grundlinjer för det, som skulle närmast praktiskt uppnås. Jag är övertygad om, att den motionen kommer att av konstitutionsutskottet mottagas med största sympati, och kan det göra herr Rydén någon ytterligare tillfredsställelse, så kan jag säga, att vi skola icke ens tillägga ett ord av konstitutionsutskottet, om detta anses vara till hinder för sakens framgång.

Herr Rydén slutade med en som vanligt skicklig vändning, att om andra kammaren avslår det nu framställda yrkandet, så skulle, i fall någon toge sig för att interpellera regeringen, denna rent av vara förhindrad att ställa sig tillmötesgående. Jag bestrider på det bestämdaste en sådan tolkning av denna debatt. Vill någon framställa en interpellation till regeringen av den art, som väcktes, jag tror år 1913, så står det honom naturligtvis fullkomligt fritt, och jag tager för givet, att i den interpellationen ej kommer att saknas uttryck för kammarens livliga önskan att komma till ett bättre sakernas tillstånd. I ett dylikt fall är man fullt oberoende av det beslut, som kammaren nu kan fatta. Kammaren kan fatta det beslut, som jag föreslagit, uteslutande på grund av den situation, som *nu* föreligger. Men något hinder att taga upp frågan på nytt i den ena eller den andra formen med det material, som sedermera kan samlas, finnes alls icke i ett sådant beslut.

Herr talman, på de skäl, som jag anført, ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har som motionär en ganska stor erfarenhet om de olika utskottens uppfattning, och då den siste ärade talaren framhöll, att statsutskottet vore mera formalistiskt anlagt än konstitutionsutskottet, kan jag knappast instämma i detta påstående, ty konstitutionsutskottet överträffar då enligt min erfarenhet till och med statsutskottet i det avseendet. Jag väddar till kammarens ledamöter: funno Ni någon enda gryende förhoppning i det anförande, som konstitutionsutskottets ordförande hade? Har det funnits någon glimt av den handling, vi behöva för att komma ur detta oeffterrättighetstillstånd, så tror jag, att vi äro ense om, att varje tillstymmelse till förhoppning i det avseendet genom hans anförande blivit för oss grusad. Han går så långt, att det skulle vara omöjligt att till nästa riksdag komma till något resultat. Se där ha vi det. Det kommer att dröja en sex, sju år, innan man kan tänka att komma ut ur oeffterrättighetstillståndet, och de fatiga representanterna få underkasta sig år från år att en lång tid försöka leva på den tiokrona, som endast är avsedd för fyra månader. Det kan icke gå för sig att fortsätta på detta sätt, och därför bör kammaren begagna alla tillfällen, som finnas, att ådagalägga sin vilja i detta avseende. Nu har herr Edén skickligt utnyttjat den moderna tekniska konsten och betecknat som demonstrationspolitik

allt, då man över huvud uttalar sig för något som icke är färdigt att genast genomföras. Ja, vad är demonstrationspolitik och allt detta tal, som försöker slå ned på allt, som inbjuder till större framtida förhoppningar? Vad är det som gör, att människorna vinna någonting? Jo, att människorna *vilja* vinna någonting. Om människorna icke demonstrera sin vilja, så vinna de ingenting. De, som styra oss — till stor olycka för folken enligt min uppfattning — bry sig inte om att göra något, förrän folken sätta sig upp och uttala sina önsknin- gar; då går det.

*Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)*

Om andra kammaren redan nu uttalar sig för saken, få vi den tidigare ordnad, det framgår uppenbart av herr Rydén's anförande. Och det är då särskilt viktigt, att vi demonstrera på det sättet, att vi fatta ett beslut helt enkelt i grundlagsenlig ordning, vilket är kammarens rätt. Ett sådant uppslag bör leda till, att det snart blir en förändring, och att man får ett förslag framlagt till nästa riksdag, som är den sista i perioden. Det måste väl vara en ganska underlig skolastik, tycker jag, att påstå, att icke frågan om att omlägga riksdagsarbetet så, att antingen tiden begränsas till i regel fyra månader eller det utsättes en extra riksdag på hösten eller på något annat sätt — att icke denna fråga skulle vara en utgångspunkt för hela organisationsarbetet på detta område.

Det är icke så, som herr Rune och en annan talare ville framställa saken, att vi skulle endast under denna riksdag haft att laborera med dessa svårigheter beträffande arbetet, utan de ha förefunnits länge. Vi veta ju, hurusom man klagat över dem år ut och år in, och vi minnas ju knappt vilken riksdag som senast slutade i så att säga laga tid; det blir allt värre och värre för varje år. Detta framhölls med skärpa redan år 1913, och det var en av huvudorsakerna, varför den dåvarande regeringschefen lovade oss den kommission, som aldrig kommit till stånd, och som konstitutionsutskottet icke heller är intresserat av att framkalla.

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman! I tillfredsställelse över att höra, att denna fråga verkligen diskuteras här i andra kammaren, ämnade jag icke yttra mig, men då en del missuppfattningar fått göra sig gällande under debatten utan att bli rättade har jag tillåtit mig begära ordet.

Herr Edén har påstått, att herr Tengdahls förslag skulle vara ägnat att slå omkull hela den byggnad, som jag åstadkommit i min motion. Med anledning därav vill jag säga, att jag vid utarbetandet av min motion letts av samma synpunkter, som herr Tengdahl utvecklat. Jag har därvid dock icke utgått från den nuvarande departementsfördelningen, utan från den fördelning som möjligtvis kan komma, sedan vi fått departementalreformen genomförd.

Herr Nilson i Örebro riktade en ganska mordande kritik mot mitt förslag. I ett avseende vill jag ge honom rätt: här står verkligen oriktigt andra huvudtiteln i stället för tredje huvudtiteln, som jag menat. Hans resonemang däremot att det skulle komma att vålla ännu större svårigheter för ordnandet av budgeten, om statsverkspro-

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

positionen uppdelades på tio utskott i stället för på tre, såsom nu är förhållandet, vill jag bestämt gendriva, liksom även hans påstående, att jag icke skulle tagit någon hänsyn till nödvändigheten av större enhetlighet i budgetbehandlingen. I mitt förslag har jag framhållit, att statsutskottet fortfarande såsom hittills skulle upprätta förslag till riksstat, men mitt förslag går också ut på att lätta statsutskottets arbetsbörda därhän, att statsutskottet verkligen skall få tid på sig att uppgöra riksstaten och ägna den nödig uppmärksamhet. Konsekvensen av vad herr Nilson anfört bleve den, att vi skulle återgå till det gamla sättet att låta statsutskottet behandla alla huvudtitlarna, ty om det är så, som herr Nilson säger, att uppdelningen av statsverkspropositionen på tre utskott har åstadkommit allt detta onda, så bjuder ju konsekvensen att man återgår till det gamla och låter statsverkspropositionen helt behandlas av statsutskottet. Men en sådan lösning är ju omöjlig.

Herr Persson i Malmö har låtit undfalla sig det yttrandet, att arvodesfrågan icke skulle vara berörd i min motion. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att jag skrivit en ganska lång passus om arvodet och framhållit, att detta borde ökas från 10 till 15 kronor, och att det borde bli en annan ordning med avseende å de kungliga kommittéer, som nu arbeta.

Ingen enda här i kammaren har velat ägna någon uppmärksamhet åt det märkliga förhållandet, att riksdagsskrivelsernas antal ökats år efter år, så att den första januari 1914 lågo inne hos Kungl. Maj:t 304 ej slutgiltigt behandlade riksdagsskrivelser, den 1 januari 1915 var deras antal 311, och den 1 januari 1916 uppgick det till 320. Jag är övertygad om, att skrivelserna komma att vid varje nytt års ingång ökas i samma proportion som hittills, och ingen torde väl vara i okunnighet om varthän detta leder.

Ja, herr talman, jag skall be att få säga, att jag för min del kan godkänna herr Edéns resonemang, att riksdagen borde taga denna sak i egna händer och icke vända sig till Kungl. Maj:t. Jag har ju också på sista sidan i min motion skrivit att »frågan om riksdagsarbetets omorganisation bör lösas av riksdagen själv. Att vanmäktigt kasta denna fråga i händerna på regeringen, som förut lärer hava tillräcklig arbetsbörda från riksdagen, varom de 320 ovan omnämnda riksdagsskrivelserna bära vittne, är i högsta grad olämpligt. Om konstitutionsutskottet skulle befinnas sakna tid och krafter att ägna sig åt spörsmålet, vore väl den utvägen nära till hands, att riksdagen tillsatte ett särskilt utskott för ändamålet».

Nu har det från olika håll påpekats omöjligheten för riksdagen att själv åstadkomma något. Konstitutionsutskottets ordförande har förklarat, att det icke finnes några möjligheter för konstitutionsutskottet att framkomma med förslag. Ja, utskottet tycks vara särdeles ense om att hela mitt förslag är alldeles omöjligt. Men vad hade då legat närmare till hands än att framkomma med ett annat förslag i stället för mitt? Det är väl ändå något för mycket att helt och hållet utdöma mitt förslag utan att ge den allra ringaste antydning om hur det borde vara. Jag har dock framkommit med ett

förslag, men mina herrar motståndare ha intet förslag alls, och intill dess att ett förslag, ägnat att åstadkomma bättre ordning i riksdagsarbetet, framkommit, finner jag att mitt förslag är det bästa.

Herr talman! Trots det enligt mitt förmenande principiellt oriktiga i att gå till Kungl. Maj:t med denna sak, skall jag dock ansluta mig till herr Lindhagens yrkande, alldenstund konstitutionsutskottet har visat sig icke alls vilja taga befattning med frågan.

*Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)*

Herr Sterne: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning av att herr Lindhagen på nytt sökt fänga intresset med att säga några ord om arvodesfrågan. Jag framhöll redan i mitt första anförande, att så ligger icke saken för närvarande. Arvodesfrågan har intet som helst sammanhang med den fråga vi nu behandla. Jag vill därjämte tillägga, att jag för min del antagligen är tusen gånger mer känslig för det momentet, arvodesfrågan, än herr Lindhagen, varför jag till fullo uppskattar detta hans yttrande. Men låt oss betänka, vad följden skulle bliva, därest kammaren här uttalade sig för en skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och Kungl. Maj:t verkligen föranstaltade en sådan utredning på grund av denna demonstration från kammaren. Jo, mina herrar, denna utredning bleve icke färdig till nästa år, och därmed hade man fått undan arvodesfrågan i en utredning och fått hela saken i baklås för ytterligare en treårsperiod. Men låta vi nu saken gå såsom utskottet tänkt sig, så står hela frågan öppen till nästa år. Och vad arvodesfrågan beträffar, så vet jag bestämt, att det vid sista behandlingen av frågan inom utskottet fanns starka sympatier på flera håll, även bland de moderata ledamöterna, för dess omedelbara lösning. Sålunda finnes det vissa utsikter till en överenskommelse mellan de olika partierna, om man blott icke nu går och förvirrar frågans läge.

Det är ur denna synpunkt, herr talman, som jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Tengdahl avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till det av herr Lindhagen under överläggningen senast framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 3:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Ang. omorga-
nisation av
riksdags-
arbetet.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Lindhagen under överläggningen senast framställda yrkandet.

Omröstningen utföll med 93 ja, men 97 nej; och hade kammaren alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit det av herr Lindhagen under överläggningen senast framställda yrkandet.

§ 7.

Härefter föredrogos vart för sig bevillningsutskottets betänkanden:

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 11 § i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxeringen; samt

nr 15, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 7 § 3 mom. i förordningen angående försäljning av vin och öl samt 13 § i förordningen angående försäljning av brännvin.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda betänkanden hemställt.

§ 8.

Om tillägg till
12 § i bevill-
ningsförord-
ningen.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bevillningsutskottets betänkande, nr 16, i anledning av väckta motioner om tillägg till 12 § i förordningen om bevillning av fast egendom samt av inkomst.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, väckta den ena i första kammaren, nr 64, av herr Åkesson, och den andra i andra kammaren, nr 165, av herr Jönsson i Fridhill, hade motionärerna hemställt, att riksdagen måtte besluta följande tillägg till § 12 i förordningen om bevillning av inkomst:

»Från utgörande av inkomstbevillning frikallas

Bolag som enligt bestämmelserna i 12, 14 och 15 §§ av kungl. förordningen den 9 juni 1905 uteslutande har till ändamål att idka handel med brännvin.»

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade likväl avgivits av herrar Nilsson i Bonarp, Ollas A. Ericsson, K. A. Nilson, Jespersen, Jonsson i Hökhult, Etof Ljunggren, Petrén, Nilsson i Kristianstad och Johansson i Uppmälby, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av ovanberörda motioner, ville med instämmande i motionernas

syfte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt kommunalskattekommitterade att utreda, på vad sätt och under vilka former brännvinsbolagens kommunala skattskyldighet skulle kunna upphöra.

*Om tillägg till
12 § i bevil-
lingsförord-
ningen.*

(Forts.)

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Nilsson i Kristianstad: Herr talman, mina herrar! Som av detta betänkande framgår, har undertecknad jämte åtta ledamöter av första och andra kammaren i en reservation påyrkat en skrivelse i motionens syfte. Jag skall för min del med några ord be att få anföra de motiv, som varit avgörande för detta skrivelseförslag.

Som av motionärerna mycket riktigt anges, har riksdagen, då det gällde att göra kommunerna fria från ekonomiskt intresse av brännvinshanteringen, föreskrivit, att alla de vinstmedel, som på denna verksamhet uppstode, skulle ingå till statsverkets rusdrycksmedelsfond. Icke förty ha ju, som var och en nogsamnt känner till, dessa vinstmedel i mycket stor utsträckning blivit kvar i kommunerna på så sätt att den kommun, i vilken brännvinsbolaget är förlagt, erhåller en del av dessa vinstmedel i form av skatteinkomst. Då vi reservanter i likhet med motionärerna hålla före, att ett konsekvent fullföljande av den uppfattning, riksdagen anslutit sig till, måste förr eller senare leda till att även i det avseendet kommunerna bli befriade från den inkomst, som följer genom kommunalbeskattning å brännvinsbolagens verksamhet, så ha vi ansett, att förr eller senare kommer den frågan ändå att lösas i den riktning motionärerna påyrkat. Ur denna synpunkt och således rent principiellt ha vi därför ansett, att man icke kan avvisa det krav, som motionärerna framfört och som man måste sympatisera med.

Emellertid hålla vi reservanter före, att ett omedelbart avskaffande av dessa inkomster för särskilt vissa samhällen skulle betyda en avsevärd minskning av den kommunala skatteinkomsten, och när nu för ett par, tre år sedan de olika kommunerna fingo underkasta sig en avsevärd inskränkning i skatteinkomsten genom att vinstmedlen från brännvinsbolagen borttogos, anse vi, att man icke under nuvarande förhållanden kan omedelbart gå den väg motionärerna anvisat. För den skull ha vi valt en medelväg och föreslagit, att man i samband med lösandet av den kommunala beskattningsfrågan jämväl utreder, på vilket sätt bolagens kommunala beskattning skall utövas, på vad sätt samhälle med brännvinsbolag i någon mån kunde få någon viss andel eller erhålla någon kompensation för denna minskning, som uppstår genom omläggning av kommunalbeskattningen. Vi ha ansett denna väg vara den lämpligaste och riktigaste att följa.

Nu invändes från utskottsmajoritetens sida, att denna fråga kan upptagas till behandling, när kommunalskattefrågan i sin helhet kommer före. Det kan ju mycket väl också tänkas och

Om tillägg till
12 § i bevil-
lingsförord-
ningen.
(Forts.)

blir naturligtvis fallet. Men av de upplysningar, som utskottet under hand inhämtat från kommunalskattekommitterade, har framgått, att de icke ämna alls befatta sig med denna fråga. Kommunalskattekommitterade ha nämligen genom en av sina medlemmar sagt ifrån genom sekreteraren i bevilningsutskottet, att de anse denna skattefråga vara så klar, att de icke komma att taga upp den till behandling eller till någon som helst undersökning. När man således fått till fullo konstaterat, att frågan icke blir föremål för någon utredning utan särskild påstötning från riksdagens eller från Kungl. Maj:ts sida, då anse vi, att man icke bör slå sig till ro och invänta den lag, som kanske i en hast, när kommunalskattefrågan kommer till behandling, omedelbart avskaffar hela denna inkomst för kommunerna. Utan det riktigaste är väl att redan nu, fullföljande den en gång inslagna vägen, söka få en form för en indragning av denna beskattningsrätt.

På grund av vad vi reservanter sålunda anfört, anse vi, att riksdagens andra kammare, fullföljande den ståndpunkt den för ett par, tre år sedan intog, gjorde riktigast i att gå med på detta skrivelseförslag. Emellertid har vid formuleringen av detsamma en viss otydlighet kommit att göra sig gällande, och för den skull skall jag be att få föredraga en ändring, som vi reservanter i fråga om formuleringen anse oss nödsakade att göra. Det heter nämligen, »att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt kommunalskattekommitterade att utreda, på vad sätt och under vilka former brännvinsbolagens kommunala skattskyldighet må upphöra». Under detta ord »brännvinsbolagen» kan i visst avseende hänföras bolag av annan karaktär, vinhandelsbolag av privat natur, som idka handel med vin, konjak och andra spirituösa drycker. Med en sådan tolkning av denna formulering kunde det ju lätt leda till, att de bleve skattefria också. Därför skall jag be att få föredraga följande ändringsförslag: »att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt kommunalskattekommitterade att utreda på vad sätt och under vilka former kommunal skattskyldighet må upphöra för de bolag, som enligt bestämmelserna i 12, 14 och 15 §§ i kungl. förordningen den 9 juni 1905 uteslutande hava till ändamål att idka handel med brännvin». Med en sådan formulering blir frågan mera klar, och man kan då icke misstyda ordet brännvinsbolag till att omfatta mera än vad man egentligen avser, nämligen de bolag som enligt bestämmelserna i nämnda §§ av nämnda förordning ha till syfte att idka handel med brännvin.

Med anledning av vad jag anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen och den nu föredragna ändringen i skrivelseförslaget.

Herr Källman: Utskottet och reservanterna skilja sig obetydligt i sina yrkanden beträffande förevarande fråga. Utskottet anser, att det är en lämplig tidpunkt att taga upp denna fråga, då kommunalskattekommitténs förslag blivit framlagt och

riksdagen får detsamma till behandling. Reservanterna däremot anse det lämpligt att nu remittera detta ärende till kommunal-skattekommittén och anhålla att därifrån få ett förslag. Emellertid är frågan knappast så invecklad, att det tarvas ett så vidlyftigt arbete. På grund av denna omständighet har jag i utskottet varit med om att avstyrka motionen.

Jag vill dessutom betona en annan sak. Denna fråga är väl mindre en nykterhetsfråga än en skattefråga. Jag anser för min del, att frågan är en detalj i det stora spörsmålet om statens kommunala skattskyldighet och bör därför avgöras i samband med frågan därom.

På grund av dessa korta, enkla och tydliga skäl hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Jönsson i Fridhill: Herr talman, mina herrar! Det har vid många föregående riksdagar med all rätt påkallats åtgärder för lättande av de oerhörda bördor, som många kommuner i vårt land få åtaga sig för att fylla sin samhällseliga uppgift. Vid denna såväl som vid föregående riksdagar ha också beslut i sådan riktning fattats. Det är under sådana förhållanden, synes det mig, fullständigt orimligt, att vissa kommuner — städer, köpingar och större samhällen — som anse med sin fördel förenligt att ha brännvinsbolag, skola ha så att säga ett indirekt bidrag av den kringliggande landsbygden och dess många gånger fattiga kommuner, som på detta sätt få bistraäcka dessa rikare samhällen. Det är ett av motiven till att jag ställt denna motion under riksdagens prövning.

För att belysa detta skall jag be att få anföra ett exempel. Om herrarna se i statistiken för Älvsborgs län, så finner man där, att städerna ha under det senaste räkenskapsår, för vilket siffror äro offentliggjorda, en uttaxering per 100 kronors inkomst av lägst 5,80 kronor och högst 6,49 kronor. Av den kringliggande landsbygden, t. ex. Marks härad, som omfattar 24 kommuner, är det endast sju kommuner, som komma under 10 kronor i uttaxering per 100 kronors inkomst. Tio kommuner ha mellan 10 och 15 kronor; tre komma upp till mellan 15 och 20 kronor; tre ha mellan 20 och 25 kronor, och en kommer över 25 kronor. Då kunna herrarna förstå, att det icke är någon rättvisa i att dessa, sämre lottade bygder skola på detta sätt hjälpa till och betala kommunalskatterna för städerna.

Ett beslut i denna motions syfte vore ju för övrigt fullständigt i överensstämmelse med 1913 års riksdags beslut att frigöra kommunerna från beroende av rusdrycksmedlen. Det vore sålunda endast en konsekvens av riksdagens en gång intagna ståndpunkt. Och det är, mina herrar, rätt och rimligt också, att staten med sina ständigt stegrade behov av inkomster även får denna miljon, som genom brännvinsbolagens skattskyldighet nu tillföres vissa städer och större samhällen, som förut icke ha någon synnerlig möda att bära sina kommunala bördor.

*Om tillägg till
12 § i bevil-
lingsförord-
ningen.
(Forts.)*

Om tillägg till
12 § i bevil-
lingsförord-
ningen.
(Forts.)

Ett bifall till den föreliggande motionen skulle ovedersägligen medföra, att en stor del bolag komme att försvinna, ty hade icke befolkningen att räkna med dessa kommunala inkomster, skulle nog intresset för bolagsbildning minskas högst betydligt. För min del är jag i hög grad övertygad därom, att Malmöhus län t. ex. icke skulle behöva 24 bolag, såsom det för närvarande har. Och att förbrukningen av brännvin och liknande drycker står i proportion till den förefintliga mängden bolag visar just statistiken i det avseendet. Den visar, att Malmöhus län med sina 24 bolag har en medelförbrukning av 9,8 liter per invånare. Kristianstads län med 6 bolag har en medelförbrukning av 5,4 liter per invånare, och Jämtlands län med endast ett bolag har en medelförbrukning av endast 3 liter per invånare. Allt avseende till 50 % alkoholstyrka reducerad vara. Det kan icke vara delade meningar om den saken, att om icke vederbörande röstberättigade hade att räkna med denna kommunala intäkt, som för kommunerna kunna gå till mycket stort belopp, skulle de bli mindre benägna att bidraga till bolagsbildning. Det är påvisat av en talare förut i första kammaren, att dessa inkomster i något fall uppgå till 10 % av hela den kommunala inkomsten för år räknat. Och jag kan taga ett annat exempel. Herr Källman har ju här gjort sig till tolk för utskottsmajoritetens ståndpunkt i denna sak. Det är då alldeles tillräckligt att påvisa, att Sundbybergs köping, herr Källmans kommun, under det senaste året, för vilket statistik finnes offentliggjord, har ett uttaxerat belopp av tillsammans 125,674 kronor, och att härav kommer på brännvinsbolaget med en vinst av 199,167 kronor — efter en uttaxering av 5,35 kronor per 100 kronor — ett belopp av 10,655 kronor eller 8,5 % av hela den uttaxerade inkomsten.

Det är ju alldeles tydligt, att under sådana förhållanden det är ett vitalt intresse för dessa kommuner och städer, som ha brännvinsbolag, att bibehålla detta. Men att det är fullt rättvist eller överensstämmande med det beslut riksdagen tidigare kommit till, det vågar jag för min del bestämt bestrida.

Nu säger utskottet till sitt försvar här, att denna fråga skall tagas upp i sammanhang med de spörsmål, som av kommunalskattekommittén kommer att framläggas, d. v. s. i samband med hela det kommunala beskattningsproblemet. Men jag kan för min del icke förstå, vilka synpunkter man i övrigt kan ha på statens kommunala skattskyldighet, att detta kan på något sätt ha samband med det här föreliggande spörsmålet. Man måste väl ändå erkänna, att det är en väsentlig skillnad på huruvida ett kraftverk t. ex. eller något annat statens företag eller egendom skall vara föremål för kommunal beskattning eller om dessa brännvinsbolag skola fortfarande gynna sina kommuner genom den inkomst de lämna till förfång för den kringliggande landsbygden, som icke har det minsta intresse av att dessa bolag finnas till.

Vidare påpekar utskottets majoritet, att ett bifall till den föreliggande motionen skulle så att säga inverka på de inkomster vederbörande kommuner behöva ha för avlöning till polisväsendet, för bestridandet av fattigvård och dithörande utgifter, som äro en följd av dessa bolags verksamhet. Men mina herrar, det är väl icke endast dessa kommuner som ha detta, utan även de kringliggande kommunerna ha många gånger ofantligt stora utgifter till sådant och det just på grund av dessa bolags existens.

Vidare säger utskottet för det tredje, att ifrågavarande inkomst särskilt för åtskilliga mindre eller medelstora städer kan vara av så pass stor betydelse, att dess borttagande skulle vålla kommunen vissa svårigheter. Det vill jag icke bestrida. Men å andra sidan få vi väl taga i betraktande, att städerna över huvud taget i vårt land ha väsentligt lägre uttaxering per bevilningskrona än landsbygdens kommuner ha. Och dessa städer som ha försäljningsbolag böra räkna med även andra inkomster som äro en följd av rörelsen. Man torde också lägga märke till att beskattningsobjekten, den beskattningsbara inkomsten, växer i städerna i ofantligt mycket raskare tempo än på landsbygden.

Jag kan för min del icke finna annat än att alla skäl tala för bifall till den här föreliggande motionen. Reservanterna ha visserligen icke gått på rent bifall till densamma, men de ha instämt i motionens syften och hemställt, »att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt kommunalskattekommitterade att utreda, på vad sätt och under vilka former brännvinsbolagens kommunala skattskyldighet må upphöra». Nu har det ju blivit uppläst här av en föregående talare, att kommunalskattekommitterade icke självmant komma med något förslag i förevarande avseende. Därför förefaller det mig naturligt, att åtminstone andra kammaren fattar ett positivt beslut här. Första kammaren har redan fattat sitt beslut, och det är ju icke underligt, att det utföll där på sätt som skedde, då man tänker på att städerna ha majoritet i den kammaren. Det vore rimligt, säger jag, att andra kammaren instämde i den reservation som är bifogad utskottsbetänkandet och till vilken jag ber, herr talman, att få yrka bifall med den ändring, som framställts av herr Nilsson i Kristianstad.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Nilsson i Kristianstad under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16 röstar

Ja;

Om tillägg till
12 § i bevillningsförordningen.
(Forts.)

Om tillägg till
12 § i bevill-
ningsförord-
ningen.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Nilsson i Kristianstad under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 76 ja, men 112 nej, vadan kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit det av herr Nilsson i Kristianstad under överläggningen framställda yrkandet.

§ 9.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till baltiska utställningen i Malmö år 1914; och

statsutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 25 av femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag till uppförande av en byggnad för beklädnadsverkstäder och beklädnadsförråd m. m. vid flottans station i Karlskrona.

Vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt bifölls av kammaren.

§ 10.

Om anslag till
svenska freds-
och skiljedoms-
föreningen.

Vidare förekom till behandling statsutskottets utlåtande, nr 61, i anledning av väckt motion om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen.

I en av herr *Lindhagen* inom andra kammaren väckt motion, nr 159, som blivit till statsutskottet för förberedande behandling remitterad, hade hemställts, att riksdagen ville bevilja svenska freds- och skiljedomsföreningen för år 1917 dels ett anslag av 3,000 kronor till bestridande av kostnaderna för fredsarbetets organisation och dels 3,000 kronor för bestridande av utgifterna för en nordisk fredskongress år 1917.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade dock avgivits av herrar *C. G. Ekman*, *Rydén* i Malmö, *Anderson* i Råstock, *Strid* och *Ingvarson*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Lindhagen*, som yttrade: Jag skulle be att få

veta, vad reservanterna till detta utlåtande mena, för att om de framställa något yrkande, jag skulle vara i tillfälle att biträda detsamma. Men då de nu icke låta sig avhöra, får jag söka reda mig på egen hand.

Om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen.

(Forts.)

Ja, som kammarens ledamöter veta, så, trots de rustningar som äga rum överallt i världen och de anslutningar till försvarsviljan som finnas överallt, pågår dock i det tysta en myckenhet strävanden, för att även fredsviljan skall kunna slutligen åstadkomma någonting och bli den slutligen dominerande. För den förra rörelsen, som lägger beslag på statsmakternas synnerliga sympati, finnas obegränsade tillgångar men för de andra strävandena blott några små fattiga slantar då och då.

Här i Sverige är den svenska freds- och skiljedomsföreningen den äldsta av de sammanslutningar som verka för fredsviljan och den som också har åstadkommit åtskilligt i detta avseende här i landet. Å andra sidan hava vi också andra sammanslutningar, såsom de interparlamentariska grupperna m. m. De senare grupperna hava länge haft fördelen att åtnjuta anslag även av de svenska statsmakterna, men däremot hava de mera folkliga fredssträvandena icke haft en sådan fördel sig förunnad. I Norge och Danmark har man redan kommit så långt, att där beviljas av danska riksdagen och norska stortinget anslag till motsvarande sammanslutningar. Däremot är fältet mera svårt att plöja upp för sympatier för sådana saker här i landet.

Frågan var före i en viss form vid riksdagen 1915. Då avslogs saken efter en votering, som samlade en ganska avsevärd minoritet i andra kammaren. Det var då fråga om anslag åt den svenska freds- och skiljedomsföreningen, för att den skulle kunna skicka ombud till fredskongressen i San Francisco. Nu har jag trott, att likaväl som det beviljas medel för att hjälpa de interparlamentariska grupperna till att organisera sitt arbete och driva sin propaganda, så bör riksdagen mot bakgrunden av den till hundratals miljoner uppgående försvarsbudgeten även hava en liten slant till övers för dessa fredssträvanden, och då har det anspråkslöst yrkats dels 3,000 kronor till bestridande av kostnaderna för fredsarbetets organisation och dels 3,000 kronor för bestridande av utgifterna för en nordisk fredskongress 1917, d. v. s. bidrag till dessa kostnader, långt ifrån det hela.

Nu säger emellertid statsutskottet endast följande: »Med erinran att jämväl innevarande riksdag anvisat flera olika anslag till befrämjande av den internationella freds- och skiljedomsrörelsen får utskottet, som ej heller nu funnit anledning tillstyrka det för svenska freds- och skiljedomsföreningen begärda understödet, hemställa,» o. s. v. Det anslag, som här lämnas är, som sagt, till de interparlamentariska grupperna och till några internationella sammanslutningar, såsom fredsbyrån i Bern och andra dylika. Men freds- och skiljedomsföreningen är icke hjälpt med detta, det kunna väl herrarna förstå.

Om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen.
(Forts.)

Det utdelades häromdagen en proposition med begäran om anslag till nykterhetsundervisningens befrämjande, och där räknade man upp en hel mängd organisationer, som var och en borde hava understöd. Men icke kunna de organisationer, som arbeta här i landet bliva hjälpta, genom att man säger: ni kan icke få något, ty vi understödja en annan förening. Det är icke svar på tal, såvitt jag kan förstå.

Jag förstår mycket väl, att bakom detta ligger, att de svenska folkliga fredssträvandena eller strävandena att även framföra ett maximiprogram såsom vägledande för politiken ännu icke på grund av den svenska riksdagens konservativa beskaffenhet hunnit slå igenom. De skäl, som anföras, äro emellertid svepskäl och icke verkliga skäl. Det förstå vi ju alla.

Nu har jag hört, att reservanterna med sin reservation skulle hava avsett att yrka bifall till en del av detta anslag som begäres, men jag vet icke vilken del. Det har antytts, att det skulle vara den första delen, och om reservanterna framställa ett sådant yrkande, är jag villig att för min del begränsa mig till detta yrkande. Under nuvarande förhållanden kan jag icke annat än yrka bifall till motionen.

Vidare anförde

Herr Ingvarson: Herr talman, mina herrar! Därest erfarenheten förut visat, att man inom riksdagen hyst någon större förståelse för dessa önskemål, tror jag, eller åtminstone hoppas jag, att statsutskottet skulle hava ställt sig mera sympatiskt mot sådana framställningar. Utskottet har emellertid nu gått på den linje, som är angiven i detta utlåtande. Men det är några av dess ledamöter, som icke kunnat vara med därpå utan hyst en annan mening. Jag tillåter mig att med några ord angiva skälen härtill.

Jag har för min del icke velat vara med om att fullständigt avvisa den framställning som herr Lindhagen här gjort, och i mångt och mycket delar jag de synpunkter som han såväl i motionen som här nyss givit uttryck åt. Det kan icke vara rimligt och riktigt, att statsmakterna skola lämna en så betydelsefull rörelse, ett för framtiden så viktigt problem helt åt sitt öde särskilt i tider sådana som dessa.

Nu hänvisar visserligen utskottet till de anslag som för freds- och skiljedomsändamål lämnas. Men det är, som herr Lindhagen nyss anförde, så, att dessa anslag beröra övervägande de interparlamentariska unionerna och framförallt den svenska gruppen därav samt vissa rent internationella organisationer. Den folkliga freds rörelsen har däremot icke vunnit statsmakternas understöd, vilket jag för min del beklagar, och jag skulle vilja uttala en livlig förhoppning därom, att åtminstone andra kammaren för sin del försökte åstadkomma en ändring härutinnan alldeles särskilt vid en tidpunkt som den nuvarande.

Det är riktigt, som den föregående talaren anmärkt, att vi reseranter icke hava tillstyrkt motionen i dess helhet. Detta har varit av flera skäl. Vi hava nämligen ansett, att det främst nödvändiga är att kunna medverka till bättre kännedom om freds rörelsens innebörd och betydelse och sålunda sprida kännedom om fredsproblemet. Representation vid kongresser får bli en annan fråga, som kommer senare. Vi tillstyrka därför, att till svenska freds- och skiljedomsföreningen skall för fredsarbetets organisation anslås ett belopp av 3,000 kronor, såsom motionären påyrkat. Jag tror, att det för litet var i denna kammare bör vara klart, vilken betydelse ett sådant anslag skulle hava icke minst ur den synpunkten, att man därigenom erkänner det berättigade och det nödvändiga i dessa strävanden.

Om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen.

(Forts.)

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att i korthet hemställa, att till den svenska freds- och skiljedomsföreningen måtte för nästkommande år till fredsarbetets organisation anslås ett belopp av 3,000 kronor.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag vill, herr talman, till en början förklara, att jag anser, att varje åtgärd, som är ägnad att stärka fredsviljan hos folket, är beaktansvärd och icke allenast beaktansvärd utan även behjärtansvärd. Men därav kan enligt min mening och statsutskottets mening icke följä, att riksdagen skall till varje förening som arbetar i detta syfte anslå särskilda medel.

Jag ber att få påvisa, att det förefinnes en stigande tendens, att allt flera frivilliga sammanslutningar begära statsunderstöd för sin verksamhet, givetvis varje förening inom det verksamhetsområde som den har. Nu har redan förut sagts, att vi bevilja anslag till sådana frivilliga sammanslutningar, som arbeta för nykterhetssträvandena, och det är riktigt. Men detta har bakom sig ett riksdagens beslut av en viss innebörd, som jag nu icke skall taga tiden i anspråk för att närmare redogöra för. Jag vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att det icke alls är så, att alla nykterhetsorganisationer få anslag. Jag har för min del mycket stor betänksamhet gentemot denna stigande tendens, att från olika enskilda föreningar ställas ökade krav på statsverket, och denna betänksamhet ökas, då man finner, att det gäller flera föreningar inom samma verksamhetsområde, flera föreningar, som hava samma syfte för sin verksamhet, som arbeta var och en på sitt håll eller kanhända till och med hava sin verksamhet förlagd till samma plats. Så är fallet här.

Då man talar om folkliga fredsorganisationer såsom motsats till interparlamentariska fredsorganisationer, så förstår jag icke den argumenteringen. Den skulle gå ut på att medlemmarna av de parlamentariska församlingarna icke skulle vara folkliga. För min del anser jag, att riksdagens andra kammare är en folklig institution och att den interparlamentariska gruppen inom svenska riksdagen, vars flesta medlemmar äro ledamöter av

*Om anslag till
svenska freds-
och skiljedoms-
föreningen.
(Forts.)*

andra kammaren, kan göra berättigade anspråk på att få anses som en folklig organisation. Emellertid, börjar staten på att utsträcka sin bidragsverksamhet, så komma givetvis dessa föreningar under en viss statskontroll. Jag tror emellertid icke, att detta alltid är det bästa för föreningarna själva. Jag tror, att det mången gång är bäst för föreningarna själva att få utveckla sig självständigt, var och en efter sin egen art, utan att staten lägger någon särskild kontroll på deras verksamhet.

Slutligen anholder jag att få erinra om, att 1915 års riksdag intog ståndpunkt till ett yrkande, som då var framställt av alldeles samma innebörd som det som nu framställts av den näst föregående ärade talaren, och riksdagen avlog då denna framställning. Jag har icke för min del kunnat finna, att de skäl som äro anförda för en motsatt ståndpunkt nu äro av den vägande art, att jag kunnat biträda detta yrkande inom statsutskottet, och detta gör, att jag anholder om kammarens bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Berg i Munkfors: Herr talman, mina herrar! De synpunkter, som böra anläggas från vår sida, som önska anslag till ifrågavarande ändamål, hava redan blivit framförda av herr Lindhagen. Det är därför icke mycket att tillägga, men jag ber att få nämna, att den förening, som det här avser, svenska freds- och skiljedomsföreningen, består av omkring 8,000 medlemmar, spridda över hela vårt land. Den har sökt driva en sådan verksamhet, som avser att väcka fredsstämning inom det svenska folket, och att detta är en gagnande verksamhet, torde väl de senast gångna årtiondenas historia visa, ty säkerligen var det detta, som år 1905 medverkade till att svenska folket var rätt så försiktigt, då det gällde att taga ställning i den bekanta unionskonflikten, vilken ju också löstes på ett lyckligt sätt. Det är således en verksamhet, som är av värde för fredssaken och alltså bör understödjas.

Beträffande anslaget till en nordisk kongress, är det så, att dessa nordiska kongresser också hava till syfte att skapa ett gemensamt arbete för freds rörelsen här i Norden, och det är väl icke ur vägen, att så sker, när man ser, t. ex. hurusom under den senaste tiden Nordens konungar vid ett tillfälle träffats, för att överlägga om vilka åtgärder som borde vidtagas för att enigt uppträda och söka hävda fred och neutralitet från de nordiska staternas sida. Det är samma synpunkt, som man även bör lägga på dessa kongresser, då det gäller en sådan folklig sammankomst för att söka få fram fredssaken i sin rätta belysning.

Skulle nu emellertid icke andra kammaren vilja vara med om ett anslag till en sådan kongress år 1917 men däremot i enlighet med reservanternas framställning bevilja ett anslag på 3,000 kronor till svenska freds- och skiljedomsföreningens verksamhet, vill jag för min del förena mig i detta yrkande med tanke på att i alla fall åtskilligt kan göras genom den hjälp vi få i

verksamheten inom vårt eget land, om detta senare anslag beviljas. Jag ber således att på det varmaste få rekommendera detta och hoppas även, att andra kammaren vill vara med om detsamma.

Om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen.

(Forts.)

Herr Lindhagen anförde mycket riktigt, att här beviljas många miljoner kronor, för värnplikt och försvar. Det bör då också mana oss till att göra något i den riktning, det här gäller, för att vårt folk skall kunna få insikt om vikten och betydelsen av att sträva efter fred framför allt annat, ty det är freden, som i själva verket skapar lycka för folken, icke kriget och rustningar för detsamma.

Jag ber att få yrka bifall till herr Ingvarsons yrkande.

Herr Ingvarson: Det var några ord av utskottets ärade taleman, herr Nilson i Örebro, som ånyo uppkallade mig. Han anförde i huvudsak två skäl för sin ståndpunkt, som jag anser böra uppmärksammas. Han påpekade, att det icke är möjligt för riksdagen att lämna anslag till alla möjliga enskilda föreningar, och däri skall jag gärna giva honom rätt. Men det är knappast riktigt att använda detta betraktelsesätt i förevarande fall. Det finnes, såvitt jag har mig bekant, här i landet tvenne sammanslutningar för fredsörelsen. Den ena är svenska freds- och skiljedomsföreningen, och den andra är svenska fredsförbundet. Vad den senare angår, så åtnjuter den ekonomiskt understöd från annat håll. Den är ganska liten och sysslar övervägande med att på skriftlig väg sprida kännedom om fredsidéerna. Men den större sammanslutningen, som framför allt avser att arbeta ute bland folkets breda lager, samla anhängare till och sprida kännedom om fredsidéerna, nämligen svenska freds- och skiljedomsföreningen, åtnjuter icke ekonomiskt understöd från något håll. Det är detta, man här skulle försöka avhjälpa. Ett sådant beslut kan icke tolkas på det sätt, som herr Nilson säger: alla möjliga föreningar.

Herr Nilson anförde vidare, att det icke är riktigt att säga, att detta anslag bör lämnas, därför att föreningen i fråga har ett folkligt ändamål, ty folkliga äro vi väl här också. Jag vill icke bestrida, att herr Nilson i Örebro eller vilken som helst här i kammaren är mycket folklig; jag vill icke diskutera den saken, men jag tror nog ändå, att herr Nilson mycket väl förstår, vad man menar, när man uttrycker sig på det sättet. Jag är övertygad om att om jag skulle gå ut och tala med vilken som helst av kammarens ledamöter, skulle var och en erkänna, att kriget är något ohyggligt och att freden borde vara det normala och det riktiga. För kriget gör man i vårt land liksom i alla andra länder oerhörda uppoffringar, men för freden gör man litet eller intet. Skulle man icke försöka komma därhän, att folkets breda lager lära sig inse fredens välsignelse och de vägar och möjligheter som finnas att för framtiden åstadkomma en betryggande fred? I våra skolor gör man ingenting i detta avseende. Från

Om anslag till
svenska freds-
och skiljedoms-
föreningen.
(Forts.)

statens sida göres jämt upp ingenting, fränsett det stöd, som man skänker riksdagens eget fredsarbete, således den interparlamentariska verksamheten. Det är detta förfaringsätt, som jag anser att man icke står till svars med, utan man bör bryta med detsamma. Jag vill därför upprepa, att jag betraktar det såsom en plikt för den svenska staten att taga detta steg och genom ett så litet anslag, som det dock här är fråga om, ändå visa sin goda vilja att göra något för att ute bland folkets breda lager sprida kännedom om hur arbetet skall bedrivas för att uppnå ett resultat och hur det skall bedrivas, för att man skall kunna komma fram till ett bättre tillstånd än det, som för närvarande är rådande.

Jag hemställer ännu en gång om bifall till mitt förut framställda yrkande.

Herr Lindhagen: Jag ber att få återtaga mitt förra vidlyftigare yrkande och instämma med herr Ingvarson i hans yrkande. Jag vill blott framhålla, hurusom herr Nilson i Örebro hyser ett varmt intresse för att skytteföreningar och dylika sammanslutningar skola få överflödande anslag, medan han icke har en enda molekyl av hjärta för ett sådant fredssträvande, som detta.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag vill endast i anledning av herr Ingvarsons anförande hava till kammarens protokoll antecknat, att svenska fredsförbundet icke har något *statsanslag*. Vad en förening får för anslag *från enskilt håll*, har strängt taget icke att göra med frågan om detta anslag.

Herr vice talmannen D. Persson: Jag skulle kunna inskränka mig till att instämma i vad herr Ingvarson anført, men jag måste verkligen förklara, att det är smärtsamt att höra den fullständiga oförståelse för fredsarbetet, som fått ett uttryck i herr Nilsons i Örebro anförande. Han började sitt anförande med den förklaringen, att han ville vara med om allt, som kunde befrämja fredsarbetet, men han kunde på inga villkor vara med om att bevilja det obetydliga anslag, varom här är fråga. Jag undrar, hur herr Nilson skulle uppfatta min ställning och huruvida han skulle anse, att vad jag uttalade vore fullt ärligt, om jag sade: Jag är mycket ivrig försvarsvän, men jag sätter mig emot varje anslag till försvaret. Så förefaller det mig att herr Nilsons resonemang ställer sig i denna fråga. Han är mycket erkännksam mot fredsarbetet, men för all del, det skall icke givas ett öre till detta arbete, det är bäst, att det får sköta sig självt utan pengar. På den enskilda uppoffringens väg har oerhört mycket arbete blivit nedlagt på fredssträvandena, men jag tycker ändå, att herr Nilson skulle kunna unna oss fredsvänner åtminstone det lilla stöd, varom här är fråga. Det är dock en rättfärdig sak, det gäller, och en folklig sak på samma gång, men därför att det är en rättfärdig och folklig sak, skall väl ändå icke riksdagen draga sig undan att bistå densamma.

Jag kan för min del, herr talman, icke annat än på det livligaste instämma i det av herr Ingvarson framställda yrkandet.

Om anslag till svenska freds- och skiljedomsföreningen.
(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag vill endast gent emot vad herr vice talmannen har anfört säga, att när han ifrågasätter min ärlighet beträffande min ståndpunkt till fredssträvandena så är det något, som han icke kan pröva. Han kan icke rannsaka hjärtan och njurar och har icke förutsättningar för eller rätt till att i detta fall göra sig till domare över min uppfattning.

Då han vidare säger, att min ståndpunkt är den, att jag icke vill giva ett öre till fredssträvandena, är det icke heller fullt riktigt, ty det står också i utskottets utlåtande, att riksdagen har beviljat anslag till detta ändamål, låt vara att det icke är till denna förening utan till andra föreningar, som hava precis samma syfte. Jag vill endast hava detta antecknat till kammarens protokoll. Jag anser, att då herr vice talmannen säger, att jag står på den ståndpunkten: icke ett öre till detta ändamål, är det icke alldeles överensstämmande med sanna förhållandet.

Herr vice talmannen D. Persson: Jag har icke ifrågasatt herr Nilssons ärlighet, det är ett fullkomligt misstag, herr Nilson, utan jag sade blott: hur skulle herr Nilson bedöma min ärlighet, om jag sade mig vara livlig försvarsvän, men yrkade avslag på varje anslag för försvarsändamål. Nu säger herr Nilson mycket riktigt, att vice talmannen icke kan rannsaka andras hjärtan och tankar. Det har jag heller icke gjort, utan jag trodde, att herr Nilson tänkte som han yttrade sig, och i det yttrande, som han fällde, kunde man icke finna någon förståelse för denna sak. Herr Nilson får ursäkta mig, om jag replikerar på vad han sagt. Om han sedan tänker i motsatt riktning, det kan jag ju icke veta.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till det av herr Ingvarson under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 61, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Ingvarson under överläggningen framställda yrkandet.

*Om anslag till
svenska freds-
och skiljedoms-
föreningen.
(Forts.)*

Omröstningen utföll med 88 ja, men 102 nej, vid vilken utgång kammaren således, med avslag å utskottets hemställan, bifallit det av herr Ingvarson under överläggningen framställda yrkandet.

§ 11.

*Ang. villkoren
för stats-
understöd till
folkbibliotek.*

Statsutskottets utlåtande, nr 62, i anledning av väckta motioner om viss ändring i gällande villkor för statsunderstöd till folkbibliotek föredrogs härefter; och yttrade därvid

Herr Welin: Herr talman! Då statsutskottet enhälligt avstyrkt föreliggande motioner, av vilka en är väckt i första kammaren och en i andra kammaren, skall jag icke göra något yrkande. Men jag anser mig i alla fall böra säga något för att framhålla, vad vi motionärer avsett med våra motioner, samt visa, att statsutskottet efter min mening icke fått det rätta greppet på frågan. Som bekant förhåller det sig på det sättet, att, om ett folkbibliotek skall få inrymmas i för undervisningen avsedda skollokaler, skall jämväl ett särskilt skolbibliotek finnas. Eljest får man söka sig en annan lokal. Nu finns det en hel mängd folkbibliotek, som på det sättet bli ställda utanför möjligheten att komma in i den lokal, som väl i allmänhet taget är den mest lämpliga inom en kommun, nämligen någon av skolsalarna. Efter min mening äro folkbiblioteken av den vikt och betydelse, att man bör bereda dessa all den möjlighet man kan, för att de må kunna tillväxa och utveckla sig.

Utskottet bygger nästan uteslutande sin argumentering därpå, att det anser skolbiblioteken vara av större vikt än folkbiblioteken. Jag är av en motsatt åsikt. Jag anser folkbiblioteken vara av större betydelse än skolbiblioteken. Jag skall emellertid icke taga upp tiden med att närmare utveckla denna min åsikt. Det är klart, att om man har den åsikten, som utskottet har, att skolbiblioteken äro viktigare än folkbiblioteken, måste man komma till det resultat, som utskottet nu kommit till. Har man återigen den åsikten, att folkbiblioteken äro viktigare än skolbiblioteken, förefaller det mig, som om man borde söka få till stånd en ändring i de nuvarande bestämmelserna, så att folkbiblioteken skulle kunna få inrymmas i för undervisning avsedda skollokaler.

Utskottet anser för övrigt, att inga olägenheter äro förenade med de nuvarande förhållandena. Utskottet säger, att »där olägenheter ifråga om lokaler förelegat, hava dessa i allmänhet avhjälpts». Ja, huru dessa avhjälpts, kunde kanske statistiken lämna någon upplysning om — den statistik, som ingår i det vid utskottsbetänkandet bifogade yttrandet av folkskolöverstyrelsen. I denna statistik finnes sålunda en uppgift t. ex. om, att vi ha 726 folkbibliotek, och att av dessa det endast är cirka 200, som äro inrymda i för undervisning avsedda lokaler, sålunda föga mer än en fjärdedel. Det är klart, att de övriga tre fjärdedelarna ofta nog måste vara inrymda i minde lämpliga lokaler; och sålunda kan man knappast säga, att de olägenheter, som förefunnits ifråga om lokaler, blivit avhjälpta. Mången gång bli dessa biblio-

tek inrymda i förstugor, avklädningsrum, materialrum, kommunalrum m. m. De båda sista slagen kunna ju vara bra, men många gånger få nog biblioteken inrymmas i lokaler, som man hellre skulle vilja kalla skrubbar än rum. Då nu skollokaler i allmänhet äro synnerligen lämpliga till förvaring av folkbiblioteken, förefaller det egendomligt, att man icke skulle få använda dem för detta ändamål.

*Ang. villkoren
för stats-
understöd till
folkbibliotek.
(Forts.)*

I den statistik, som här angives, nämnes bland annat, att endast tre folkbibliotek nekats statsbidrag, därför att de använt skolsalarna till biblioteksrum. Denna siffra låter ju mycket talande: endast tre ha nekats anslag på denna grund. Ja, men så pass kännedom om bestämmelserna ha de ledande inom ett folkbibliotek, att de ha reda på, att man icke får inrymma detta i en skolsal och därför göra de det icke heller. Så den siffran betyder i verkligheten alldeles ingenting, om inte det, att den måhända kan visa, hurusom man på de ifrågavarande ställena varit till den grad i avsaknad av möjlighet att erhålla lämplig lokal, att man nödgats mot lagen använda för undervisning avsedd lokal till bibliotekslokal. Likaledes påpekas det, att år 1913 var det 85 folkbibliotek, som fingo förståndigande att skaffa sig annan lokal än skolsalarna, och att detta antal år 1915 sjunkit till allenast 10. Detta skulle nu visa, att det icke vidare föreligger något behov av ändrade bestämmelser härutinnan. Men det visar i själva verket endast, att folk kommit underfund med, att det icke är lönt att söka få folkbiblioteken inrymda i skolsalarna, utan att man måste söka sig en annan utväg att uppställa sina bibliotek. Dessutom vill jag säga, att denna statistik är mycket missvisande därutinnan, att den icke alls talar och icke heller kan tala om de tilltänkta bibliotek, vilkas verksamhet icke kunnat sättas i gång, därför att man icke fått lämpliga lokaler. I en hel del små landssocknar ute i landet — jag tänker särskilt på förhållandena i Västergötland, där det i allmänhet är små socknar — finns icke mer än en enda offentlig byggnad, skolhuset, och när man icke får använda sig av detta, annat än möjligen i en trång förstuga eller ett litet även i övrigt otillräckligt avklädningsrum, att där inrymma sitt bibliotek, är det ganska illa ställt ifråga om lokaler. Jag tror sålunda, att det verkligen förefinnes ett stort behov att få använda skolsalarna för detta ändamål, och tror, att den statistik, som anförts, visat åtskilligt av detta behov.

Jag vill för övrigt peka på, vad folkskolöverstyrelsen yttrat i det utlåtande, som är bifogat. Den skulle anse det lyckligast, i fall den ifrågavarande bestämmelsen icke utan vidare uteslötes utan i stället finge den avfattning, att man skulle få använda skolsalarna för folkbiblioteken under förutsättning, att en del av biblioteket — förslagsvis en fjärdedel — vore avsedd för skolungdom. Jag tror, att detta är en utväg, som skulle kunna anlitas. I första kammaren har därvarande motionär också framställt förslag härom, ehuruval det icke vann kammarens bifall. Jag skall icke framställa detta förslag, då det naturligtvis icke finnes någon utsikt för detsamma. Men möjligen kan ett sådant förslag komma fram till en annan riksdag. Jag anser, som sagt, det mycket behöfvligt att få en ändring

Ang. villkoren för statsunderstöd till folkbibliotek. i denna bestämmelse samt önskar och hoppas, att man en gång skall kunna åstadkomma en ändring i lämplig riktning. Jag har emellertid för närvarande icke något yrkande att göra.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Härefter föredrogos vart för sig:

statsutskottets utlåtanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av ett område vid karantänsanstalten å Fejan; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt vikarier å läkartjänster vid statens hospital och asyler; samt sammansatta bevillnings- och lagutskottets memorial, nr 2, angående ersättning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 13.

Ang. uppbörden av de direkta skatterna till staten.

Efter härpå skedd föredragning av andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i sättet för uppbörden av de direkta skatterna till staten begärdes ordet av

Herr Sjöberg, som yttrade: Jag kan mycket väl förstå, varför utskottet ställer sig på den ståndpunkt det gjort, och jag får villigt erkänna, att detta nog berott på mig själv. Jag skulle kanhända i den kläm som följde motionen i stället för »de direkta skatterna till staten» ha sagt »de avgälder, som äro uppförda på kronodebetsedeln». Det är nog mycket riktigt, som utskottet säger, att de direkta skatterna till staten, som gå under namn av kronoutsynder, icke äro så avsevärt stora, men om man ser på kronouppbörderna i sin helhet, blir förhållandet ett helt annat. Jag har här i min hand en kronodebetsedel för en mekanisk arbetare, som är upptaxerad till en inkomst av 1,200 kronor. Hans debetsedel slutar på ett belopp av 30 kronor 42 öre. Nu får jag erkänna, att jag för min egen personliga del dess bättre icke haft någon så synnerligen svår känning av denna uppbörd eller av att den kommer på en gång eller med hänsyn till den tidpunkt den sker. Men jag har under åtskilliga år hört ett allmänt klagomål över att man är tvungen att betala ut hela beloppet på kronodebetsedeln på en gång, och dessutom är i städer och industrisamhällen den uppfattningen gängse, att tiden för kronouppbörderna icke är den mest lämpliga. Denna uppbörd äger ju rum vanligen i november månad, och det är en tid, då småfolk i allmänhet, arbetare och mindre löntagare, har ont om pengar. I oktober månad har man uppbörd av grundavgifterna till

den allmänna pensioneringen, och de gå ju för en familj vanligen på 6, 9 å 12 kronor, och strax före denna uppbörd i oktober har man haft hyran att betala, och så kommer i november kronouppbörd, och när det rör sig på belopp om 30 kronor och därutöver, kan man mycket väl förstå, att det blir rätt kännbart. Det är, som vi veta, så, att inte långt därefter kommer jul, och då vill folk i allmänhet ha det litet bättre ställt än vanligt. Hur många gånger har jag inte hört det uttalandet från arbetare: »Ja, nu komma de och ta vartenda öre, som jag får i avlöning, och vilja naturligtvis, att man skall svälta till jul.»

Jag har haft en dubbel avsikt med min motion, dels har jag velat hjälpa skattdragarna att kunna betala sina skatter och dels har jag trott att man genom en omläggning av skattesystemet skulle kunna få in åtskilliga hundratusentals kronor till staten, som den nu inte får på den grund, att det är omöjligt för vederbörande att betala sin skatt, och det är så med en hel del, att då de inte kunna betala hela debetsedeln på en gång, så bry de sig inte alls om att betala någonting, där det icke finns någonting att ta. Det finns en hel del skattdragare — jag erkänner det, och jag har framhållit det i motionen, och vi veta det alla — som ge en god dag, som det heter, i skatterna, men jag har inte räknat med dem utan med dem, som verkligen vilja betala sina skatter men inte kunna komma ut med att betala allt på en gång.

Vad kommunalskatten beträffar, har man ju det så ordnat, att man tar upp den på två, tre eller till och med fyra uppbördsstämmor och då är det klart, att det ställer sig lättare. Man räknar i allmänhet som kronoutskylder allt som står upptaget på kronodebetsedeln. Det är naturligtvis inte riktigt, och det är på grund av att jag talat om de »direkta skatterna till staten» som utskottet inte har kunnat ta hänsyn till allt som upptas på kronodebetsedeln. Det inser jag mycket väl men herrarna förstå litet var, att det har ingalunda blivit någon lättnad ifråga om skattebetalningen, vad det gäller kronodebetsedlarna, sedan man fått sig påförd även avgiften för pensionsförsäkringen. Här på denna sedel kommer det till tio kronor i pensionsavgift, och det är klart, att tio kronor lagda på en debetsedel för en arbetare med 1.200 kronors inkomst betyda mycket.

Nu är det så, att det stora flertalet kanske icke betalar skatten på stämman, utan exekutionsbetjanten kommer och tar upp skatten, då han så finner lämpligt. Då tar han vanligen hela veckoavlöningen och kanske det inte räcker med en veckas avlöning, utan han måste ta en del också av nästa veckas lön, och då förstår man, hur trevligt det skall bli för den familjefar, vars hela veckoavlöning stannat hos exekutionsbetjanten, när han skall komma hem till hustru och familj utan ett öre. Det blir verkligen så, att de få svälta. Jag kan förstå, att landsbygdens befolkning icke har så stort begrepp om vad det gäller för folk i städerna i dessa tider. Herrarna kunna emellertid förstå, att då allting i vad det gäller livsförnödenheter blivit fördyrat med 50 procent och därutöver och då det redan förut var ganska knappt och smått, det är med yttersta nöd man kan hålla

*Ang. uppbörden av de direkta skatterna till staten.
(Forts.)*

Ang. uppbörden av de direkta skatterna till staten.
(Forts.)

samman en familj och föda sig någorlunda, då i allmänhet inkomsterna däremot icke stigit något vidare. Jag träffade tillsammans för några år sedan med en tysk, en bekant till mig, från Bayern. Han klagade över det sätt på vilket man här i Sverige tog upp skatterna: »här komma de och ta allt på en gång». »Nå, hur ha ni det hos er», frågade jag. »Jo, hemma hos oss går man in på polisens kontor och betalar undan för undan, i den mån man anser sig ha råd, tills man får det belopp, inbetalt, som debetsedeln eller skatteboken upptar.» Jag har vidrört detta i min motion, men man har icke kunnat taga någon hänsyn till det, det förstår jag, på den grund att jag endast nämnt »de direkta skatterna till staten».

Jag finner mig under sådana förhållanden naturligtvis icke kunna eller böra göra något yrkande. Jag har endast velat bifoga detta yttrande, som jag nu haft, till utskottets betänkande, och jag lovar att komma tillbaka ett annat år och då kanske komma med något annorlunda avfattat yrkande, så kanhända att det utskott, som då får saken under behandling, kan se den på ett annat sätt än fallet varit med det nuvarande utskottet.

Jag har sålunda, herr talman, intet yrkande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i gällande folkskolestadga föredrogs härefter; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 15.

Ang. skydd mot viss psykiatrisk läkarepraktik.

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående den personliga frihetens värnande mot psykiatrisk läkarepraktik, som går utöver sin kompetens och befogenhet.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 188, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära ett övervägande i vad mån och på vad sätt den personliga friheten skulle kunna i vissa uti motionen angivna avseenden värnas mot psykiatrisk läkarepraktik, som ginge utöver sin kompetens och befogenhet.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon kammarens åtgärd föranleda.

Efter det utskottets hemställan föredragits, erhöles ordet av

*Ang. skydd mot
viss psyki-
atrisk läkare-
praktik.
(Forts.)*

Herr Lindhagen, som yttrade: Av pressen har man sett, att till medicinalstyrelsens utlåtande i denna fråga har varit fogat ett särskilt yttrande av professor Gadelius, vilket yttrande även återgivits i tidningarna. Jämte en hel del erkännande av, att det ligger något under denna motion och att den icke är alldeles obefogad, förklaras där, att motionären, som bekant, är utopist, eller vad det var, och rör sig om det tusenåriga riket och icke förstår sig på, att sådana föreskrifter, varom här är fråga, verkligen behövas. Jag får säga, att denna motion icke framkommit genom någon teoretisk spekulation, utan på grund av den erfarenhet, som vi ha i Stockholms rådstuvurätts första avdelning. Vi domare på första avdelningen äro tämligen eniga om, att på förevarande område verkligen högst märkvärdiga saker förekomma, och det är därför, som motionen kommit fram. Det är, som sagt, många upplevade exempel, som jag här har att åberopa. Och jag står som sagt icke ensam i denna sak, utan jag har fått instämmanden från kamrathåll även i denna motions syfte, så att man skall icke tro, att det är blott utopister, som syssla med denna sak.

Jag får nu för det första beklaga, att jag glömt att i motionens kläm lägga till orden: »genom lagstiftning». Det var min avsikt, att dessa ord skulle vara med, och jag trodde också, att de stodo där; när jag sedan fick höra, att motionen blivit hänvisad till tillfälligt utskott, blev jag verkligen överraskad, och först då fann jag, att jag glömt detta uttryck. Ty vad jag här syftar på är, att man genom lagstiftning må kunna åstadkomma förbättring i förevarande avseende; på något annat sätt kan det knappast ske.

Det gäller här två frågor. Den ena är frågan om internering på sinnessjukanstalt, och den andra frågan om fränkännande av rättskapacitet för personer, som upprätta testamenten, gåvohandlingar och dylikt.

När i andra fall någon skall berövas friheten genom häktning eller liknande, är det hela omgärdadt med garantier, d. v. s. dessa äro nog också dåliga, tycker man ibland, men man har i alla fall försökt åtminstone att genom lagstiftning göra saken till en domstolsfråga och på det sättet skydda den medborgerliga friheten. Men när det gäller internering för sinnessjukdom praktiseras det på det sättet, att en läkare avgiver ett intyg. Det tillgår på många olika sätt; många äro skickliga, många mindre skickliga, somliga ta det allvarligt, andra mindre allvarligt, och då blir det naturligtvis på detta område som på alla andra så, att det utfaller mycket olika. Sedan nu ett sådant intyg utfärdats, går vederbörande, en anhörig, eller vem det nu kan vara, till polisen, och så kommer polisen med automobil och skall försöka fånga in personen i fråga där den nu kan få tag i honom. Vi ha haft långa vittnesförhör i rådstuvurätten om de högst pinsamma scener, som utspelas, när på detta sätt en person mot sin vilja skall buras in. Personen i fråga söker undkomma, och polisen rusar efter, och jakten går fram på gator, genom

*Ang. skydd mot
viss psykiatrik
läkarepraktik.
(Forts.)*

portar o. s. v. Han undkommer, och så telefoneras det igen till polisen: nu är han här, och nu är han där! När sedan polisen kommer med sin automobil och får tag i honom. så föres han bort utan misskund, och, såsom vittnena berättade i ett mål, vi hade, inträffade att, när personen sålunda fördes bort. stodo åtskilliga husets fruntimmer i porten och gräto, ty de tyckte att behandlingen var både orättvis och oriktig mot en enligt deras uppfattning så fridsam, vänsäll, arbetsam och förnuftig människa.

Det är naturligtvis en ofantligt svår fråga, som det här gäller, men å andra sidan får man icke, därför att den är svår, alldeles uppgiva hoppet att kunna penetrera den på sådant sätt, som även tillfredsställer det civila samhället och lekmannaömdömet. Det är ju klart, att det antagligen i flertalet fall är nödvändigt, att man tar hand om sådana här personer, men man måste för det första se till, att det endast sker i de fall, där dessa personer äro på något sätt farliga för sin omgivning, eller där en dylik vård kan anses inverka förbättrande på dem. Det är alldeles säkert, och det ligger för övrigt i sakens natur, att det på detta område tillfogas människor mycket lidande, vilket icke hade bort ifrågakomma. Dessa människor stå fullkomligt rättslösa inför samhället och dess institutioner, och de måste underkasta sig sitt öde, sådant detta nu händelsevis fogar sig för dem. På detta sätt ha säkerligen många blivit inspärrade, som alldeles icke varit farliga, men vilka just genom denna behandling verkligen ha blivit rubbade till sitt förstånd. Jag vill nu icke ensidigt fästa mig vid de skildringar, som jag genom brev fått från personer, som klagat över just denna sak, eller de rysliga berättelser, som muntligen framförts till mig angående deras lidanden, ty man skall ju icke tro blint på deras framställning. Men man får här i alla fall det intrycket, att man måste ha klarhet och bättre garantier i detta fall, det kan icke hjälpas. Detta är min erfarenhet från domstolarna, från vittnesförhör, som jag själv lett i dylika frågor, samt av vad som meddelats mig från personer, som talat med mig om sina bekymmer.

Nu medgiver också både medicinalstyrelsen och medicinalstyrelsens representant inom utskottet, att allting icke är riktigt bra på detta område, men att den beredning, som här omnämnts, kommer att taga saken under överbärande och avhjälpa bristerna och att då allt nog blir bra. Ja, det vill jag hoppas, men jag har det intrycket, att, även om en sådan framställning, som här föreslås, icke kommer något annat åstad, så skall den dock bättre rikta uppmärksamheten på denna sak, så att man med ännu större nit ägnar sig åt densamma, och därför kan jag icke annat än för min del vara tillfredsställd över, att frågan åtminstone kommit fram. Jag vill även nämna, att innan jag framlade denna på min domstolserfarenhet grundade motion, underställde jag densamma i och för granskning en vetenskapsman på detta område, vilken jag hört tala om skulle luta åt min uppfattning, att det förekom många missförhållanden uti nu ifrågasvarande avseende. Denne person har gillat min framställning; han har på ett par ställen lagt till några ord och på andra gjort en re-

tuschering i uttryckssätten, vilket allt jag ställt mig till efterrättelse, och på ett ställe har han insatt en vetenskaplig fras, som jag icke själv kunde hitta på. men som nu står där och som gör sig ganska bra, tycker jag.

*Ang. skydd mot
viss psykiat-
risk läkare-
praktik.*

(Forts.)

Nu måste jag för min del säga, att medicinalstyrelsens förklaring, att den nog skall ställa allt till rätta på detta område, i alla fall är alltför svävande. Medicinalstyrelsen bagatelliserar, tror jag, uppriktigt sagt, alltför mycket denna sak, och jag kan därför icke finna annat, än att jag i alla fall är berättigad att yrka bifall till motionen beträffande nu förevarande del såsom en opinionsyttring och såsom utgörande ett kraftigare påtryckningsmedel, vilket ju en riksdagsskrivelse onekligen är även i en sådan fråga som denna. Detta angående frågan om internering på sinnessjukanstalt.

Vi komma sedan till frågan om den psykiatriska läkarpraktik, som äger rum i syfte att ge intyg om personers kapacitet att upprätta handlingar med bindande verkan, särskilt testamenten, gåvohandlingar och dylikt. På det området har jag en ganska rik erfarenhet; jag har själv lett många vittnesförhör i sådana mål, och såväl jag som kamrater ha kommit till den övertygelsen, att här är ofta något oriktigt, och att här lagstiftningen på något sätt måste försöka att rättande och kontrollerande ingripa. Naturligtvis avgivas dessa utlåtanden i bästa avsikt, men man kan för det första ifrågasätta, om icke hela systemet är oriktigt att i dylika fall, där det gäller att beröva personer deras handlingsfrihet i nu ifrågavarande avseende, överlämna saken åt yrkesmässig praktik mot betalning. Att sådant äger rum beträffande vanliga sjukdomar, kan väl så vara, men när det gäller en så viktig sak som att fränkänna en person sin självbestämningsrätt i vissa avseenden, kan man ej överlämna avgörandet åt en så arkan vetenskap, som psykiatrien dock i själva verket är, vilket ju även dess utövare ofta erkänna, då man talar med dem. Det kan icke vara riktigt att överlämna en så viktig sak till en ännu icke naturvetenskapligt fullt handgriplig vetenskap, som utövas såsom yrke mot betalning, och det är i varje händelse ytterst vådligt att så göra.

Utskottet går för sin del mycket kort förbi denna sak och säger, att motionärens slutyrkande särskilt berör frågan om internering. Professor Gadelius däremot har en motsatt uppfattning och tycker, att motionen sysslar företrädesvis med det andra ämnet och icke så mycket med frågan om internering. För min del måste jag säga, att motionen sysslar lika mycket med bägge dessa saker.

I dessa fall gäller det att på en släktings yrkande få ett testamente eller en gåvohandling upphävd, som denne släkting förlorar på; det är det vanligaste. Men så gäller det också sådana fall, där personer på släktingars yrkande skola förklaras omyndiga på grund av läkarintyg bakom vilka framställningar ofta ligga strävanden att bevara arvsrätt och dylikt. För att nu först hålla sig till sistnämnda fråga, har det verkligen gått därhän, att när sådana fall förekomma, sitta vi i rätten på helspänn, ty vi säga oss: här måste vi vara särskilt uppmärksamma och vakna. I regeln är det nog så, som det intygas, och allting är i sin ordning, men det förekommer även ibland fall, då man

*Ang. skydd mot
vissa psykiat-
risk läkare-
praktik.
(Forts.)*

genom en närmare utredning och genom ett vaket ingripande verkligen lyckas förhindra en, såsom det synts oss, oriktig handling gentemot ett dylikt rättsobjekt. Genom vårt ingripande ha vi på detta sätt fritagit personer från dylik omyndighetsförklaring på grund av sinnessjukdom och från att ställas under förmyndare, något som för dem skulle inneburit ett ofantligt lidande. Detta om den saken.

Vi ha sedan vidare frågan om vissa rättshanlingar. Det är verkligen underbart, till vilka omdömen även de mest framstående fackmän kunna komma inför domstolarna. Det är i vanligaste fall någon släkting, som anlitat dem. De överhoppas med alla möjliga intyg från personer, som på något sätt haft beröring med den såsom sjuk ansedda personen, men vilka intyg ofta äro ensidigt hållna. Vi ha haft fall, då det förekommit mycket digra psykiatriska utlåtanden, där fackmän utan undersökning av personen i fråga och utan någon personlig kännedom om honom endast på grund av dessa ensidigt hållna intyg på heder och samvete förklarar, att denne person så fullständigt saknade förståndets bruk vid tillfället i fråga, att han icke kunnat med full verkan upprätta en rättshandling, och så ha vittnena kommit till och avlagt ed på sina intyg ofta dock med mångahanda reservationer. Men då har äntligen den andra parten blivit i tillfälle att förebära sin bevisning, och det har därvid förekommit fall av den beskaffenhet, att man blivit fullkomligt överraskad. Alla de andra vittnenas utsago har då kunnat gå i en alldeles motsatt riktning, och oftast ha just dessa vittnen varit de, som haft den största kännedomen om personen i fråga och stått honom närmast samt haft något hjärta för honom, under det att de intyg, på vilka det vetenskapliga utlåtandet vilade, merendels varit baserade på mera ovederhäftiga och ytliga iakttagelser. Medicinalstyrelsen erkänner också, att det verkligen tillgår på detta sätt och att missförhållanden i detta avseende förekomma, och det är ganska viktigt att man nu får veta detta, ty vi förstå ju, att det icke kan få fortgå på detta sätt. Dylika fall, jag här återopat, är endast exempel; det finnes flera sådana, där missförhållandet icke varit fullt så utpräglat men verkar i alla fall särdeles tvivelaktig. Bevisningen kan då giva vid handen, att det lika väl kan vara på det andra sättet, än det, som från början göres gällande. Huvudsaken är här enligt min uppfattning, att denna ännu mycket i sin linda varande vetenskap icke får tillmätas auktoritet enbart på ett uttalande från vederbörande eller därför, att vederbörande avlagt examen. Många domare anse sig skyldiga tro på denna auktoritet, anse, att det är obefogat att klandra en legitimerad läkares intyg, eller att ingå i närmare undersökning av det fall, som intyget avser. Det är däri, som en stor risk ligger, ty dessa domare följa vad som sålunda intygas. Andra återigen äro mera kritiska och mera försiktiga. Det förefaller mig åtminstone, såsom domare, liksom även de av mina kamrater, som stå på samma ståndpunkt som jag, att den uppfattning, som kommit till uttryck i den gamla 1734 års lag, är riktig, nämligen att det skall vara det civila lekmannaomdömet, som här skall vara avgörande, och icke i första hand eller uteslutande ännu så länge det s. k. vetenskapliga omdömet. Det är ju så oerhört olika förhållanden allt-

efter de olika individerna; dessa äro så olika funtade, och genom en dylik undersökning kan icke på något vederhäftigt sätt fastslås, att en person icke haft förmåga att upprätta ett testamente, när han dock velat ha det så som i testamentet säges, och dettas innehåll icke är oförnuftigt. Man har de mest rörande bevis på verkligt förnuftiga testamenten, som upprättats av dylika personer, som velat med hela sin själ ha det just på det sätt, som där säges, och vittnen, som stått dem nära ha intygat, huru klokt och riktigt det varit, att de testamenterat på detta sätt och huru förståndiga de voro i livets skiften, men ändå har vetenskapen på andra intyg kommit och sagt, att det måste antagas, att de icke varit behöriga att göra dessa testamentariska bestämmelser.

*Ang. skydd mot
viss psyki-
atrisk läkare-
praktik.
(Forts.)*

Nu förstå vi, att det icke är så, som professor Gadelius säger : sin reservation, att jag skulle ha påstått, att det alltid är på detta sätt. Det är naturligtvis endast mera undantagsvis, som ett så bjärt missförhållande förekommer, men man måste ju se till, att icke genom dylika låt vara blott undantag den personliga friheten äventyras.

Nu säger medicinalstyrelsen liksom även utskottet, att man svårigen kan göra något åt denna sak, men man ger i alla fall anvisning på en riktlinje härvidlag, i det att det förklaras, att man bör söka mera leda utvecklingen därhän, att det om möjligt blir medicinalstyrelsen, som i dylika frågor har att avgiva utlåtande. Det är just den rätta utvecklingen. Jag skulle vilja säga, att det borde rent ut i lag förbjudas att utöva psykiatrisk läkarpraktik mot kontant betalning på begäran av en part i en dylik fråga. Det bör vara det allmänna, som, när en sådan sak förekommer, på ett oväldigt sätt utser den, som skall avgiva utlåtande, och i värsta fall även betalar detta arbete. Detta uppdrag skall icke komma från den person, som har ett enskilt intresse av, att en annan förklaras icke kunna handla fritt; en sådan av saken intresserad person skall icke få vända sig till en praktikus och betala honom för att få ett utlåtande i saken. Man märker mellan raderna och som sagt även av ett visst uttryck, att medicinalstyrelsen i själva verket skattar åt en sådan tankegång. Utskottet däremot har icke alls ägnat någon sådan uppmärksamhet åt detta ämne, och därför förefaller det mig, som om jag beträffande denna punkt i motionen med ännu större fog än i fråga om den förra är berättigad att yrka bifall till motionen, vilket yrkande jag nu, herr talman, ber att få framställa.

Vidare anförde

Herr Rune: Det är, såsom den föregående talaren även framhöll, en svår fråga som här föreligger, och det är också riktigt, såsom han sade, att det på detta område förefinnes en hel del brister, och särskilt tänker jag härvid på sådana fall, där det gäller intagning av personer på sinnessjukanstalter. Då det här i betänkandet säges, att denna fråga är föremål för utredning och att man kan vänta sig, att denna utredning skall i många avseenden gå i den riktning, som motionären här för-

Ang. skydd mot
viss psykiat-
risk läkare-
praktik.
(Forts.)

ordar, skall jag, alldenstund jag är ledamot i den kommitté, som har till uppgift att biträda vid omarbetningen av sinnessjukstadgan, be att få meddela, att vi inom kommittén icke alls stå främmande för de synpunkter, som motionären här har berört. Vi ha sålunda gått in med en skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte, att intagningen på sinnessjukanstalt skulle mera omgärdas av garantier. Detta framgår för övrigt av handlingarna. Vi ha även haft vår uppmärksamhet särskilt riktad på de enskilda sinnessjukanstalterna, i fråga om vilka bestämmelser saknas i större grad än i fråga om de övriga. Vi ha haft även den frågan under debatt, och vi komma att taga under allvarligt övervägande de åtgärder och de synpunkter, som motionären här har förordat. Under sådana förhållanden synes det mig, som om det, trots all aktning för motionen och för motionärens strävande att fästa uppmärksamheten på de brister, som i detta fall förefinnas, icke vore anledning för kammaren att nu bifalla motionen. Jag tror, att herrarna med lugn kunna låta denna utredning fortgå, särskilt när herrarna höra, att utvecklingen nog går i den riktning, som motionären här förordat.

Innan jag slutar, vill jag säga, att det naturligtvis hade kunnat vara av visst intresse att gå närmare i detalj, så att herrarna fått ännu noggrannare kännedom om, huru man i detta fall tänkt sig det hela ordnat, men tiden är ju långt framskriden, och jag tror, att det måhända kan för herrarna vara tillräckligt att höra vad jag här omnämnt och att herrarna på grund därav skola anse, att det nu icke är nödigt att bifalla motionen.

Jag skall, herr talman, på dessa grunder be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kant: Herr talman, mina herrar! Säsom herrarna redan hört av motionären och för övrigt funnit av utskottets utlåtande, sönderfaller motionen i två delar. Den ena av dessa gäller frågan om vidtagande av åtgärder i syfte att förhindra att en person berövas sin rättskapacitet för upprättande av rättshandlingar, såsom gåvobrev, testamenten o. d., och den andra gäller frågan om att utfinna garantier mot obehörig internering av sinnessjuka. Den förra frågan, frågan om personers rättskapacitet, är den, som motionären mest och utförligast uppehållit sig vid i dag. Detta hade jag knappast väntat mig, ty det är nog motionärens eget fel, att den sidan av saken icke kommit att bli föremål för någon fullständigare utredning och att utskottet endast mera lätt berört denna sida av saken. Jag kan nämligen icke tänka mig, att sådana åtgärder skola kunna utfinnas annat än genom ändring av lagstiftningen på såväl civilrättens som processrättens område, och det är just den omständigheten, att motionären, såsom han även här i dag antytt, uteglömt ett par ord i slutyrkandet, som gjort, att motionen blivit remitterad icke till lagutskottet utan till andra kammarens andra tillfälliga utskott. När då motionen remitterats till andra tillfälliga ut-

skottet, ha vi fattat detta icke såsom en lagfråga utan såsom en sjukvårdsfråga. Utskottet har för sin del ansett sig ha rätt att fatta motionen på detta sätt, och därvid närmast reducerad till att gälla frågan om intagning på sinnessjukanstalt.

Nu veta vi, såsom herrarna redan förut hört, att sakkunniga äro tillkallade inom civildepartementet för att avgiva förslag till ny stadga angående sinnessjuka. En ärad medlem av denna kommitté har nyss haft ordet, och såväl av vad han här anfört som av vad medicinalstyrelsen meddelat, ävensom av det utlåtande angående förslag till ändrade bestämmelser i sinnessjukstadgan, som kommitterade avgivit i augusti 1915, vilket utlåtande varit för oss tillgängligt och i utskottsbetänkandet omnämnts, framgår, att kommittén arbetar just i den riktning, som motionären önskar.

Jag har här i min hand utdrag av protokoll, hållet i civilärenden den 12 september 1913, d. v. s. vid det tillfälle, då ifrågavarande sakkunniga utsågos. Dåvarande statsrådet och chefen för civildepartementet fäste därvid särskild uppmärksamhet på, att den största omsorg måste nedläggas på att skaffa trygghet mot, att den personliga friheten i förevarande avseende icke obehörigen kränkes. Vid sådant förhållande och då nu sakkunniga äro sysselsatta med att fullgöra berörda uppdrag samt utarbета förslag till ny sinnessjukstadga, tror jag, att riksdagen icke behöver avlåta någon vidare skrivelse i detta ämne till Kungl. Maj:t, utan att motionärens synpunkter ändock skola komma till beaktande.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Herr Lindhagen har i denna motion egentligen utgått från ett visst fall. I detta fall förhöll det sig så, att en person, som skulle skriva sitt testamente, tillkallade två stycken psykiatrici just vid tillfället, när testamentet skulle skrivas. Detta förefaller ju ganska märkvärdigt. Jag vet icke, om det är praxis här i Stockholm, att man, när man skall skriva ett testamente, tillkallar ett par psykiatrici, men jag måste säga, att jag har den erfarenheten, att om en person kommer till mig och ber om att få ett intyg om att han är klok, är det bäst att med detsamma hänvisa honom till en psykiatriker, ty i de flesta fall är personen i fråga då sinnessjuk. I det nu föreliggande fallet ha emellertid två psykiatrici intygat, att personen i fråga var klok eller sinnesfrisk, när testamentet skrevs. När sedan saken var före i hovrätten, inkallades två andra läkare såsom vittnen. Av dessa var den ene psykiatriker. Den av dessa läkare, som icke var psykiatriker, yttrade sig, så vitt jag hört, endast om, huru det förhöll sig, när han var hemma på besök hos den person, som upprättat testamentet, under det att den andre, psykiatrikern, gav intyg om, att personen i fråga enligt hans mening icke var normal.

Ang. skydd mot
viss psykia-
trisk läkare-
praktik.
(Forts.)

Ang. skydd mot
viss psykiat-
risk läkare-
praktik.
(Forts.)

Nu tycker herr Lindhagen, att det är underligt, att två läkare kunna giva så olika intyg. Det förefaller mig däremot icke alls märkvärdigt, när det är fråga om gränsfall. Jag är övertygad om, att herr Lindhagen, som ju sitter i rådhusrätten, varit med om rättsfall, där han varit av annan mening än de övriga bi-sittarna i rätten, och man ser ju dagligdags, hurusom rådstuvurätten, hovrätten och högsta domstolen ha olika mening om samma fall, och naturligtvis kunna även två läkare vara utav olika mening, när det gäller att i ett gränsfall avgöra, huruvida en person är sinnessjuk eller icke.

Vad intagning å hospital beträffar, säger nu herr Lindhagen, att det sunda lekmannaomdömet där icke kommer till sin rätt. Jag vill först och främst erinra därom, att när folk skall tagas in på hospital, fordras det först ett av minst tvenne trovärdiga personer avgivet intyg Bil. B. och först därefter skriver läkaren sitt intyg Bil. A. Sedan finnes ju genvägen enligt § 31 hospitalsstadgan. Emellertid har, såvitt jag kan finna, utskottet icke ordentligt återgivit denna paragraf, ty utskottet säger blott, att »§ 31, mom. 1 föreskriver, att då enligt läkarintyg den sjuke förklarats i behov av trängande vård, kan denne utan ansökan till hospital insändas, varjämte mom. 2 av nämnda paragraf medgiver, att då stadgat sjukbetyg icke utan menlig tidsutdräkt kan anskaffas, må den sjuke genom polismyndighet inställas vid hospital och föreskrivna handlingar efteråt insändas». Men det förhåller sig visst icke på detta sätt, ty det är blott tre olika kategorier av personer, som kunna sända in en sinnessjuk, enl. mom. 1 i denna §, nämligen antingen förmyndare, för den händelse patienten står under förmyndare, eller kommunalnämndens ordförande eller också polismyndigheten. Således kunna icke släktingar i allmänhet skicka in patienter i detta fall, såvida de icke lyckas få patientens förmyndare eller kommunalnämndens ordförande eller polismyndigheten att göra det.

Ej heller mom. 2 i samma paragraf har utskottet ordentligt återgivit. Det står där, att då stadgat sjukbetyg icke utan menlig tidsutdräkt kan anskaffas, må den sjuke genom polismyndighet inställas vid hospital och föreskrivna handlingar efteråt insändas. Det är icke heller riktigt, ty saken är den, att de kunna insändas, men att den sjuke icke kan kvarhållas på hospitalet i annat fall än att hospitalsläkaren anser honom vara för den allmänna säkerheten vådlig. Då jag förmodar att polismyndigheten icke skickar en person till hospital, förrän även den anser honom vara för den allmänna säkerheten vådlig, är det således även där lekmännen, som skola intyga, att patienten är sjuk.

Jag erkänner däremot gärna, att det finnes en lucka i lagen, men icke såsom herr Lindhagen sagt, utan på ett annat ställe. Saken är nämligen den, att om en person misstänkes vara sinnessjuk, så är det icke möjligt att få undersöka honom, om han icke själv är med därom såvida han ej begått ett sådant brott,

att polismyndigheten tar hand om honom. Herrarna erinra sig nog, att för några år sedan var det en grosshandlare, som blev skjuten på Rödbodtorget. En sinnessjuk person hade hotat grosshandlaren, och denne ansåg honom sinnessjuk, men polismyndigheten tyckte icke, att det var så farligt med honom, och det blev följaktligen ingen undersökning. Först sedan han skjutit grosshandlaren och sig själv, upptäckte man, att han möjligen varit sinnessjuk. Förra året var det en läkare i Värmland, som processade med prästen i församlingen, och processen pågick länge och kostade prästen mycket pengar, som läkaren för resten icke kunde betala. Allmänna åklagaren ingrep och gjorde framställning om undersökning av läkarens sinnestillstånd, men läkaren sade nej, och det fanns då ingen möjlighet att göra någon undersökning. Medicinalstyrelsen har skickat en särskild psykiatriker dit för att undersöka förhållandena, men läkaren har vägrat att låta sig undersökas. Vilka dårskaper en sinnessjuk läkare kan begå, kunna herrarna väl förstå. Ett annat fall erinrar jag mig från min studietid, då det var en domare, som misstänktes vara sinnessjuk och som begick en del egendomliga handlingar, innan man kunde ingripa för att oskadliggöra honom. Här finnes sålunda en lucka i lagen enligt min mening så till vida nämligen, att man borde kunna förmå personer, som man misstänker vara sinnessjuka, att verkligen låta undersöka sig.

För övrigt vill jag säga det, att hospitalspatienterna i allmänhet äro mycket belåtna med sin vistelse på hospitalen och i de flesta fall yttra sin erkänsla för vården där. Jag erinrar mig flera fall, när patienter bett mig hjälpa dem att komma in på hospital, sedan de kommit ut därifrån. Särskilt minnes jag några fall, då det gällt patienter, som varit intagna och skrivits ut igen, men som haft svårt att åter komma in på grund av brist på plats. Det har hänt mig flera gånger — jag skulle kunna räkna upp några stycken, fastän jag icke vill göra det här — då patienter kommit till mig och sagt: Nu känner jag, att jag blir sinnessjuk, och jag ville be doktorn hjälpa mig att komma in på hospital, ty när jag sist var inne, erhöll jag en sådant utmärkt vård, att jag så gärna ville komma dit igen. Jag erinrar mig en person, som telefonerade och väckte mig klockan fem på morgonen och sade: Jag håller på att bli sinnessjuk; hur skall jag snarast komma in på hospital? Jag vill med detta hava påpekat, att de, som vårdats på hospital, i allmänhet anse, att vården där är utmärkt.

Herr talman! Jag har icke annat yrkande att göra än om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Jag kan icke annat än instämma i vad den siste talaren sade därom, att de, som särskilt önska att komma in på hospital för att de anse sig hava det bra där, böra få komma dit. Det har jag icke bestritt, men jag talade om dem, som *icke* önska komma dit.

*Ang. skydd mot
viss psykiat-
risk läkare-
praktik.
(Forts.)*

Ang. skydd mot
viss psykiat-
risk läkare-
praktik.
(Forts.)

Vidare vill jag säga, att den siste talaren har alldeles sammanblandat frågorna för mig. Jag har icke grupperat dem på det sätt, som han gjorde. Vad först angår interneringen, så sade jag icke, att det civila omdömet skall vara avgörande. Och vad beträffar den andra frågan om rättskapaciteten, så har det speciella exemplet i motionen lämnats endast såsom exempel på ett fall, då det icke varit möjligt att få ett testamentes rättsliga giltighet ens prövad av domstol. Det var ett fall, som förekommit vid domstol, då jag själv suttit såsom domare och lett förhandlingarna och då ledamöterna i rätten voro tämligen ense. Det finnes många, många sådana fall, som skulle kunna anföras.

Varför jag särskilt begärde ordet var för att till herr Rune med flera framföra en vänlig begäran, att icke herrarna i kommittén så gott som uteslutande måtte ägna sig åt interneringsfrågan, som deras uppdrag närmast gäller, utan att de även måtte laga så, att den andra frågan om lämpligheten av att få idka betald privatpraktik för ändamål att kunna på begäran förklara personer sakna rättskapacitet blir undersökt av kommittén. Medicinalstyrelsen har i båda de berörda fallen givit sitt erkännande åt vad motionen innehåller — jag vet icke, om herr Kaijser står i opposition mot medicinalstyrelsen — men när både utskottet och medicinalstyrelsen givit sitt erkännande, så hoppas jag, att det skall tagas itu med frågan, i vilket fall motionären skall känna sig hava bidragit till att fästa uppmärksamheten på saken.

Jag skall icke begära votering, då jag sålunda icke fått rent avslag på motionen. Men jag ber att också få fästa uppmärksamheten på att icke enskilda anstalter må mot hög inackordering, som de gärna vilja behålla så länge som möjligt, få taga emot personer, som skola interneras, utan kontroll. Jag känner icke personligen till förhållandena, men det ligger i sakens natur, att vid dessa okontrollerade anstalter måste missförhållandena vara störst. Skildringar jag hört äro så upprörande, att kommittén med all makt måste taga hand om en utredning, hur det verkligen förhåller sig därmed. Och man kan sätta ifråga, om det överhuvud taget bör vara tillåtet, att enskilda läkare få rättighet att på enskilda inrättningar inhysa sådana här personer mot deras vilja. Det är en mycket allvarlig fråga.

Herr Erikson i Uppsala: Herr talman! Jag ber att få erinra om den betydelse medicinalstyrelsen tillagt denna fråga och att det tillsatts särskilda sakkunniga. Det bör därför i en sådan debatt som denna framläggas de synpunkter, som böra komma fram till dessa sakkunniga. Vad beträffar det, som doktor Kaijser framhöll, att även polismyndigheten anser en person vara sinnessjuk, innan han remitteras till hospital, vill jag säga, att det icke är så säkert, att polisen är rätte mannen att avgöra, om en person är sinnessjuk eller ej.

Vidare är det glädjande, att hospitalspatienterna numera börja

finna sig i att vårdas på hospital och att sinnessjukvården börjar utvecklas i rätt riktning, så att patienterna finna sig till rätta med den och önska att få komma in på hospital. Det är dock en lucka i lagen, att om en person ber att få bli intagen på en sinnessjukanstalt, så kan han icke få det.

*Ang. skydd mot
viss psyki-
atrisk läkare-
praktik.
(Forts.)*

Vidare talas det om dessa personer, som själva känna sig sinnessjuka, men huru många är det, som verkligen tillstå, att de äro sjuka? Dessutom tror jag, att om doktor Kaijser vill gå in på ett hospital och resonera med patienterna, så skall han finna, att det öfvervägande antalet icke finner sig till rätta trots den goda vård de erhålla.

Nu är det så, att när de särskilda sakkunniga funnit sig förelåtna att inlämna en särskild inläga beträffande ändrade lagbestämmelser för internering av sinnessjuka, så bevisar det, att de sakkunniga anse denna sak så viktig, att de ansett vissa förändringar böra ske, redan innan de sakkunniga äro färdiga med sitt slutliga utlåtande. Det bevisar, att även dessa anse icke saken så väl bestäld, som den bör vara.

Medicinalstyrelsen har intagit en annan ståndpunkt gentemot de sakkunniga, beklagligt nog. Nu kan man i varje fall hoppas, att de meningar, som här framförts, kunna giva de sakkunniga vissa anvisningar, så att de därefter kunna komma fram med ett lämpligt förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 16.

Bevillningsutskottets nu föredragna betänkande, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 8 mom. 2 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 9 juni 1911 godkändes.

§ 17.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omorganisation av statens fiskeriadministration.

*Ang. omorga-
nisation av
statens fiskeri-
administra-
tion.*

Därvid anförde

Herr Molin i Dombäcksmark: Herr talman! Då, som jag hoppas, riksdagen enhälligt kommer att antaga föreliggande utskottsutlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående omorganisation av statens fiskeriadministration och Kungl. Maj:t i sinom tid kommer att taga

Ang. omorga-
nisation av
statens fiskeri-
administra-
tion.

(Forts.)

frågan om hand, har jag ansett det angeläget att framhålla några synpunkter, vilka borde tagas i betraktande under den kommande utredningen.

Till en början vill jag emellertid erinra, att jag här i kammaren haft en motion nr 216 med yrkande, att andra kammaren för sin del beslutar, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte låta utreda på vad sätt staten lämpligen kan medverka till varaktigt befrämjande av en planmässig, rationell fiskeripolitik, exempelvis genom upprättandet av någon i samband med lantbruksstyrelsen och hushållningssällskapen stående vetenskaplig praktisk institution samt för riksdagen framlägga resultatet av denna utredning. Denna motion, som remitterades till kammarens fjärde tillfälliga utskott, blev av utskottet avstyrkt företrädesvis av den anledningen, att de frågor, som behandlades i motionen, sedermera under riksdagens lopp skulle komma under behandling. Vid det tillfälle, då andra kammaren biföll fjärde tillfälliga utskottets förslag, begärde jag icke ordet, varför jag nu, då frågan om fiskeriadминистраtionens omorganisation föreligger och jordbruksutskottet såsom motiv för sitt yrkande använt sig av lantbruksstyrelsens i anledning av min motion nr 216 avlämnade utlåtande, anser mig hava rätt att göra några erinringar mot sagda utlåtande.

Lantbruksstyrelsen ordar vitt och brett om de åtgärder till fiskerinäringens befrämjande, som hittills vidtagits, och av utlåtandet framgår, att förtjänsten därför vilar på statens fiskeritjänstemän. Lantbruksstyrelsen säger:

»Herr Molin fränkänner statens fiskeritjänstemän varje delaktighet i fiskets upphjälpande i Sverige. De åtgärder, för vilka lantbruksstyrelsen redogjort i det föregående, tala tillräckligt om vad statens fiskeritjänstemän uträttat. Lantbruksstyrelsen, som följt dessa tjänstemäns verksamhet under hela deras tjänstetid i fiskeriadминистраtionen, kan betyga, att denna verksamhet är förtjänt av det största erkännande.»

Lantbruksstyrelsen går emellertid för långt, då den yttrar sig så, ty jag har i min motion visst ej fränkänt fiskeritjänstemännen *all* sådan delaktighet. Jag skulle, om tiden tillåte det, kunna citera brottstycken ur min motion, som visa, att så är förhållandet, men jag undrar, om icke lantbruksstyrelsens eget utlåtande visar, huru litet i själva verket lantbruksstyrelsen och statens fiskeritjänstemän uträttat för att åstadkomma det resultat, som kunnat nås. Alla de stora bärande initiativen på fiskerinäringens område ha kommit från enskilda motionärer här i riksdagen, hushållningssällskap och andra; härom bära ju de stora fiskeriföreningar, som finnas i landet, noggsamt vittne. Administrationen har för övrigt icke varit så ordnad, att lantbruksstyrelsen och dess tjänstemän kunnat uträtta något. Det mesta av de medel, riksdagen anslagit, ha gått till hushållningssällskapen, som använt penningarna till avlöning åt sina

tjänstemän, till fiskodlingsverksamhet, saltsjöfiskets upphjälpan-
de, premieringar m. m.

Jag skall be att i all korthet i anledning av det kaos, som rått och råder i fiskerifrågornas handläggning, få säga några ord. Det pryder sannerligen ej vare sig lantbruksstyrelsen eller statens fiskeritjänstemän, att de med korslagda armar finna sig i en slik ordning eller rättare oordning. De myndigheter eller institutioner, som för närvarande behandla fiskerifrågor, äro: lantbruksstyrelsen, hushållningssällskapen, Konungens befallningshavande och underdomstolarna. Den roll, lantbruksstyrelsen och dess tjänstemän spela, framgår med all önskvärd tydlighet av den instruktion, som gäller för statens fiskeriintendenter, där det heter, att fiskeriintendent för fyllande av sin uppgift skall ställa sig i förbindelse med vederbörande hushållningssällskap och deras förvaltningsutskott etc. Härav framgår, att fiskeritjänstemännen endast ha en konsultativ verksamhet men icke ha någon makt att utöva och att lantbruksstyrelsen egentligen blott har att föreslå Kungl. Maj:t fördelningen av de medel, som riksdagen anslagit till respektive hushållningssällskap.

Hushållningssällskapen äro som bekant synnerligen fristående inrättningar, som egentligen icke hava någon myndighet över sig, och det är dessa hushållningssällskap som var på sin ort hittills befrämjat fisket och detta alldeles oberoende av lantbruksstyrelsen.

Då det gäller regler och stadgar för fiskets bedrivande, har Konungens befallningshavande ganska vidsträckt makt och befogenhet på grund av fiskeristadgans bestämmelser. Som en egendomlighet kan omnämnas, att Konungens befallningshavande vid sina besluts fattande ej brukar taga hänsyn till vad hushållningssällskapet och dess med orten förtrogna tjänstemän ha att anföra utan endast till vad vederbörande fiskeriintendent har att säga.

Våra underdomstolar ha att bestämma rörande fisket i sammanhang med meddelande av tillstånd att utföra kraftanläggningar. Vid dylika frågors handläggning höres ej hushållningssällskapet utan fiskeriindenterna.

Det är klart, att en sådan månghövdad inrättning för fiskerifrågornas behandlande ej skall åstadkomma någon ordning och reda och några goda resultat.

Då det nu gäller att omorganisera fiskeriadministrationen, bör det klargöras, vad lantbruksstyrelsen, vad hushållningssällskapen och vad underrätterna skola ha för befogenhet. Det duger givetvis icke att legalisera det förhållande, som nu är rådande, nämligen att den ena institutionen ingriper i den andras görande och låtande. Såsom förhållandena nu utvecklats sig, spela hushållningssällskapen allt mer och mer ut sin roll. Lantbruksstyrelsen och statens fiskeritjänstemän taga mer och mer hand om styret, och vad hushållningssällskapen uträtta, kan det falla herrar statens fiskeritjänstemän in att förstöra och

*Ang. omorga-
nisation av
statens fiskeri-
administra-
tion.*

(Forts.)

Ang. omorga-
nisation av
statens fiskeri-
administra-
tion.

(Forts.)

fördärva, såsom fallet visat sig vara på åtskilliga ställen i vårt land. Jag skulle kunna omtala häpnadsväckande saker i detta sammanhang men vill icke nu för ändamålet upptaga kammarens dyrbara tid.

Till sist vill jag erinra därom, att därest nu riksdagen bifaller föreliggande betänkande, riksdagen realiter jämväl bifallit min motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om inrättandet av en statens fiskeriförsöksanstalt. Den utredning om denna fråga, som upplysts vara i gång, har tillkommit på åtskilliga hushållningssällskaps initiativ. Riksdagen har till dato ej yttrat sig i frågan. Genom bifall till utskottets förslag, däri begäres, att Kungl. Maj:t måtte i sammanhang med utredningen angående inrättande av en statens fiskeriundersökningsanstalt jämväl föranstalta om utredning rörande omorganisation av fiskeriadministrationen i riket, har riksdagen givit på hand, att den ifrågasatta utredningen om en statens fiskeriundersökningsanstalt äger riksdagens intresse och stöd, och beslutet ger vid handen, att riksdagen för sin del med nöje skall motse utredningsresultatet samt rätta sig därefter.

Herr talman! Av denna anledning är det mig så mycket nöjsammare att yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Ang. åtgär-
der för jord-
brukets främ-
jande m. m.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört jordbruksutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för jordbrukets främjande m. m.

Uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 103, hade herr *Lindman m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en skyndsamt utredning angående de åtgärder som från det allmännas sida skulle kunna vidtagas för jordbrukets främjande med beaktande isynnerhet av de synpunkter, som i motionen blivit anförda.

Vidare hade herr *Osberg* i en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 33, yrkat, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och skyndsamt utredning av frågan om spannmålslagerhus samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Jordbruksutskottet, som till behandling i ett sammanhang föreläggat ovannämnda motioner, hemställde, att riksdagen i anledning av dessa motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning snarast möjligt angående de åtgärder, som från det allmännas sida skulle kunna ytterligare vidtagas för jordbrukets främjande, därvid särskild uppmärksamhet torde böra ägnas åt de spörsmål, utskottet i sitt utlåtande angivit.

Vid utlåtandet funnos emellertid fogade reservationer:

av herrar *Linders, Nilsson* i Tånga, *Ingeström* och *Hage*, som med vissa i reservationen framställda erinringar förklarar sig kunna biträda utskottets förslag;

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

av herrar *Olausson, Andersson* i Knäppinge och *Bengtsson*, vilka ansett, att motiveringen bort i vissa delar hava annan i deras reservation angiven lydelse; samt

av herr *Holmquist*.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Linders*, som yttrade: Herr talman! Jämte tre kamrater har jag till utlåtandet fogat en reservation. Vi reserverar oss enat om majoriteten om själva hemställan, däremot ha vi icke kunnat förena oss med majoriteten om den motivering, som utskottet har framlagt. Dels kunna vi icke till alla delar instämma i den motivering, som är förebragt, och dels anse vi icke densamma täcka, vad vi skulle önska, att en utredning skulle omfatta i detta fall. Nu vill jag emellertid till reservanternas ursäkt säga, att reservationen är tillkommen under den brådska, som förefanns i riksdagen strax före påskferierna, och härav är reservationen präglad. Men om man kan säga, att den är ganska fragmentariskt hopkommen, så är utskottets utlåtande det också.

Motionärerna ha med all Gewalt velat eftersträva det målet, att vårt land skulle kunna tillgodose sig självt med lantmannaprodukter utan att behöva importera sådana. Motionärerna ha därvid drivit den satsen, att detta strävande bör understödjas av statsmakterna. Då man läser motionen, förefaller det, som om motionärerna i detta avseende haft en något för ensidig uppfattning, att endast jordbruket och dess intressen skulle vara föremål för statsmakternas ingripande. Nu förhåller det sig ju så — jag säger detta till rättelse av en punkt i reservationen — att endast hälften av landets innevånare sysselsättas vid jordbruket, och reservanterna ha då ansett det vara berättigt, att skälig hänsyn toges också till det allmänna konsumentintresset vid jordbrukets understödjande, och särskilt ha reservanterna framhållit det viktiga förhållandet, att landets konkurrenskraft i dess helhet i förhållande till utlandet icke måtte alltför mycket beskäras genom en ensidig jordpolitik. Därmed ha vi icke velat säga, att icke mycket ännu är gjort i fråga om det allmännas insats för jordbrukets utveckling. Särskilt bör enligt vår uppfattning staten träda emellan för att stödja de svagast ställda jordbrukarna, dem som i ekonomiskt hänseende ha det mest bekymmersamt. Detta kan ske på den vägen, att man genom upplysning och undervisning söker skaffa dem tillräckliga kunskaper för jordbrukets rationella och effektiva bedrivande, men dessutom bör också i stor utsträckning från det allmännas sida verkas för, att dessa kapitalfattiga jordbrukare be-

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

redas kapitaltillgångar, så att de kunna driva ett effektivt jordbruk. Reservanterna ha med andra ord velat framhålla vikten av att statsmakterna understödja dessa kapitalfattiga jordbrukare så, att deras ekonomiska företag kunna bli bärkraftiga. Stora kolonisationsföretag i utlandet ha visat exempel på en väg, som statsmakterna även i vårt land borde beträda, då det gäller att understödja det mindre jordbruket. Samtidigt med att kolonisationen pågått, har vid sidan av denna det allmänna sökt upptäcka ekonomisk företagsamhet bland jordbrukarna genom att understödja jordbrukarna, då dessa bildat andelsföreningar och handelsföretag, sådana som de i motionen omnämnda potatistorkerierna, spannmålslagerhusen, kylhusen och dylika. Det allmänna har således gått in såsom ekonomisk intressent i dessa företag. Härigenom åstadkommes ju både att man understödjer företaget direkt, och att det allmänna i någon mån får möjlighet att kontrollera själva företags utveckling.

Sammanhängande härmed ha vi en annan synnerligen viktig uppgift, som det allmänna icke bör bortse ifrån, då man söker i stort draga upp de framtida linjerna för statens jordpolitik. Det är att på ett verkligt effektivt sätt skydda jordbrukarna, framförallt de ekonomiskt svaga, från obehörig ekonomisk utsugning. Denna utsugning sker ju på flera sätt. Den sker genom den privatkapitalistiska låneförmedlingen, genom de oblyga villkor, som denna pålägger. Den sker genom att mellanhänderna leva på jordbrukarnas bekostnad, vare sig det är fråga om inköp av lantmannens produkter eller det gäller att förmedla anskaffandet av de råvaror han behöver. En sådan utsugning sker också i vårt samhälle i synnerligen hög grad genom jordtorpareinstitutionen och arrendeförhållandena, varigenom det huvudsakliga av vad jordbrukaren kan arbeta fram, kommer icke honom och hans familj, utan den som äger kapitalet och jorden, till godo. Men även, och detta ha särskilt reservanterna i sin reservation framhållit, försiggår det en sådan utsugning genom den hejdlösa jordspekulationen, och det ha vi ju alla vetskap om att den, särskilt i den tid vari vi nu leva, grasserar i synnerligen hög grad. Denna spekulation gör ju, att den verkliga jordbrukaren får betala sin jord allt dyrare och dyrare och därigenom får det allt svårare och svårare i ekonomiskt avseende.

Men det finnes även en annan fråga, till vilken varken motionärerna eller jordbruksutskottets majoritet synes hava tagit tillräcklig hänsyn, och det är frågan om jords anskaffande till den jordlösa befolkningen. En av de viktigaste orsakerna till emigrationen, till att dessa stora skaror av människor under årtionden utvandrat ur landet, är ju som professor Sundbärg, vilken hade den stora emigrationsutredningen om hand, uppvisat, bristen på jord. Denna brist åstadkommer att landet tömmes på en stor del av sin kraftigaste befolkning. Anskaffandet av jord för den jordlösa befolkningen är således en av de allra viktigaste av de uppgifter, som statsmakterna böra ställa sig

före, då de vilja söka ge vår jordpolitik en högre grad av planmässighet.

En av de mest omstridda frågorna, som av motionärerna liksom också av jordbruksutskottets majoritet framförts, är frågan om lagerhusens inrättande i vårt land. Vi minnas här i kammaren, hur denna fråga föranledde en ganska häftig debatt under fjolårets riksdag. Utskottet har nu sökt att med sin försiktiga formulering icke taga någon bestämd ståndpunkt i detalj rörande denna frågas lösning. Reservanterna ha för sin del framhållit vikten av att i samband med att denna lagerhusfråga upptages till utredning, man också tager upp frågan om ordnande av spannmålshandel i landet överhuvud taget.

Det skulle kunna sägas åtskilligt mer om alla de spörsmål, som här upprullats, men jag har med detta endast velat peka på några av de viktigaste frågorna, vilka reservanterna för sin del yrka på i motsats till majoriteten inom utskottet och motionärerna. Det är sådana synpunkter som gjort, att vi ansett, att vi egentligen bort reservera oss, men under förhoppning, herr talman, att, därest en utredning kommer till stånd i det syfte, som här ifrågasatts, även de synpunkter, som vi velat framhålla, bliva behörigen beaktade, har jag för min del ansett mig kunna ansluta mig till utskottets hemställan.

Vidare anförde

Herr Lindman: Herr talman! När jag läser detta utskotts-betänkande och ser, huru utskottet behandlat den föreliggande motionen, förefaller det mig, som om man skulle kunna ge det omdömet om utskottet, att utskottet tagit fasta på alla sådana frågor, som röra tillvaratagande av jordens produkter, ty de frågorna i motionen, som behandla den saken, har utskottet tagit upp och dessutom frågan om beteskulturen, som icke hör till denna kategori, men däremot icke tagit någon befattning med de förslag i motionen, som handla om jordens produktionsförmåga, om möjligheterna att på jorden producera mer och bättre än vad som nu sker. Alla frågor i motionen, som avse just detta, har utskottet icke velat vara med om.

Nu är det alldeles givet, mina herrar, att man beträffande en fråga som denna, så pass vittomfattande som denna motion blivit lagd, måste kunna säga att ofantligt mycket gjorts, det är jag den förste att erkänna. Men man kan dock ifrågasätta: kan det dock icke sägas, att det kunde göras mera? Detta gäller enligt min uppfattning många av de saker, varom utskottet talar, t. ex. fonderna. Utskottet talar om alla dessa olika fonder, odlingslånefonden m. fl., och säger att de fylla mycket goda och mycket viktiga ändamål, och jag vill visst icke bestrida detta. Odlingsslånefonden t. ex., som är den mest betydelsefulla, har ju verkat mycket gott. Vi ha vidare allmänna avdikningsanslaget, som också talas om. Ja, men jag vill fråga: är det så alldeles säkert, att det icke kunde behöva bli föremål för en undersökning, huruvida bestämmelserna om anslag kunde

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

göras annorlunda, så att anslagen komme till mera nytta än som nu sker i verkligheten. Jag menar med ett ord, att när utskottet talar om fonder och säger, att det är så mycket gjort genom dessa, så vill jag härtill svara, att man kan ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att göra en undersökning om alla dessa olika lånefonder täcka alla de ändamål, för vilka de erfordras, om de sålunda äro tillfyllest, och om det icke möjligen kan vara av behovet påkallat att de få undergå någon revision och undersökning, huruvida de icke möjligen skulle kunna göras något annorlunda. Kanske kunde det behövas ytterligare några sådana fonder. Det är den reflexion jag tycker man gör, då man läser vad utskottet sagt om fonderna. Jag anser, att man även med avseende på dem skulle kunna säga, att en granskande undersökning icke låge så alldeles på sidan om saken, och att det kanske vore rätt så nyttigt, om en sådan undersökning kunde komma till stånd.

För övrigt är det klart, att när man talar om alla dessa jordbruksfrågor, så stöter man på de olikartade förhållanden, som finnas i vårt land. Vi ha jordbruk ända uppe vid polcirkeln och ända nere i det bördiga Skåne och det är givet, att det råder mycket olika förhållanden. Men om man ser på förhållandena i Norrland och ändå icke de nordligaste delarna därav, utan t. ex. Hälsingland, där jag själv är jordbrukare, så kan jag försäkra herrarna, att det är alldeles oändligt mycket som skulle kunna göras. Det är icke sagt, att det hjälper med lånefonder och mera lånefonder. Det skall naturligtvis vara upplysning och upplysning i mycket hög grad, men det är mycket som behöver göras, och jag är förvissad om att det även behöver göras i andra, sydligare belägna delar av vårt land.

Det synes mig därför, att det är litet för kallt av utskottet att icke vilja vara med om att något närmare utreda dessa förhållanden, Jag förstår ju mycket väl, att en sådan utredning kanske icke blir av så ofantligt stort gagn på alla områden, men säkert skulle genom en sådan utredning dock mycket komma fram, varav man skulle kunna ha stor nytta.

Nu har jag särskilt talat om sådant, som rör jordens produktionsförmåga, och jag kan tillägga även det som rör utökande av den redan odlade arealen. Jag kan emellertid icke underlåta att i detta sammanhang även tala om två särskilda saker, som vidrörts i motionen, och som jag för min del anser höra till de allra viktigaste av de frågor, som sammanhånga med jordbruket, men som också av utskottet avvisats. Den ena är frågan om *täckdikning*. Det veta ju herrarna — de som äro från södra och mellersta Sverige känna bättre till det än jag, som är norrlänning — av vilken ofantligt vikt det är att få en ordentlig dikning på jorden, och vilken oerhörd betydelse detta har för jordbruket. Nu erkännes naturligtvis detta även av utskottet, men utskottet hänvisar till möjligheten att få täckdikningslån. Men om utskottet vill tänka på vilka möjligheterna äro för att få sådana lån, så måste utskottet erkänna, att de äro ofantligt små. Denna fond gäller ju för det första bara de smärre arealerna, och lånebeloppen uppgå till högst 2,000 kronor. Ett vanligt bonde-

jordbruk lämnas följaktligen helt och hållet utanför. Nu säger man att denna fond bör i första rummet vara till för att hjälpa alla de små, som ha svårt att reda sig själva. Ja, det kan ju vara riktigt, om man ser på saken ur den enskilde individens synpunkt och tänker på de svårigheter han kan ha att skaffa sig medel och vill bereda honom tillfälle att erhålla täckdikning genom lån. Men ser man saken i stort, ur synpunkten att förbättra den odlade jorden, vare sig det är fråga om större eller mindre egendomar, så ställer sig saken på ett annat sätt.

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

Särskilt vill jag säga, att i våra nordligare landsändar det är en ofantligt stor efterblivenhet på detta område, och att det är mycket önskvärt, att det där verkligen blir någonting gjort. Som jag säger, kan det ske på olika vägar. Det kan ske på lånevägen, genom lånefonder, och det kan ske genom upplysning och på annat sätt. Det synes mig, att utskottet även här borde kunnat säga, att det är önskvärt att få den frågan utredd: vad skall göras för att kunna utsträcka möjligheterna för täckdikning av vår jordareal?

Den andra frågan, som jag anser mig ovillkorligen vilja omnämna och som hör till spørsmålet om den ökade produktionen, är den utomordentligt viktiga frågan om *gödselvården*. Nu vet jag icke, hur man har det längre söderut; jag känner icke tillräckligt till det, och därför talar jag kanske något ensidigt om förhållandena, nämligen sådana de äro i södra Norrland. I ännu högre grad än om täckdikningen kan det sägas om gödselvården och utspridandet av gödseln på den odlade jorden, att den är utomordentligt efterbliven. Det förstår varenda jordbrukare, att det är ofantliga värden som kunna gå förlorade, om icke gödselvården är ordentlig i jordbruket. Huru stora de äro vet jag icke och kan icke säga, men de kunna med all säkerhet räknas icke i miljoner utan i tiotal miljoner, dessa värden som gå förlorade årligen för att detta icke är ordentligt skött. Och det gäller, som jag nämnde, både gödselstädernas anordning och gödselns utspridande på jorden. I så pass sydliga trakter som i Hälsingland t. ex. är det ju ännu så, att man kör ut gödseln och lägger den på snön, varje lass för sig i stället för att föra den till sammans i stora högar. Det är givet, att detta icke kan ändras så fort, ty vi ha naturligtvis att räkna med en mycket stor konservatism och envishet att icke vilja rätta sig efter de upplysningar, som utan tvivel i det fallet givas. Men jag försäkrar herrar ledamöter av jordbruksutskottet och dess ärade ordförande, att där uppe är det verkligen utomordentligt av behovet påkallat att man gör någonting för en förbättrad gödselvård, och därför synes det mig, att utskottet borde ha kunnat sträcka en hand åt motionärerna i det fallet, så att man skulle kunnat komma till någonting bättre härvidlag. Utskottet talar ju om att genom premielånen gödselvården kunde få någon hjälp. Men det vill jag säga herrarna, att denna hjälp är ofantligt liten; det är knappast någonting att räkna med.

Det är dessa frågor, som jag nu talat om, som synas mig mycket snävt behandlade i utskottsbetänkandet och som jag för min del hade önskat, att utskottet velat göra någonting mera åt. Men innan jag

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.

(Forts.)

lämnar ordet — jag kommer, herr talman, icke att ha något yrkande — så vill jag endast nämna ett enda ord om herr Linders m. fl. reservation. När jag läste den, fick jag det intrycket, att den talar om saker och ting, som ju i och för sig kunna vara bra, men egentligen icke ha med denna motion att göra, utan som synts mig böra kunna hänföras till en helt annan motion som dock ej föreligger. Vi ha i vår motion framdragit möjligheterna att kunna förbättra och öka jordens avkastningsförmåga, att kunna öka produktionen av brödsäd, att kunna tillvarata gödseln, förbättra täckdikningen, med ett ord förbättra jordens avkastning. Men reservanterna synas mig tala om en helt annat sak. De tala om förhållandet mellan producenter och konsumenter och möjligheterna för konsumenterna att icke bli uppskörtade, att kunna få köpa sina förnödenheter till rimligt pris o. s. v., i och för sig saker som förtjäna beaktande och som naturligtvis också kunde tagits upp i form av en motion. Men det låg icke inom ramen för vad vi tänkt oss, nämligen ökande av jordens avkastningsförmåga. Därför synes det mig, att reservanterna faktiskt gå på sidan om vad i motionen blivit framfört.

För övrigt, herr talman, skall jag icke ingå på reservationen. Jag förmodar, att utskottets ordförande kommer att göra det mera, och därför skall jag icke besvara kammaren längre.

Herr Olsson: Herr talman, mina herrar! Då jag deltagit i behandlingen i utskottet av denna fråga och jämte två av kammarens ledamöter reserverat mig, torde kammaren ursäkta, om jag under några minuter tager tiden i anspråk. Jag vill redan på förhand lova att i motsats till de två föregående talarna yttra mig ganska kort.

I den stora Lindmanska motionen, som nu föreligger till behandling, har framkastats en stor mängd tankar och spörsmål om jordbrukets främjande, och inom utskottet gjorde sig den åsikten gällande, att vi måste göra en utgallring av de olika spörsmålen, så att de som voro omöjliga lämnades åt sidan. Ibland dem, som utskottet ansåg sig icke böra upptaga i skrivelsen med begäran om utredning, förekommer även spörsmålet om bidrag från statens sida till åstadkommande av andelsmejerier och andelsslakterier. Utskottmajoriteten ansåg nämligen, att såväl andelsmejerier som andelsslakterier stå på så goda ekonomiska fötter här i Sverige, att det icke behövs något understöd eller någon hjälp från statens sida. Jag jämte två andra utskottsledamöter, som avgivit reservation i denna fråga, voro dock av den åsikten, att andelsmejerierna icke ännu nått den utveckling som vore önskvärd, utan att de voro i behov av statsunderstöd i form av lånemedel och att även andelsslakterierna tarvade understöd i form av en lånefond. Nu kan det ju vara möjligt, att t. ex. i Skåne, det tätt bebyggda landskapet, dessa andelsmejerier och andelsslakterier nått den utveckling att de icke behöva något statsunderstöd eller hjälp av staten. Men annorlunda torde vara förhållandet i det övriga Sverige, i synnerhet de glest befolkade delarna därav. Jag är alldeles säker på att där ha dessa före-

tag icke nått den utveckling man kan önska, utan att hjälp av staten väl tarvas för utvecklingen av både andelsmejerier och andelsslakterier.

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

Riksdagen har i år med anledning av enskild motion skrivit till Kungl. Maj:t om utredning av frågan om en lånefond för åstadkommande av andelsmejerier i Norrland, men då motionen endast avsåg Norrland, kunde icke utskottet framställa förslag för övriga delar av Sverige. Jag tror dock, att det föreligger behov för stora delar av vårt land att få denna sak upphjälpt. Jag tror också, att det skulle varit till gagn, om utskottsmajoriteten i motiveringen även inryckt förslag i dessa avseenden. Den som i någon mån sysslat med dessa företag vet, huru svårt det är för de mindre bemedlade, i synnerhet småbrukarne, som söka få till stånd dylika företag, att anskaffa här för nödiga medel.

I denna visserligen icke sena timme men då jag vet, att hela kam-maren väntar på att få gå till middagsbordet, vill jag icke uppehålla tiden med att närmare utveckla de skäl, som tala för bifall till min reservation. Jag skall därför inskränka mig, herr talman, till att yrka bifall till utskottets förslag med tillägg i motiveringen av de önskemål, som jag jämte medreservanter framburit.

Herr Hamilton: Herr talman! Jag ber först att få vända mig till den aktade motionären. Han torde få bekräfta, att utskottet gjort vad det kunnat för att tillfredsställa motionärernas rimliga anspråk. Motionen är emellertid synnerligen vittomfattande, och när man skall skriva till Kungl. Maj:t anser åtminstone jag det nödvändigt, att man framhåller riktlinjer för sina önsksningar och således i detta fall framhåller riktlinjerna för en blivande utredning. Och man måste erkänna, att utskottet också har gjort vad det kunnat därvidlag. Utskottet har naturligtvis icke kunnat begära utredning om frågor, som redan äro utredda.

Motionärerna ha sålunda framhållit, att man borde befrämja odlingen av för odling tjänlig mark. Men staten har redan bidragit hertill genom ett femtal fonder, från vilka åtskilliga hundratusentals kronor årligen utdelas såsom lån till lantmännen och även såsom anslag.

Motionären har särskilt nu under debatten strukit under, att staten borde befrämja täckdikningen. Ja, det är icke mer än några år sedan riksdagen beslöt anslå medel till en täckdikningsfond, och jag tror knappast, att denna fond ännu kommit till sin fulla användning.

Motionären framhöll också, att man borde befordra gödsel-vården. Såvitt jag vet utgå en del premielån till småbrukarna för befrämjande av denna vård. Man kan naturligtvis icke begära, att staten skall understödja de mera förmögna jordbrukarna, och vi lantmän böra, när det är fråga om statsunderstöd, icke gå längre än som är nödvändigt. Motionären framhöll, att i vissa delar av vårt land man saknar kunskap om huru denna vård borde bedrivas. Jag ber då få påpeka, att staten lämnar bidrag

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

till hushållningssällskapen för avlöning till jordbrukskonsulenter, och man bör kunna vänta, att dessa konsulenter sprida kunskap bland lantmännen i orter, där jordbruket står så lågt som motionären angav.

Utskottet har i alla de i motionen berörda spörsmål, där staten icke redan vidtagit åtgärder, hemställt om utredning, utom beträffande dels andelsslakterier, av det enkla skälet, att utskottet icke har kunnat finna, att det varit nödigt, att understödja dem, då de för närvarande åtminstone äro ganska lönande och det icke torde vara svårt att anskaffa kapital för desamma, och dels andelsmejerierna, enär vad dessa beträffar ju riksdagen redan beslutat understödja sådana i de norra delarna av vårt land, och utskottet har funnit, att det skulle vara lämpligt att vinna, någon erfarenhet, hur riksdagens beslut därutinnan kommer att verka, innan riksdagen bör söka att befordra anläggningar av dylika i andra delar av landet, där de icke redan finnas. Jag tror det är blott i några få trakter.

Herr Linders framhöll i sitt anförande, att utskottet skulle ha uteglömt, om jag fattade honom rätt, en del synpunkter som behövde utredning. Han ställde sig först på konsumenternas sida och framhöll, att vi icke tänkt på dem, men motionen avser icke statens förhållande till konsumenterna. Riksdagen har emellertid vid andra tillfällen under innevarande år vidtagit åtgärder i syfte att främja konsumenternas intresse. Jag ber emellertid att få påpeka, att utskottet likväl har tänkt på konsumenterna, då det utanför motionen föreslagit en utredning rörande handeln med lantmannavaror till förmån för såväl producenter som konsumenter.

Herr Linders framhöll bland annat, att lantmännen behövde rörelsekapital, och det är ju alldeles givet, att de mindre kapitalkraftiga äro i behov därav. Men redan förlidet år fattade riksdagen beslut i den frågan genom att understödja jordbrukskreditkassorna och centralkassorna för dessa. Det var därför svårt för utskottet att tillstyrka riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga, som väl för tillfället får anses vara löst.

Vidare betonade herr Linders nödvändigheten av att upplåta jord åt arbetare och med dem jämställda. Ja, riksdagen har ju genom sin egnahemsrörelse, som den kraftigt understödjer — genom anslag på flera miljoner kronor om året — sökt att hjälpa upp den saken. Vad Norrlands kolonisation beträffar, är ju frågan föremål för en kommittés arbete, och jag förmodar, att riksdagen nästkommande år kommer att sysselsätta sig med det spörsmålet. Herr Linders fann det ock vara nödvändigt att riksdagen vidtog åtgärder för underlättande av jordanskaffning. Ja, staten anslår ju årligen medel till jordförmedlingen.

Utskottet har som sagt på grund av föreliggande motioner och även med anledning av de önskemål, som blivt framställda i utskottet av dess enskilda medlemmar, begärt utredning i de spörsmål, där en sådan utredning kan anses vara nödvändig och där

staten icke redan ingripit och härigenom gjort, att utredning blivit obehöfvig. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.

(Forts.)

Herr Linders: Utskottets ärade ordförande ville i sitt yttrande göra gällande, att jag på något sätt visat på, att utskottet skulle gjort sig skyldigt till bristande allsidighet i uppfattningen av denna fråga. Men vad jag anförde om ensidig uppfattning i mitt förra anförande var icke riktat mot utskottet utan mot herr Lindman och hans medmotionärer, och detta omdöme fick den allra briljantaste blyxtbelysning genom herr Lindmans yttrande, då han sade gent emot oss reservanter, att våra synpunkter icke hörde till saken. Om staten, herr Lindman, vill göra allt för jordbruket genom en utomordentligt väl lagd undervisning, genom understöd på alla möjliga sätt, genom anskaffande av rörelsekapital för jordbruket självt och för jordbrukarnas alla andelsföretag, om den genom premielån och premiering på allt möjligt sätt söker att få fram jordbruket till den allra högsta ståndpunkt och gör allt detta uteslutande med hänsyn till jordbrukarnas intresse, då skulle, om man lade en sådan ensidig synpunkt på saken, följden bli den, som herr Lindmans egen partivän, professor Fahlbeck, framhållit, då han för några år sedan i en statistisk utredning, som särskilt berörde jordbruket, påvisade, att utav de miljoner, som jordbrukarna med sitt arbete och sin omsorg skapade, de själva fingo vardera endast 360 kronor. Allt det övriga av dessa miljoner, som Sveriges jordbrukare frambringa, går till att förränta det i jorden nedlagda kapitalet och till driftkapital. När det ställer sig så för jordbrukarna, då kan väl icke herr Lindman med något som helst berättigande säga, att de synpunkter, som vi framfört, icke skulle höra till saken. Ty de värna i själva verket om att Sveriges jordbrukare skola få valutan och värdet av sitt arbete, så att icke de stora privatkapitalisterna och bankerna skola få utsuga jordbrukaren till det yttersta. Då herr Lindman utkastar ett sådant påstående gent emot oss reservanter, att det icke hör till saken att framföra dessa synpunkter, så konstaterar jag med beklagande, att herr Lindman tyckes hysa åsikter, som icke representeras av de verkligt arbetande jordbrukarna.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Endast ett par ord! Herr Lindman uttryckte sin förvåning över, att vi reservanter i samband med denna fråga om statliga åtgärder för befrämjande av jordbruket dragit fram konsumenterna och deras intressen, men när man från jordbrukarhåll till och med begär statsunderstöd för anläggande av andelsslakterier, — för närvarande utomordentligt lukrativa affärer — får jag lov att säga, att det bör erinras om, att befolkningen här i landet icke består uteslutande av jordbrukare, utan att det också finnes konsumenter, vilkas intressen behöva bevakas.

Herr Andersson i Knäppinge: Som jag deltagit i detta ären-

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.

(Forts.)

des behandling inom utskottet, där jag ställt mig som reservant i en viss fråga, skall jag nu be att få säga några ord.

I motionens kläm begäres en utredning angående de åtgärder, som från det allmännas sida må kunna vidtagas för jordbrukets befrämjande med beaktande av de synpunkter, som i motionen framhållas. Jag kan verkligen icke förstå dem, som vilja motsätta sig, att man söker göra vad göras kan för att bringa vårt jordbruk till större produktionsförmåga. Det är, såvitt jag kan se, till direkt fördel för hela landets innebyggare, om jordbruket kunde bli mera produktionskraftigt än det för närvarande är. Jag kan icke instämma med utskottets ordförande, då han yttrade, att vi gjort vad göras kan, ty det är enligt mitt förmenande icke fullt riktigt, även om man tycker, att det för närvarande är gjort rätt mycket. Jordbruket är nämligen av så invecklad beskaffenhet och är en så krävande affär, om det skall kunna bedrivas på ett rätt och förståndigt sätt, att det behövs all möjlig omvårdnad om detsamma. Här har endast begärts en utredning om vad som kan göras, och då förvånar det mig, att icke alla inom utskottet kunnat bli fullt eniga härom.

Utskottets kläm är egentligen en kompromiss, varigenom man sökt få ut det bästa möjliga av de olika yrkanden, som framställts inom utskottet, men då jag instämt i den reservation, som avgivits av herr Olausson, framgår därav, att jag icke är fullt nöjd med utskottets förslag. Jag kan för min personliga del icke annat än instämma med herr Lindman, ty trots allt som är gjort för jordbruket, återstår ännu mycket att göra. När det framhållits i motionen, att en utredning behövs, avses därmed, att de, som skulle få i uppdrag att verkställa denna utredning, böra beakta, hurusom jordbrukets olika grenar stå i växelverkan med varandra liksom jordbruket som helhet betraktat äger sambörighet med andra näringar. Man får därför icke blicka på varje sak för sig, om man skall kunna nå det bästa möjliga resultat — det är i korta ord vad motionärerna velat ha fram med sitt förslag. Varför jag icke i reservationen gått in på de olika detaljfrågorna är därför, att jag icke ville ensam ställa mig mot alla de övriga inom utskottet. Jag stannade fördenskull vid att bli medreservant till herr Olausson.

Här har anmärkts av en föregående talare, att det skulle vara förkastligt att se den föreliggande frågan blott ur producentsynpunkt. Jag betraktar icke saken på det sättet, ty låt vara att exempelvis de andelsslakterier, som kommit till stånd, varit en lysande affär för jordbrukarna, men då äro de också en lönande affär för hela landet, och detta kommer slutligen också konsumenterna till godo, det är min övertygelse. Arbetar man icke på, att jordbruket skall bli så lönande som möjligt, utan det på samma gång skall tillses, att det icke får bli mer än så eller så för jordbrukarna, då kan man aldrig få fram något intensivt jordbruk. Min åsikt är, att jordbruket bör lyftas upp, så att det blir produktionskraftigt, och så att, var man reser på landsbygden, det icke skall kunna göras någon anmärkning emot, hur jordbruket skötes eller hurudan avkastningen är. Då kunde man komma till resultat, som vore till

alla landets innebyggares bästa, och svenska folket skulle därigenom kunna föda sig på vad landet självt frambragte.

Jag skall icke uppehålla tiden längre, ehuru det vore mycket att tillägga, utan vill sluta med att yrka bifall till herr Olaussons reservation.

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

Herr Lindman: Då herr Linders och herr Nilsson i Tånga gjorde gällande, att jag skulle sagt, att de synpunkter, som reservanterna framhöllo, icke hörde *till saken*, visar detta en oriktig uppfattning av vad jag verkligen sagt. Jag sade, att de synpunkterna icke hörde *till den motion*, som föreligger. I motionen talas om jordbrukets produktionsmöjligheter och möjligheten av att tillvarataga jordbrukets produkter, och det är ett produktionsproblem. Herrarna återigen gå i reservationen in på ett fördelningsproblem, frågan om fördelningen mellan producenter och konsumenter. Jag vill minnas, att jag i mitt förra anförande uttryckligen sade, att det herrarna talade om kan vara *viktigt i och för sig*, men att det icke hör till den motion, som här föreligger.

Herr Osberg: Jag skall endast be att få yttra några ord beträffande ett spörsmål, som här vidrörts av herr Lindman, nämligen angående täckdikningen. Var och en vet, att mycket gjorts på detta område, men det har gått i galen riktning. De flesta av de lantbruk, som jag känner till, skulle nog kunna ombesörja täckdikningen vad kostnaden beträffar, men här uppstår svårigheten att få arbetet utfört. Man kan icke betala de arbetslöner, som industrien bjuder, och man kan icke skaffa folk, som vill gräva. Det är så, att folk icke vill taga fatt i en spade ens, utan man vill ha lättare arbete.

För några år sedan gick jag in till Göteborgs och Bohus läns landsting och likaså till hushållningssällskapet med framställning att vardera institutionen skulle anslå 15,000 kronor som premier åt dem, som kunde frambringa en fullt tidsenlig täckdikningsplog, maskinmässigt driven. Jag hade ställt som villkor, att landstinget och hushållningssällskapet själva skulle få lov att utse en nämnd för att bedöma de eventuella uppfinningarnas värde och vars utslag skulle vara avgörande för, om beloppet skulle utbetalas eller icke, både landsting och hushållningssällskap avslog emellertid min framställan. Man ser, att det inom industrien uppfinnes maskiner, som kunna utföra hart när otroliga arbeten, och då bör det väl vara en enkel sak att frambringa en maskin, varigenom man kan göra täckdiken. Kan den frågan bli löst, då blir snart hela vårt land täckdikat, det är jag övertygad om. Jag hoppas därför, att det i en nära framtid skall kunna framläggas förslag i riksdagen angående upprättandet av en premiefond för här ifrågakvarande syfte. Jag vill också instämma med herr Andersson i Knäppinge, då han sade, att vi skola arbeta på

Ang. åtgärder för jordbrukets främjande m. m.
(Forts.)

att få så mycket stoff som möjligt ur jorden. Det kommer ju alla landets innebyggare till godo i en eller annan form.

Jag hoppas, att herr Lindman ger sig till tåls med det resultat, som utskottet kommit till, och jag ber till sist att få uttala min förvissning om att dikningsfrågan skall kunna lösas och det medelst uppmuntran från statens sida.

Herr H a g e: Endast några få ord gent emot herr Lindman! Han sade, att konsumentintresset var en fråga, som icke hörde till motionen. Då vill jag säga, att jag sett herr Lindmans motion som ett försök att åstadkomma ökad produktion, och det säges visst i motionen. Försöket går ut på att så långt som möjligt åstadkomma, att vad landet behöver för konsumenterna, det skall produceras inom landet. För min del anser jag, att det är en mycket berömvärd strävan. Men det måste från konsumenternas synpunkt sägas, att här möter deras intresse, som går ut på, att samtidigt dessa varor skola produceras så billigt som möjligt. Här stå och måste stå mot varandra två intressen, producenternas intresse att försöka frambringa så mycket som möjligt och konsumenternas intresse, att detta skall produceras så billigt som möjligt. Under sådana förhållanden måste man lägga in konsumentsynpunkterna i bedömandet av denna fråga. Alltså vill jag göra gällande, att även om det är en mycket berömvärd strävan att på alla näringslivets områden producera så mycket som möjligt, måste vi se till, att därvidlag konsumenternas intresse av att få billiga varor icke blir tillbakasett.

Det är sådana synpunkter, som vi velat framhäva i vår reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till berörda hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som innefattades i den av herr Olausson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i förstnämnda proposition.

§ 19.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.

Slutligen föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 55, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående skrivelse till Kungl. Maj:t dels angående åtgärder till varaktigt befrämjande av en planmässig nationell kraft- och bränslepolitik, dels angående utredning rörande frågan om torvens användande som bränsle m. m.; och yttrade därvid

Herr L i n d e r s: Jag har jämte två andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation, vari vi tillkännagiva, att vi icke kunnat biträda det sammanjämningsförslag, som föreligger. I korthet förhåller sig saken så, att de, som i likhet med första kammaren anslöto sig till förslaget om utredning av spörsmålet om en planmässig kraft-

och bränslepolitik i sin helhet, icke velat vara med om att redan nu och i förväg göra ett sympatiuttalande till förmån för upprättandet av en särskild statsinstitution för att befrämja dessa frågors behandling. Å andra sidan hade andra kammarens majoritet samlat sig omkring ett förslag, som innebar endast det, att man reflekterade på upprättandet av en praktisk-vetenskaplig institution för att befrämja lösningen av kraft- och bränslepolitiken i Sverige. Därutöver ville andra kammarens majoritet ingenting ge och ingenting taga. Det är under sådana förhållanden, som vi reserverar oss ansett, att dessa två olika beslut äro av den art, att man väl kan beteckna dem som icke fullt förenliga, och därför ha vi icke kunnat biträda sammanjämningsförslaget, och jag ber nu, herr talman, att få yrka avslag på det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Ang. en nationell kraft- och bränslepolitik m. m.
(Forts.)

Herr H a m i l t o n: Det förstås av sig självt, att en sammanjämnning icke kan tillfredsställa alla, emedan den innebär att man får ge efter på ömse håll för att komma till ett resultat. Men det förvånar mig, att de, som deltog i det beslut, som blev denna kammares, icke äro nöjda med det sammanjämningsförslag, som föreligger, ty detta ligger mycket nära det beslut, som fattades här i kammaren. Denna kammare önskade få till stånd en utredning rörande en vetenskaplig-praktisk institution, och i klämman har nu allenast införts, att utredningen företrädesvis skulle inriktas därpå, och det är sålunda väsentligen detsamma, som kammaren har beslutat. Vad denna kammare icke kunde vara med om beträffande herr Lindmans motion var dess motivering, varigenom kammaren skulle frånträda ett beslut, som den fattade ett föregående år. Jag ber nu att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner i ämnet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Upplästes följande till kammaren inkomna sjukbetyg:

Att ledamoten av riksdagens andra kammare herr *K. Westerström* på grund av sjukdom (influenta med luftrörskatarr) är förhindrad att t. v. bevista kammarens sammanträden, intygar
Stockholm den 29 april 1916.

Thure Hellström,
med. doktor.

§ 21.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr A d e l s w ä r d, som yttrade: I kungörelse av den 15 mars 1912 utfärdade Kungl. Maj:t nådig förordning angående upprättande av ett handelsråd, vilket skulle hava till uppgift att

Interpellation. avgiva yttranden i sådana ärenden för handel, industri och sjöfart samt rörande konsulatväsendet, som genom ministern för utrikes ärendena eller chefen för k. finansdepartementet överlämnades till detsamma.
(Forts.)

Handelsrådet, som består av sju ledamöter, förordnas av Kungl. Maj:t för en tid av tre år. Extra ledamöter kunna vid behov tillkallas av vederbörande departementschef, vilken även kan bereda tillfälle för handelsrådet till hörande av särskilda sakkunniga för vissa frågor.

Handelsrådet sammanträder i Stockholm på kallelse av vederbörande departementschef, som leder förhandlingarna.

Ledamöter i handelsrådet utsågos första gången den 16 mars 1912 till utgången av år 1914. Så vitt det är mig bekant har intet nytt förordnande sedermera ägt rum. Under den nuvarande regeringen läser handelsrådet icke varit inkallat mer än en enda gång, nämligen i december 1914.

Under den tid jag hade äran tillhöra Kungl. Maj:ts regering var handelsrådet flera gånger inkallat för rådplägning rörande ärenden tillhörande dels ministerns för utrikes ärendena, dels finansministerns föredragning. Den personliga erfarenhet jag haft av handelsrådet har bibringat mig den bestämda uppfattningen, att denna institution är av verkligt värde och varit till stor nytta vid utredning och behandling av flera viktiga ärenden, för vilkas bedömande det praktiska livets män haft större förutsättningar än de vanligtvis blott på det juridiska området skolade ämbetsmännen i statsförvaltningen.

Det synes mig uppenbart, att sällan, om ens någonsin statsförvaltningen haft större behov av att inhämta handelsrådets mening än under nuvarande krisperiod. Medlemmarna i handelsrådet voro, vågar jag påstå, bland landets yppersta män inom industri, handel, sjöfart och bankväsen. Deras råd hade, synes det mig, varit både nyttigt och nödigt att inhämta vid behandling av den mångfald ärenden, ofta av ovanlig och svårartad beskaffenhet, som Kungl. Maj:t haft att avgöra under den tid världskriget pågått. Den förmodan torde till och med icke vara för djärv, att misstag ägt rum, vilka utan tvivel kunnat förekommas eller förminskas, om handelsrådet blivit satt i tillfälle att uttala sin mening, byggd på den erfarenhet, som endast det dagliga handhavandet av dylika ärenden kan förläna.

Med denna min uppfattning, som säkerligen delas av många, är det naturligt, att det förefallit högst egendomligt, att handelsrådet under den tid, då det synes bättre än någonsin hava behövts, icke blivit anlitat, utan i stället tyckes hava blivit satt ur funktion och en begäran från denna plats om en förklaring över orsaken härtil torde alltså få anses fullt befogad.

Min fråga torde egentligen hava bort ställas till de departementschefer, under vilka handelsrådet sorterar, men då dessa båda departementschefer jämte den medlem av regeringen, som tidigare själv tillhört handelsrådet, just äro de medlemmar inom

Kungl. Maj:ts regering, som representera praktisk verksamhet, förefaller det föga sannolikt, att dessa statsråd bära ansvaret för att handelsrådet icke anlitas. Frågan förefaller mig dessutom vara av så pass stor betydelse, att den torde hava varit föremål för regeringens samfälliga behandling och jag tillåter mig därför hos kammaren anhålla att få till hans excellens statsministern framställa följande fråga: Interpellation.
(Forts.)

Vad är anledningen till att handelsrådet under en tid av över ett år icke varit sammankallat och att nya medlemmar i handelsrådet icke förordnats, sedan förordnandena för de tidigare utsedda förfallit och är det Kungl. Maj:ts avsikt att låta den tämligen nyinrättade institutionen handelsrådet helt och hållet förfalla?

Denna framställning blev på begäran bordlagd.

§ 22.

Herr talmannen gav vidare på begäran ordet till

Interpellation.

Herr Lithander, och yttrade denne: De sistförflutna åren ha med stor tydlighet påvisat betydelsen utav att vårt beroende av utlandet minskas genom att vi på olika områden i möjligaste mån söka lita till egna resurser.

I ett avseende, och i ett mycket viktigt sådant, stå nu gällande lagstiftningsbestämmelser hindrande i vägen för att vi skulle kunna vara om icke helt så dock i väsentlig grad oberoende, nämligen i avseende på motorbränsle.

Kungl. kommerskollegium har i denna synnerligen aktuella fråga åstadkommit en mycket fullständig och belysande utredning av den 21/4 1915, som visar, att vi i en biprodukt vid trämasseindustrin, nämligen sulfitspriten, äga ett medel att bliva oberoende i avseende på motorbränsle.

Utom den rent nationalekonomiska vinsten ligger det för vårt land givetvis en styrka i att kunna ordna denna angelägenhet inom eget område. Detta är likvist ännu icke gjort, och det synes högeligen önskvärt, att vi härvidlag ej dröja med att skaffa oss det oberoende, som det kommer an på oss själva att skapa. Med den ingripande betydelse som motordrivna fordon och maskiner numera äga, framgår tydligt vad brist av motorbränsle skulle betyda i alldagligt behov, för att nu inte särskilt tala om det betänkliga i att vårt försvarsväsen skulle på mycket kort tid kunna ställas utan det nödvändiga hjälpmedel, som motordrivna fordon visat sig vara. Driven som en fri näring och med stöd av en praktisk lagstiftning i enlighet med av Kungl. kommerskollegium angivna riktlinjer kan dock sulfitspritindustrin göra oss oberoende på denna viktiga punkt.

Utgående från Kungl. kommerskollegii utredning hade man

Interpellation. hyst förhoppning om att i tidigt skede innevarande riksdag trots de stora arbetsuppgifter, som vila på Kungl. Maj:t, en kunglig proposition i denna fråga skulle förelegat.
(Forts.)

Trots dessa fortfarande stora arbetsuppgifter vore det dock synnerligen önskvärt att av Kungl. kommerskollegium redan verkställd utredning förelades riksdagen i form av kunglig proposition för att redan i år få denna fråga löst.

På grund av det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande spörsmål:

1:o) Har regeringen för avsikt att till innevarande års riksdag framlägga proposition, som avser att genom åtgärder till befrämjande av inhemsk sulfitspritindustri göra oss oberoende av utländskt motorbränsle?

2:o) Skulle så icke vara förhållandet, har regeringen då för avsikt att låta slutföra de eventuellt ännu återstående arbeten som krävas för utarbetande av en dylik kunglig proposition, så att denna må kunna till en tidig dato föreläggas nästkommande riksdag?

Jämväl herr Lithanders ifrågavarande framställning bordlades.

§ 23.

Herr *Schotte* avlämnade en motion, nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 164, med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 9, 36 och 37 §§ i lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning.

Nämnda motion bordlades.

§ 24.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från riksdagens kansli:

nr 73, angående åtgärder för ordnande och framtida förvaring av kommunala arkivalier;

från bankoutskottet:

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årliga understöd åt postvaktmästaren Karl Herman Lundbäcks änka och barn; samt

från jordbruksutskottet:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 25, angående driftkostnader under år 1917 för statens domäner.

§ 25.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för vissa beställningshavare å staten för artilleriets fabriker och tygstater att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till avlönande av en extra vaktmästare i Svea hovrätt m. m.; och

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under titel »utgifter för kapitalökning, statens affärsverksamhet» gjorda framställning i fråga om anslag för utförande av vissa förändringar vid centralstationen i Stockholm m. m.;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland; och

nr 57, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i 3 § andra stycket av gällande reglemente för med statsmedel understödda åtgärder till höjande av det mindre jordbruket;

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående värden av sinnesslöa m. m.;

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av herr Welins motion, nr 26, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av möjlighet för mottagare av med efterkrav eller postförskott belagt gods att i visst avseende skydda sin rätt; och

nr 5, i anledning av herr Hages m. fl. motion nr 204, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vissa enskilda järnvägsföretags förpliktande att lämna bidrag till understöd åt andra järnvägar; samt

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av herr Ingvarsons motion, nr 109, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående frigivande av laxfisket i Mörrumsbukten.

§ 26.

Justerades protokollsutdrag.

§ 27.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Carlsson</i> i Solberga	under 4 dagar fr. o. m. den 2 maj,
» <i>Olofsson</i> i Ävik	» 2 » » » 1 »
» <i>Löwegren</i>	» 2 » » » 5 »
» <i>Nilsson</i> i Linnås	» 3 » » » 30 april,
» <i>Thorsson</i>	» den 1 maj,
» <i>Hallén</i>	» 4 dagar fr. o. m. den 1 maj,
» <i>Kant</i>	» 2 » » » 1 »
» <i>Bäcklund</i>	» 2 » » » 30 april,
» <i>Sjögren</i>	» 2 » » » 1 maj,
» <i>Persson</i> i Norrköping	» den 1 maj,
» <i>Magnusson</i> i Skövde	» 5 dagar fr. o. m. den 1 maj, och
» <i>Svensson</i> i Eskilstuna	» 4 » » » 30 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6,10 e. m.

In fidein
Per Cronvall.